

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

ISSN 0861-847X (Print) • ISSN 2738-845X (Online)
година XXX (LXIX)

1•2023

РЕДАКТОР д-р ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

КОРИЦА ГЕОРГИ ИВАНОВ

ПРЕДПЕЧАТ ИЛКА СТРАКА

ПЕЧАТНИ КОЛИ 8. ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 200

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,

БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220, абонамент и продажби 9183 136

E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; P.Velichkov@nationallibrary.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ, 2023

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ

Превод и редакция на резюметата Деница Спасова

На корицата: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Снимка – Стефан Рангелов

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

доц. д-р Анна Ангелова
Антоанета Лесенска
гл. ас. д-р Бояна Минчева
д-р Ваня Аврамова
доц. д-р Васил Загоров
проф. д.и.н., д.н.к. Вера Бонева
проф. Владимир Ключев
Десислава Иванова
д-р Елизабета Георгиев
д-р Иван Александров
д-р Ивета Рашиева
доц. д-р Красимира Александрова
Кристиана Димчева
д-р Мария Бранкова
д-р Петър Величков
проф. Роман Мотулски
Савина Цонева
д-р Силвия Найденова
ас. Силвия Филипова
доц. д-р Християн Атанасов
Юлия Карадачка-Симеонова
д-р Яница Радева

Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст. Хонорари се изплащат само на поръчани материали.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

Марката „Библиотека“ е регистрирана и има рег. № 99063 от 05.09.2017 г.

Съдържание

5–6	<i>Красимира Александрова</i> Националната библиотека – памет на българщината
Събития 7–17	Изложба „160 години от рождението на Алеко Константинов 1863–1897“
18–20	Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ тържествено отбеляза 144-тата си годишнина
21–23	<i>Елисавета Мусакова</i> Фототипно издание на Аджарското четириевангелие
Библиотечни практики	<i>Силвия Найденова</i> Участието на Централната библиотека на БАН в Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“: ресурси и тяхното представяне
24–27	
28–35	<i>Николина Иванова-Бел</i> Дигиталното разказвачество – нови перспективи пред академичните библиотеки. Дигиталните разкази на Благоевград
История на библиографията	<i>Донка Правдомирова</i> Димчо Дебелянов. Следюбилейно. Как бяха открити няколко неизвестни творби на поета през 1987 г.
36–39	
Млади автори	<i>Йоана Борисова</i> Проучване за отношението на българските библиотеки и читателите към аудиокнигите
40–50	

Клуб „Писмена“ 51–62	<i>Яница Радева</i> Националната библиотека посрещна „Призраци в библиотеката“ и „Чудесата на хартиеното ветрило“
Минало 63–70	<i>Явор Иванов</i> Незабравеният свети Пимен Зографски
71–81	<i>Александар Йошевски</i> Бежански организации на македонските българи и техните възгледи за разрешаване на македонския въпрос в началото на Втората световна война
82–86	<i>Румяна Пашалийска</i> Малък спомен за д-р Дафина Кьорчева
Ракурс 87–97	<i>Йонко Бонов</i> Серафим, главният герой на едноименния разказ на Йордан Йовков, като проекция на Сина човешки
Нови книги 98–112	<i>Диана Ралева</i> Пътят „през тръни към звездите!“
113–115	<i>Радка Пенчева</i> Книга за хаджи Викентий, светогорец от Търновския край
116–122	<i>Евелина Стойнева</i> Нови справочници в НБКМ
123–125	Изданията на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ през 2022 г.
127	Талон за абонамент’2023

Националната библиотека – памет на българщината

доц. д-р КРАСИМИРА АЛЕКСАНДРОВА

Учредена в оскъдните условия след националното Освобождение, люшкана от превратностите в политическите събития, но съхранила духа на Пьотър Алабин, Марин Дринов, Константин Иречек, Пенчо Славейков, Тодор Боров и редица светли личности, които са вградили в нея своя плам, интелект и вдъхновение, през 2023 г. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ навършва 145 години. И през тази година Библиотеката ще продължи своята мисия да събира, описва и предоставя за ползване богатството от книги и ръкописи, които пазят в своите фондове.

Дарителството е жест, който облагородява и одухотворява. Именно то стои в основата на учредяването на Библиотека през 1878 г. Тогавашната Софийска библиотека-читалня започва работа с книги, дарени от известни българи. Затова за честването на 145-та годишнина на Националната библиотека ще отправим поглед към дарителите с изложбената поредица „Книгите на дарителите“. Всеки месец колегите ще експонират във витрини издания, постъпили през периода 2018–2023 г. Започваме с дарението на проф. Вера Ганчева, бивш директор на Библиотеката, като показваме ценни старопечатни книги и енциклопедии, дарени от Фондация „Вера Ганчева“.

На 7 февруари ще проведем за пети път церемонията „Дарител на годината“, с която ще благодарим символично на нашите дарители, които не ни забравят в тези тежки за книгоиздаването времена на неизвестност за световния мир и криза, а подкрепят с материални и финансови жестове развитието на просветителската ни дейност.

През февруари ще отбележим 150 години от гибелта на Апостола с документалната изложба „Ако спечеля, печеля за цял народ“, която се готви с внимание и професионализъм от колегите архивисти от Българския исторически архив. Документи и визуални материали от процеса срещу Васил Левски, които се пазят в Отдел „Ориенталски сбирки“ и в Българския исторически архив, ще бъдат показани в самостоятелна витрина в Квадрат 500.

Националната библиотека ще отбележи с респект и годишнината от спасяването на българските евреи с поредица от събития. Сред тях ще бъдат документална изложба, отпечатване на библиофилското издание на Книга Естер от XVI в., както и разговор за книги по темата за евреите и тяхната съдба във формата за българска литература на Клуб „Писмена“. Като част от инициативите на „Писмена“ през тази юбилейна година ще бъде срещата с Кирил Топалов, бивш директор на Националната библиотека, и издаване на антология с поети, участвали в „Писмена“ през изминалите няколко години.

Ще отбележим 145-годишнината на Националната библиотека с още събития.

Ще бъде издаден луксозният том „Перли в короната“. Книгата ще се заяви като продължител на желанието ни за популяризиране на ценните издания на Националната библиотека, както направихме с богато илюстрирания албум „Съкровищница“, издаден преди пет години. Поредицата „Перли в короната“ беше създадена по време на световната пандемия, за да популяризира специалните колекции на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в онлайн среда, като представя важни, интересни или малки познати факти от историята, филологията, музиката и книжовния свят. Вярваме, че книжното издание ще се посрещне с голям интерес от читателите. Изданието ще бъде представено по повод празника на Библиотеката – 10 декември. Пак през декември предвиждаме да се проведе Кръгла маса с международно участие под надслов „Устойчиво развитие на библиотеките“, на която изтъкнати специалисти и библиографи ще споделят своите нововъведения и посоки на развитие по време на библиотечната наука.

През тази година Българският исторически архив на Националната библиотека също има юбилей. Той навършва 70 години. По този повод ще бъде издаден описът „Колекция „Кондики и тефтери“ от фонда на Българския исторически архив при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Ще почетем и още един юбилей. Този на поета Пейо К. Яворов, който е бил също служител на Библиотеката. Ще издадем фототипно второто издание на първата стихосбирка на Яворов „Стихотворения“ (1901) с предговор на Пенчо Славейков.

В останалите поредици на Библиотеката също сме подготвили важни събития. Ще спомена само някои от тях. В поредицата „Български библиографи и библиотекарите“ с документални изложби ще бъдат отбелязани 160 години от рождението на Беньо Цонев, 120 години от рождението на Маньо Стоянов, 110 години от рождението на Здравко Дафинов и 100 години от рождението на историка енциклопедист Петър Чолов. В изложбата „В света на пътешествията“ ще бъдат показани архивни документи, ръкописи и старопечатни книги от фондовете на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Сред самостоятелните изложби в Централното фоайе на Библиотеката ще бъдат: „Македония на европейската етническа картография – средата на XIX век–1918 г.“, „Неофит Рилски – 230 години от рождението му“, а в момента е подредена експозиция по повод 160-годишнината на Алеко Константинов. Във витрини са подредени както издания от фонда на Националната библиотека, ръкописи от писма, така и предоставени от Националния литературен музей вещи на Алеко, сред които са личната му мастилница, грамофон, грамофонни плочи и керамичен съд с нарциси.

Разбира се, че не може да се изброят всички събития, с които да покажем значимостта на Националната библиотека като водещ културен институт. Те обаче ще бъдат отразявани на страниците на най-старото библиографско издание списание „Библиотека“, което навлезе в своята 69-годишнина.

Желая Ви приятно четене и добре дошли в храма на книгата – Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Изложба „160 години от рождението на Алеко Константинов 1863–1897)“

ЖИВОТОПИС на АЛЕКО КОНСТАНТИНОВ

- 1 януари 1863 г.** Роден в гр. Свищов в семейството на търговеца Иваница Хаджиконстантинов и Тинка Хаджинианова
- 1870 – 1874 г.** Учи в родния си град с домашните учители Емануил Васкидович и Янко Мустафов и в „Свети Николското“ училище
- 1874 – 1876 г.** Продължава образованието си в Априловската гимназия в Габрово
- 1877 г.** Работи като писар в канцеларията на свищовския губернатор Найден Геров
- 1878 – 1881 г.** Обучава се в Южнославянския пансион на Тодор Минков в гр. Николаев, Русия
- 1880 г.** Публикува първото си стихотворение „Огледало“ в „Целокупна България“
- 1881 – 1885 г.** Следва и завършва с отличие право в Новоросийския университет в Одеса
- 1885 – 1886 г.** Съдия, а по-късно и прокурор в Софийския окръжен съд
- 1886 – 1888 г.** Помощник-прокурор в Софийския апелативен съд
- 1889 г.** Посещава световното изложение в Париж
- 1890 – 1892 г.** Съдия в Софийския апелативен съд
- 1891 г.** Пътува за Земското индустриално изложение в Прага, пресъздадено в книгата „Бай Ганьо“
- 1893 г.** Заминава за Световното изложение в Чикаго – САЩ, вдъхновило го за пътеписа „До Чикаго и назад“
- 1894 г.** Излиза от печат като самостоятелно издание „До Чикаго и назад“
- 1894 г.** Участва в парламентарните избори за народен представител в VIII ОНС от листата на Демократическата партия
- 1895 г.** Първо самостоятелно издание на „Бай Ганьо : невероятни разкази за един съвременен българин“
- 1895 г.** Подпредседател на дружество „Славянска беседа“
- 1895 г.** По негова инициатива се създава първото туристическо дружество в България. Поставя се началото на организирания туризъм с изкачването на Черни връх
- 1896 г.** Подготвя хабилитационен труд на тема „Правото за помилване по повод на новия наказателен закон“
- 11 май 1897 г.** Убит при с. Радилово

Протавай и ти, бай Ганьо! Бог ми е свидетел, че винаги добри чувства са ме възбуждали при описането на твоите истории. Ни чувство на злобно порицание, ни презрение, нито лекомислен смях не са ръководили моето перо. И аз съм чадо на своето време и известни отделни събития може би неволно са ме отклонявали от строгата обективност, но аз се старах да възпроизведа есенцията на печалната действителност. Твоите братя, вярвам, не са такива, какъвто си изобразен ти, бай Ганьо, но те са засегли на втори и трети план; те една сега почват да заявяват за своето съществуване, а пък ти, ти си налице, твоят дух лети и обръща пелия обществен строй и дава свой отпечатък и на политиката, и на партия, и на печат. Аз питая в себе си възра, че ще дойде един ден, когато ти, след като прочетеш тази кинешка, ще се позамислиш, ще въздъхнеш и ще речеш:

Европейци сме ний, ама все не сме дотам!... Протавай, не е за чудо пак да се срещнем."

София, 17 март 1895 г.

Гарсон бѣ, хѣй!
юн кабѣ.

▲ Осигн за „Бай Ганьо“ от Пенчо Славейков.
В: Знаме, № 63, 16 апр. 1895.

▲ Плакат на худ. Войтех Хиване за Всеобщата земеделска изложба в Прага, 1891 г.

„... С богами снисходителний читателю! На прощай! аю нещо не ти е харесало. Аз немах намерение да пиша, ама дяволски хора – намериха ми слабото място, почъдличаха ме – нема какво да се прави! И виж сега, то като не ми е занаят, и стилът ми излезе бам-башка, и аз го виждам, че все не е тъй, както пишат нашите писатели – дълбоко дълбоко... Ама то не е от хла воля – от неопитност! Па и не е всескму подадене да пише надълбоко. Хайде, рекох, пък аз да напиша една книжка така, по-плитво, та да видим какво ще излезе.... Па има си хас да ви хареса!“

Алеко Константинов. „До Чикаго и назад“

▲ Снимка от Всеобщата земеделска изложба в Прага, 1891 г.

▲ Снимки от Колумбовото изложение в Чикаго - 1893 г., публикувани в първото издание на „До Чикаго и назад“

Интересен и характерен е фактът за преводанието на „Демона“, за който Алеко, пред, дето му се падне случай твърди, че го е преводил напосид с мене. А това не е вярно. Той не се наемаше да преведе дивната Лермонтова поезма, плашен от мощния й стих и картинен език. Обаче един ден въпросът за превода се реши бързо и лесно, чисто по кралитарковски, на бас: аз да превода, по Алеков избор, от руски и френски петдесет стихотворения само аз, Алеко пък преведе „Демона“. Работата трябваше да се извърши вътре в четиринайсет дена, иначе... Но на осмия ден от облога „Демон“ беше вече преведен, а от петдесетия стихотворения едва ли само десетина, и то тъй хубаво, че аз не посмях да ги напечатам. Наместо недопреведените аз се захв с преглеждане Алекова превод, като допреведох само два-три стиха и променех или допълних десетина рими. Това е всичкият мой дял в този превод, чийто истински преводач не се съгласяваше да го печата само със своето име...”

Пенчо Славейков. [Предговор]. – В: А. Константинов. Сочинения. Т.1. – София, 1901.

▲ А. С. Пушкин. Бахчисарайски фонтан / Прев. Алеко Константинов. – В: Библиотека Св. Климент, 1888-1889, № 6.

▲ Тодор Минков с ученици по време на занятия в класна стая на Южнославянският пансион в гр. Николаев, Руска империя

▲ Изглед от Одеса

▲ Алеко Константинов като студент в Одеса, 1882 г.

▲ Новоросийският университет в Одеса

▲ А. П. Шопов. Пътуване из Русия, - В: Български глас, № 94, 16 ноември 1880.

Авторът публикува стиховете от Алеко Константинов „Кажете ми, моля те по-дружба... и „Хлад давай булка да идем...“

▲ „Огледало“, първото печатно стихотворение на Алеко Константинов, публикувано във в. „Целокупна България“, № 57, 4 февруари 1880 г.

Покана за участие в учредяването на клуб на Българските туристи на 27 август 1895 г. на Черния връх-Витоша. – В: Знаме, № 99, 25 август 1895.

Алеко Константинов. Невероятно, наистина, но факт : 300 души на Черния връх. – В: Знаме, № 1, 31 август 1895.

Печатна картичка, рисувана от Возир в памет на Алеко Константинов

Хижа „Алеко“ - Витоша

Ний сме цивилизован народ и живеем в образована Европа. Ако под думите военщина се разбира съд строг, но справедлив – благодарим. Ний още повече се радваме, че стоим пред съд, който няма да се повлияе от разни партизански страсти...и из мисля, че тук, в този процес – който ХХ век не може забрави, – е случай да дадете възможност да се извика, че в България има правосъдие, като ви моля на основание на тия доказателства, които представих, да оправдаете г-на Карavelова и Китанчева.”

Из „Защитната реч на Алеко Константинов в защита на Петко Карavelов и Трайко Китанчев по делото за заговора за убийството на Негово царско височество Князи и министър-председателя Стамболов и убийството на министър Билчев“, 1892 г.

▲ Свидетелство, удостоверяващо правото на Алеко Константинов да упражнява адвокатска професия.

Архив: НЛМ

▲ Алеко Константинов като адвокат, 1885 г.

▲ Писмо на Алеко Константинов до Алекси Филипов с информация за хода на делото на наследниците на кап. Чолаков. – София, 5 март 1896 г.

▲ Писмо на Алеко Константинов до Найчо Жанов във връзка с делото на Златарския еснаф. – София, 28 ноември 1892 г.

„Пази боже сляко да прогледа!“ – казва българската поговорка и много на място го казва. Не от прогледналия физически слепец се отвърща българинът, а от слепеца – простак, изхитнат от нищожество, от тинята, благодарение на случайни обстоятелства, достигнал, без разбор на средствата, до висота, която той омърсва със своето присъствие...”

Алеко Константинов. „Пазете боже сляко да прогледа“

....Времето не чака, сляко: кога пари те печелиш, та и ти кол да забивш, и ти къща да завъртиш. Политика къща не храни...

– Че и пинглар къща не храни, чичо, ама без пингулари не може...

– Ти все с твоите зевзекини – затуй си толкова проковсал... Аз гледам да го направя човек...

– Направи ме, чичо, направи ме човек по-скоро...

– Слушай, ти не се шегувай, не се подигравай с мене, аз ти говоря сериозно. Чувай брей, момче, свести се, догле е време, защото те се каш сетне, ама ще бъде късно вече. Ти за какво се мислиш, за много умни ли се мислиш, саянким, та си взел хората да оправаш. – Чунким си оправил себе си, та...

Алеко Константинов. „Разни хора, разни идеали“

▲ А.Константинов. „Бъдещата велика война през 1882 г.“; Фейлетон. – В: Заговезни, № 1, 15 февр. 1892. Пародия на произведение, печатано във в. „Свобода“, 1882 г.

МОЯТА ИЗПОВЕД

Име и презиме?

- *Алеко Константинов.*

Месторождение?

- *Свищов.*

Място и дата на изповедта?

- *С. Владая, 20 юли 1894 г.*

1. Коя краска предпочитате?

- *Краска с кожата à la sœur Clemence.*

2. Коя е любимата Ви миризма?

- *Миризмата на параходите и железниците.*

3. Кой пият ви се вижда най-хубав?

- *Бутич от роза и назабуда.*

4. Кое животно ви е най-симпатично?

- *Кучето.*

5. Коя краска на очи и на коси предпочитате?

- *Ясно сини очи и руси коси.*

6. Коя е според вас най-почтената добродетел?

- *Любовта като сърдечна доброта.*

7. Кой порок мразите най-много?

- *Скъперничеството.*

8. Кое е най-любимото Ви занятие?

- *Да пиша хумористически очерки.*

9. Кое развлечение ви е най-приятно?

- *Гуляй на чист въздух в мъжка компания.*

10. Кой е, според Вас, идеалът на земното щастие?

- *Свободата от всякакви условности и задължения.*

11. Коя съдба Ви се вижда най-за оказване?

- *Да се разочароваш в силата на честността.*

12. Може ли да Ви пооща човек на колко сте години?

- *Тридесет и една година, 6 месеца и 20 дни.*

13. Кое кръстно име бихте си взели, ако бихте си го избрали сам?

- *Нак Алеко, а като псевдоним нещо смешно.*

14. Кой е най-хубавият момент в живота Ви?

- *Пътуването ми в Америка и когато ми хрумна идеята за „Бай Ганя“.*

15. Кой най-тъжният?

- *Когато измърха домашните ми и аз останах без работа.*

16. Коя е Вашата главна надежда?

- *Че кога и да е ще бъда оценен по достойнство.*

17. Вярвате ли в приятелството?

- *Да.*

18. Кой е, според Вас, най-хубавият момент през леля?

- *Ранна сутрина, пред изгрева на слънцето.*

19. Кое историческо лице Ви е най-симпатично?

- *Савонарола.*

20. Коя личност от роман или театър?

- *Лео на Шиндлсена.*

21. В коя страна бихте предпочели да живеете?

- *България.*

22. Кой е любимият Ви писател?

- *Тургенев.*

23. Кой живописец?

- *Верещагин.*

24. Кой композит?

- *Верди.*

25. Ако бихте желали да си имате девиза, коя бихте си взели?

- *Свобода, честност и любов.*

26. Кое е, според Вас, майсторското творение на природата?

- *Младо и здраво човешко тяло.*

27. От кое място Ви е останал най-приятният спомен?

- *От върха на Айфеловата кула и от Ниагара.*

29. Предпочитате ли меко или твърдо легло?

- *Меко умерено и хладно легло.*

30. Кой чужд народ Ви е най-симпатичен?

- *Французите.*

Напишете някоя Ваша мисъл или цитат, смисла на който Вие одобрявате.

- *Щастие е относително и аз съм дошъл до убеждение, че цивилизацията не е направила един народ по-щастлив от други: животът сравнително е улеснен, но количеството отношение между доволни и недоволни едва ли се е изменило и едва ли ще се измени...*

Алеко Константинов

Алеко Константинов записва своята изповед в семейния си дневник на проф. Иван Шишманов през лятото на 1894 г. „Моята изповед“ и нейната история са публикувани посмъртно от проф. Шишманов на страниците на сп. „Мисъл“, 1897 г., кн. III. Въпрос 28 в отговорите са пропуснати, тъй като са без пряко значение за общата характеристика на писателя.

Алеко Константинов – портрет от Добри П. Добрев, 1988 г.

Дизайн и предпечат на таблата от изложбата за Алеко Константинов – Юлиан Дойчинов

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ тържествено отбеляза 144-тата си годишнина

The National Library “St. St. Cyril and Methodius” solemnly celebrated its 144th anniversary

Summary

The National Library “St. St. Cyril and Methodius” celebrated 144 years since its foundation. The Director of the Library, Prof. Dr. Krasimira Alexandrova, recalled in her welcome speech the landmark events and exhibitions for the Library in 2022. In honor of the anniversary, the Library opened an exhibition with manuscripts from the 17th century belonging to the Adjara Literary School, prepared by collaborators of the “Manuscripts and Old Printed Books” and “Restoration Center” departments. Prof. Elisaveta Musakova presented the exposition and the phototype edition of the Adjara Four Gospels from 1652, which the National Library issued in a numbered bibliophile edition. The celebration ended with an impressive outdoor concert by Stefan Valdobrev and the Usual Suspects.

Key-words: “St. St. Cyril and Methodius” National Library, celebration, phototype edition, exhibition, concert.

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ отбеляза 144 години от основаването си. Директорът на Библиотеката, доц. д-р Красимира Александрова, припомни в приветственото си слово знаковите събития и изложби за Библиотеката през отиващата си 2022 г.:

„Стабилно е присъствието ни в националното културно-обществено пространство. Националната библиотека е желан партньор в редица национално значими събития и инициативни комитети, като честването на 160-годишнина на проф. Иван Шишманов и международния форум за кирилицата под патронажа на Президентството – изтъкна доц. Александрова. – През отиващата си година активна бе международната дейност в Библиотеката. Литературните кътове на 12 национални библиотеки са разположени на втория етаж, а до края на годината предстои откриването на кътове на Казахстан, Сърбия и Армения“.

Директорът на Библиотеката припомни и голямото постижение – изложбата по спечелен от Библиотеката международен проект с участието на още пет национални библиотеки от Грузия, Румъния, Сърбия, Хърватия и Черна гора – „Богатство от цветове и традиции“:

„Преди дни посланикът на Република България в Черна гора Н.Пр. д-р Меглена Плугчиева откри изложбата „Богатство от цветове и традиции“ в Националната библиотека на Черна гора „Джурдже Църноевич“, а заявките за гостувания на

експозицията през 2023 г. са много. Същевременно продължава тенденцията на висок читателски интерес. Библиотеката ще завърши годината с над 20 хиляди посетители в читалните“.

Доц. д-р Красимира Александрова, директор на Библиотеката, произнася приветствено слово

За празника Националната библиотека получи поздравителни адреси от различни държавни и сродни към словото институции: от Президентството на Република България, от Министерството на културата, от БТА, от УНСС, от Съюза на народните читалище и др.

Поздравление за празника поднесе и ректорът на УниБИТ, проф. Ирена Петева, която от свое име и от името на проф. Стоян Денчев, председател на Общото събрание на УниБИТ, подчерта приноса на Националната библиотека в просветната дейност на страната.

В чест на годишнината Библиотеката откри изложба с ръкописи от XVII в., принадлежащи към Аджарската книжовна школа, подготвена от сътрудници на отделите „Ръкописи и старопечатни книги“ и „Реставрационен център“. Проф. Елисавета Мусакова представи експозицията и фототипното издание на Аджарското четириевангелие от 1652 г., което Националната библиотека издаде в номериран библиофилски тираж по повод своята 144-та годишнина.

„В Националната библиотека са запазени осем ръкописа, дело на аджарски книжовници, сред които поп Йовко, родоначалника на школата, даскал (или йерей) Недялко, даскал Филип. Тези ръкописи съставят изложбата, която откриваме днес“ – каза проф. Мусакова. Като автор на послеслова в изданието, тя запозна публиката с книжовната школа в с. Аджар (дн. с. Свежен) и с дейността на даскал Недялко и баща му йерей Недялко, с ролята на Аджарската книжовна школа за възрожденските процеси от следващото столетие. Аджарското четириевангелие е от малкото ръкописи с подпис на книжовника и единственото евангелие от Аджарската школа със запазена украса от заставки-миниатюри. Спомоществователите на изданието, съставителите, авторът на послеслова и преводач, специалистът в предпечатната подготовка и редакторът получиха по един екземпляр от фототипното Аджарско евангелие от 1652 г.

Празникът по случай 144-ия рожден ден на Библиотеката завърши с впечатляващ концерт на Стефан Вълдобрев и „Обичайните заподозрени“ на открито. Много столичани и гости се присъединиха към концерта, пяха любимите си хитове и станаха част от уникалната празнична атмосфера.

Фототипно издание на Аджарското четириевангелие

ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА

Phototype Edition of the Adzhar Four Gospels

Elissaveta Moussakova

Summary

Speech delivered at the opening of the exhibition of the 17th-century Adzhar School manuscripts and the presentation of the phototype edition of the Adzhar Four Gospels, carried out by the National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Key-words: Adzhar Four Gospels, phototype edition, “St. St. Cyril and Methodius” National Library.

Село Аджар, днес село Свежен, разположено близо до Карлово в живописната долина на Свеженската река, става средище на забележителна книжовна дейност през втората половина на XVII в. В историята на българската средновековна култура това е първото ясно свидетелство за книжовна и образователна работа, извършвана от свещеници и даскали не в манастирска обител, както е по-обичайно за вековете на османското владичество, а в светска среда. Установените до момента над 20 ръкописа, излезли изпод ръцете на аджарските писачи, имат специфични белези, които позволяват на изследователите да видят в Аджар местна книжовна школа, обвързана със съществуването там на енорийско училище, в което са се подготвяли бъдещи свещеници и учители.

Една от най-ярките прояви на школата са сборниците с проповеднически слова, известни като дамаскини, по името на техния съставител, гръцкия църковен деец Дамаскин Студит, и чрез славянския им превод добили изключителна популярност в българските земи. В Аджар се преписва така наречената архаична редакция на дамаскините, при това Аджарският дамаскин, който се пази в Руската национална библиотека в Санкт Петербург, е изпъстрен с миниатюри. Изобилието на миниатюри, някои от тях с непознати до този момент сюжети в българската ръкописна традиция, е другата черта, отличаваща „продукцията“ на аджарските книжовници и по-точно, на даскал Филип, сина на свещеника и даскал Недялко. Бащата и синът са двете водещи фигури на Аджарската школа и те, макар да не са изкусни калиграфи и художници, са един сравнително рядък пример за предаване на „занаята“ от баща на син. И двамата пишат с характерни почерци, едновременно олицетворяващи типичното аджарско писмо и показващи неговата връзка с книжовната практика на по-ранните и близки до Аджар големи центрове – Етрополската книжовна школа в манастира „Св. Троица“ (Варовитец) и Карловския

Проф. д-р Елисавета Мусакова, автор на послеслова към фототипното издание

книжовен кръг (или школа).

Ролята на Аджарската книжовна школа е оценена като предшественица на възрожденските процеси от следващото столетие.

В Националната библиотека са запазени осем ръкописа, дело на аджарски книжовници, сред които поп Йовко, родоначалника на школата, даскал (или йерей) Недялко, даскал Филип. Тези ръкописи съставят изложбата, която откриваме днес. Със своята украса от миниатюри и разнообразни орнаменти, привличат вниманието Четириевангелието на йерей Недялко и Служебника на даскал Филип, а взети заедно, макар и малко на брой, ръкописите и фрагментите дават представа за литературния обхват на школата.

Оригиналът на Аджарското четириевангелие, показан на изложбата

Фокусът на изложбата, подготвена от сътрудници на отделите „Ръкописи и старопечатни книги“ и „Реставрационен център“, е насочен към Четириевангелието, като най-представителния аджарски ръкопис от славянската сбирка в Библиотеката и като един от двата известни ни ръкописа, носещи подписа на книжовника йерей Недялко. Той е завършил евангелието през 1652 г., украсявайки го с четири заставки-миниатюри на евангелистите и с пищна растителна орнаментика. Богатата, многоцветна и празнично звучаща украса показва, че книгата е била изработена по специален повод или за специален поръчител. За нейната ценност ясно говорят красивата подвързия от 1782 г., направена или по-скоро поръчана, от Теодор йерей в Копривщица, както и по-късните сведения, според които евангелието е било собственост на екзарх Антим I, преди да стигне до църквата „Св. Никола“ в софийското село Голяма Раковица. Оттам ръкописът е бил прибран в Народния археологически музей, а през 80-те години на миналия век музеят го предоставя на Народната, сега Национална библиотека.

Изтъкнатите качества на Аджарското евангелие ясно показват защо именно то беше избрано като емблематичен паметник на българската книжовност, който заслужава да бъде издаден фототипно и така да бъде продължен животът му като ценно културно наследство. И тук иде ред на благодарностите към личностите, които имат заслуга за осъществяване на разкошното издание. На първо място, ще поставим имената на спомоществователите Тодор и Боряна Йотови и Балкански водороден клъстер, а веднага след тях – на доц. Красимира Александрова, директор на Библиотеката, която пое присърце идеята за изданието, организира го и го доведе до радващ очите и душите край със съдействието на д-р Ваня Аврамова, д-р Бояна Минчева и д-р Стефан Пейков. Фототипното издание на Аджарското евангелие се вписва в една недълга поредица от такива издания на ръкописи от Библиотеката, започваща с Паисиевата история и Енинския апостол, но никое от тях не представлява в пълния смисъл на думата копие на оригинала, каквото е сегашното издание. Предпечатът с елегантното оформяне на книжното тяло дължим на таланта и усърдието на нашия графичен дизайнер Юлиан Дойчинов, редакцията на съпровождащия текст – на Яница Радева, а високото полиграфско качество – на печатницата на Българската академия на науките.

С тези думи обявявам откриването на изложбата и честитя на всички нас официалната поява на изданието, с надеждата, че и двете събития не само ще предложат на публиката ценна информация, но ще направят за нея близко делото на аджарските книжовници, с което те бележат първите белези на прехода в българската история и култура към Новото време.

Участието на Централната библиотека на БАН в Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“: ресурси и тяхното представяне

СИЛВИЯ НАЙДЕНОВА

Participation of the Central Library of Bulgarian Academy of Sciences in the Scientific program Development and recognition of the Bulgarian Studies abroad: resources and their presentation

Silviya Naydenova

Summary

The Bulgarian Studies have a crucial part in the image of contemporary Bulgaria and its place in the European and world civilization. With regard to this the National scientific program Development and recognition of the Bulgarian Studies abroad aimed mainly on Bulgarian language and literature, Bulgarian history, art, ethnology, folklore, etc. The Central Library of Bulgarian Academy of Sciences contributes to this program by the digitization of Bulgarian cultural heritage. From 2011 on are proceeded more than 4000 titles or 330 000 files in 21 collections. These are libraries of prominent scientists, old and precious editions, periodicals, microfilms of Old Bulgarian manuscripts and photos, preserved on a DSpace platform.

Key-words: Central Library of Bulgarian Academy of Sciences, a DSpace platform, National scientific program Development and recognition of the Bulgarian Studies abroad.

Българистиката играе основна роля както при изграждането на представата за съвременна България, така и за мястото на страната ни в развитието на европейската и световна цивилизация. Поради новите геополитически реалности в света през последните три десетилетия се наблюдава понижен интерес към българистиката и изместването ѝ към периферията на научния интерес от страна на редица европейски и други чуждестранни изследователи. В тази връзка Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ (ННП Българистика) отговаря на необходимостта от целенасочена подкрепа на българистиката като привлекателна научноизследователска област за чуждестранни учени, акцентираща основно върху българския език и литература, българската история, изкуство, наука и култура (вкл. етнография и фолклор).

Обществените предизвикателства, към които е насочена програмата са:

- негативни стереотипи, нагласи и предразсъдъци към България, които се свър-

зват с Балканския полуостров, който се е превърнал в синоним на етнически конфликти и икономическа изостаналост;

- слабо познаване на миналото, спекулации, подмяна и изкривяване на исторически факти и липса на обективен научен подход, свързани с българския език и история, които хвърлят сянка върху българския принос в европейската и световна цивилизация;

- слаба международна разпознаваемост на колегията по българистика.

За преодоляване на посочените предизвикателства в Програмата са предвидени следните основни мерки:

- устойчиво възстановяване на позициите и утвърждаване на българистиката в чужбина чрез привличане на по-голям брой студенти, докторанти и млади учени, изучаващи български език и литература, българска история, изкуство и култура в чуждестранни университети и научни институти;

- насърчаване на научните изследвания по българистика, което ще спомогне за подготовката и изграждането на нови научни кадри, занимаващи се с българистичната проблематика;

- засилване и утвърждаване на международния престиж и разпознаваемост на колегията по българистика;

- подпомагане на усилията на държавните институции и повишаване на обществен интерес към създаването на авторитетна научна общност зад граница с фокус към българистиката;

- популяризиране на българските постижения в различни области на науката и технологиите, както и на историческите забележителности на България.

Програмата ще се изпълнява на три етапа, всеки с продължителност от 12 месеца. Финансирането на дейностите по ННП Българистика ще се извършва чрез бюджета на Министерството на образованието и науката (МОН). Средствата за различните етапи на програмата ще се разпределят между участниците-бенефициенти, съгласно сключено между тях партньорско споразумение с приложен работен научен и финансов план за всеки етап.

ННП Българистика включва следните направления:

- разширяване и развитие на кадровия потенциал в областта на българистиката с цел създаване на актив на мрежа от български изследователи и чуждестранни българисти (водещи, утвърдени и млади), които да преподават, обучават и да провеждат съвместни научни изследвания;

- развиване на вече утвърдени и създаване на нови ресурси с осигурен свободен достъп до дигитално съдържание в областта на българския език и литература, история, наука, изкуство и култура (вкл. етнография и фолклор);

- създаване на специализиран „преводачески хъб“ и на единна национална платформа *Българистика* с осигурен свободен достъп, която да обедини и надгради съществуващия в областта ресурс (образователен и научен) и която непрекъснато да се актуализира;

- популяризиране на българския език и литература, история, изкуство, наука и култура (вкл. етнография и фолклор) и други национални постижения чрез организиране на научни форуми и научно-образователни курсове и семинари, съв-

местно с водещи европейски и световни организации.

Потенциални бенефициенти по програмата, с най-голям принос в научните изследвания и с най-голяма продукция в областта на българистиката, са: Българската академия на науките (БАН) – водеща организация, в партньорство със Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград и Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“.

От БАН участници в Програмата са девет от постоянните научни звена:

- Национален археологически институт с музей – БАН;
- Институт за етнология и фолклористика с етнографски музей – БАН;
- Институт за български език – БАН;
- Институт за литература – БАН;
- Институт за исторически изследвания – БАН;
- Институт за балканистика с Център по тракология – БАН;
- Институт за изследване на изкуствата – БАН;
- Кирило-Методиевски научен център – БАН;
- Централна библиотека на БАН.

Централната библиотека на Българската академия на науките работи по процеса на дигитализация от 2011 г. Досега са експонирани над 4000 заглавия или над 330 000 файла, организирани в 21 колекции. Това са библиотеки на видни учени, възрожденски книги, периодични издания (вестници и списания), микрофилми на старобългарски ръкописи, фотографии и др. Тези дигитални колекции се съхраняват на платформата DSpace. В периода 2019–2021 г. Централната библиотека на БАН дигитализира и виртуализира българското културно наследство в рамките на Националната научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“. Към сканираните файлове (над 40 000) са направени съответните метаданни в платформата DSpace. Така беше постигната интеграция между библиотечната система ALEPH 500 и дигиталната платформа DSpace. Постигнатият резултат е свободен достъп до изключително ценните периодични издания в дигиталната колекция. Чрез платформата те стават достояние на голям кръг ползватели. Не на последно място трябва да се отбележи положителният резултат от съвместната работа между различни институции. Доброто партньорството и сътрудничеството между Централната библиотека на БАН, Института за литература, НБКМ, Регионална библиотека „Петко Р. Славейков“ – Велико Търново и НБ „Иван Вазов“ – Пловдив е пример за добра практика в реализирането както на този проект, така и на бъдещи такива както на национално, така и на международно ниво. За доброто институционално сътрудничество говори и съвместната работа през последната година между библиотеката към Харковския национален университет „В. Н. Каразин“ и Централната библиотека на БАН върху библиографския указател „Харковската школа по историческа българистика: (към 175-годишнината на една научна традиция)“.

Следвайки тази политика, Централна библиотека на БАН се включва със своя капацитет в новата научна програма на МОН, в изпълнение на две задачи на ра-

ботен проект „Дигитални ресурси“:

- създаване на библиография по Българистика в библиотечно-информационната система ALEPH500;
- изграждане на дигитална колекция *Българистика*.

Целта на първата задача е аналитично разработване на сборници, монографии и периодични издания, които съдържат литература по темата, което осигурява свободен достъп до библиографските данни. Информацията, която читателят получава е за наличността на тези документи в Академичната библиотечна система на БАН, а чрез сводния каталог НАБИС, където е интегриран електронният каталог на Централната библиотека на БАН, стават достояние на още по-голям кръг читатели у нас и в чужбина.

По втората задача предстои дигитализиране и експониране на литература по българистика в дигиталната платформа DSpace. Така ще бъде постигната интеграция между библиотечната система ALEPH 500 и дигиталната платформа DSpace, с които 2 софтуера работи Централната библиотека на БАН и отново дигиталната колекция ще бъде на свободен достъп на сайтовете на Библиотеката и на програмата.

Централната библиотека на БАН си поставя амбициозната задача да постигне устойчивост при реализацията на всеки проект, по който работи, като продължи да разкрива аналитично съдържанието на фондовете си и да дигитализира най-ценните документи от тези фондове.

Дигиталното разказвачество – нови перспективи пред академичните библиотеки

Дигиталните разкази на Благоевград

НИКОЛИНА ИВАНОВА-БЕЛ

Digital storytelling – new perspectives for academic libraries

The digital stories of Blagoevgrad

Nikolina Ivanova-Bell

Summary

The article examines the use of the digital storytelling method in higher education, presenting a specific example of a local digital storytelling project of the American University in Bulgaria through the Library's perspective. Challenges, results and good practices from the preparation and hands on work on this project are shared, which would serve the academic and library community in building capacity for future similar digital initiatives. Along with achieving educational goals, the library also acted as a mediator between the university and the local institutions, as well as established effective library advocacy by creating models for successful interdepartmental collaboration between the library, students, and faculty.

Key-words: digital storytelling, academic library, digital archive, collaboration, library advocacy, digital humanities.

Въведение в дигиталното разказвачество

Разказването е най-разпространената основна форма за предаване на знания, позната на човечеството. Тя е социална и културна дейност, която описва случки, събития, преживявания, идеи от живота на хората. Този процес най-често се свързва с публичното пространство, където подобен метод за споделяне и разпространение на информация е граден в продължение на векове в човешката цивилизация, първоначално чрез устно разказване, впоследствие и чрез писмено документиране.¹

Навлизането на новите технологии през последните десетилетия довежда до структурна промяна в повествователната традиция. Съвременните визуализационни средства дават нов тласък в развитието, както на уменията да се разказва по-добре, така и на засиления ефект при предаването на дадена история.

Дигиталното разказвачество (digital storytelling) предоставя нова възможност пред обществото да модернизира техниката и процесите си на разказване, така

¹ McAdams, Dan P. The stories we live by. New York: The Guilford Press, 1993, с. 36.

че да отговори по-адекватно на промененото обществено възприемане на информация. Именно начинът на възприемане при съвременните поколения става ключов за развитието на технологиите, използвани в образованието, обществената и културната сфера. Всеизвестен факт е, че съвременните поколения, израснали в мултимедиен и визуално фрагментиран свят, възприемат дадена информация много по-ефективно ако тя е поднесена във визуална форма, а не в строго текстови вариант. Нещо повече, тези предпочитания на младите хора формират по съвсем различен начин уменията им да обработват информацията, да съхраняват и възпроизвеждат знания. Мултимедийните елементи, втъкани в този вид цифрови разкази вдъхват нов живот на обикновените истории и засилват зрителните уещания.

Дигитално разказвачество. Зараждане

Дигиталното разказване на истории (digital storytelling) се използва за пръв път в тази си дефиниция в документалния телевизионен сериал на Кен Бърнс „Гражданската война“ (1994). В годините след сериала на Бърнс настъпва широко разпространение на метода на дигиталното разказване на истории, не само в САЩ, но и в редица страни в Европа – Великобритания (където BBC създават два известни минисериала от подобен тип – Capture Wales² и Telling Lives³), Нидерландия, Швеция, Франция и др. Сериалът на Бърнс дава началото на ново направление, в което актьори и продуценти се стремят да обвържат работата и идеите си с традициите на устното разказване на истории. В тях се набляга на личната гледна точка, на емоционалното съдържание, което провокира хуманистичното чувство у зрителя – все елементи, които разграничават тези проекти от чисто комерсиалните филмови проекти. Първоначалната употреба на метода в телевизията и киното се разраства значително и навлиза в сферите на образованието, обществените услуги, политиката и бизнеса.

След Бърнс много други определят себе си за дигитални разказвачи на истории. Дана Ачли и Джо Ламбърт разработват образователните принципи в дигиталното разказвачество, които остават и до ден днешен в основата на организацията, формирана малко по-късно и носеща името Център за дигитално разказване на истории (Center for Digital Storytelling), днес – Story Center⁴, намиращ се в Бъркли, Калифорния, САЩ.

Дигитално разказвачество. Определения

Най-общо терминът „дигитален разказ“ означава създаването на истории с помощта на цифрови инструменти, включващи мултимедийни елементи като из-

² BBC Capture Wales. United Kingdom. [онлайн]. [прегледан 12.10.2022].

<http://www.bbc.co.uk/wales/audiovideo/sites/galleries/pages/capturewales.shtml>

³ BBC Telling lives. United Kingdom. [онлайн]. [прегледан 12.10.2022].

http://www.bbc.co.uk/cumbria/tellinglives/take_part.shtml

⁴ Story Center. United States of America. [онлайн]. [прегледан 16.09.2022].

<https://www.storycenter.org/>

ображение, видео, звук и думи в разказ, който след това се разпространява чрез веб-базирана платформа. Най-краткото определение е предложено от Брайън Александър:

„Просто казано, това е разказване на истории с помощта на цифрови технологии. Дигиталните истории са разкази, изградени от градивните части в киберкултурата“.⁵

Подобно е и определението на Бърнард Робин, който дефинира дигиталното разказване на истории като използване на цифрови технологии за разказване на кратка история.⁶ Той разграничава три типа дигитални истории – лични истории, истории, които информират или инструктират, и такива, които се фокусират върху исторически събития. Тешия Роби – друг изследовател по темата, допълва, че дигиталните разкази са обикновено лични истории, които са от културно или историческо значение за самия автор.⁷ Пионерът в дигиталното разказване на истории – британският фотограф Даниел Медоус, описва дигиталното разказване на истории като „кратки, лични мултимедийни истории, разказани от сърце“.⁸ Дигиталното разказване на истории подчертава личната гледна точка на разказвача и именно това най-много отличава дигиталното разказване на истории от обикновеното създаване на видеа.

Дигиталното разказвачество в образователната сфера

Разбира се, теориите са много, но обединяващото ядро между тях е, че дигиталното разказване на истории е личен разказ в цифров формат и споделен в онлайн среда. Това е нов метод за създаване на наративи с помощта на цифровите технологии, внедрен успешно както в редица образователни институции, така и в дейността на организации, които използват цифрово разказване на истории, за да подпомогнат постигането на целите си за ангажиране на общността по различни теми. Този метод не просто споделя знания, то е и движение, предназначено да усили гласа на общността, в която се създава. Във тази връзка всеки би могъл да бъде участник, защото всеки има своя история за споделяне. Ангажирането на общността е движеща сила в дигиталното разказване на истории.

Особено силна е ролята на дигиталните наративи в образованието, където се използват за подпомагане на процесите на обучение. Дигиталното разказване на истории е проектно-базирано тип обучение, при което учащите усвояват смис-

⁵ **Alexander**, Bryan. The new digital storytelling: Creating narratives with new media. Santa Barbara, CA: Praeger, 2017, с. 3.

⁶ **Robin**, Bernard R. Digital storytelling: A powerful technology tool for the 21st century classroom. – В: *Theory into Practice*, 2008, 47(3), с. 220–228.

⁷ **Roby**, Teshia Y. Opus in the classroom: Striking CoRDS with content-related digital storytelling. – В: *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 2010, 10(1), с. 138. [онлайн]. [прегледан 10.10.2022]. <https://citejournal.org/volume-10/issue-1-10/current-practice/article1-html>

⁸ **What** is digital storytelling? – В: *Educational Uses of Digital Storytelling*. Houston, TX: University of Houston, 2019. [онлайн]. [прегледан 10.07.2022].

<http://digitalstorytelling.coe.uh.edu/page.cfm?id=27&cid=27>

лени знания, развиват уменията си да се изразяват ясно, да мислят креативно и сбито, да усъвършенстват техническите си способности⁹, като се научават как да вмъкват в едно цяло изображения, видео, аудио, текст, да обменят и синтезират идеи.

Също така студентите изграждат технически умения за софтуера, необходим за създаването на такива видеоматериали, както и за по-доброто разбиране на това как визуалните ефекти и звук си взаимодействат, за да създадат смисъл и ефект (т.е. въздействие) за потребителите. Като педагогически инструмент, дигиталното разказване на истории може да черпи и генерира нови форми на грамотност – информационна (способността за намиране, оценка и синтез на информация), визуална (способността за разбиране, създаване и общуване чрез визуални изображения), техническа (способността да се използват компютърни и други технологии за подобряване на процеса на учене, продуктивността и резултатността), дигитална (способността да се използват информационни и комуникационни технологии за намиране, оценка, създаване и предаване на информация, което изисква както когнитивни, така и технически умения) и глобална (способността да се чете, интерпретира, отговаря и контекстуализира информация от глобална перспектива) – и да разшири разбирането за това какво означава грамотност в ХХ в.

Дигиталното разказвачество и ролята на академичните библиотеки

Развитието на иновативни методики на обучение и нови технологични решения, които стимулират образователния процес, са тенденции, които ще продължават да навлизат в сферата на образованието. Редом с това, пред академичните библиотеки се отваря цяла нова ниша за развитие и надграждане на традиционните дейности в подкрепа на новосъздадени курсове и развитие на интердисциплинарното и междуведомствено сътрудничество, чийто синхрон е задължително условие за успеха на подобни начинания.

Необходимостта библиотечното обслужване да се преориентира своевременно, така че да бъде в състояние да служи адекватно на новите академични нужди, става все по-актуална. Възможностите пред академичните библиотеки да участват като равноправен партньор в конкретни проекти за дигитално разказвачество или в други подобни на дигиталната хуманитаристика се разширяват значително. Библиотеката може да играе важна роля в подпомагането на създаването, насърчаването и разпространението на дигиталното разказване на истории. Като образователни и културни центрове, академичните библиотеки обслужват своите институции, но могат да се включват в различни аспекти на дигиталното разказване на истории – организиране на семинари по различни теми от информационната

⁹ **Yuksel**, P., Robin, B., McNeil, S. Educational uses of digital storytelling all around the world. – В: M. Koehler & P. Mishra (Eds.), Proceedings of SITE 2011-Society for Information Technology & Teacher Education International Conference, 2011, с. 1264–1271. Nashville, Tennessee, USA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). [онлайн]. [прегледан 10.10.2022]. <https://www.learnstechlib.org/primary/p/36461/>

грамотност; развиване на умения за търсене, оценка и ефективно и етично използване на информация; обучения и индивидуални консултации със студентите; организиране и архивиране на готовите материали, предоставянето на среда за представянето на дигиталните проекти, както и осигуряване на свободния достъп до тях; насърчаване на нови сътрудничества. Библиотечните специалисти са ценност за всяка образователна институция и професионалните им знания и опит с организацията на информация и боравенето ѝ с нея са сила, която е актуална във всяка епоха и която би могла да бъде канализирана в още по-голяма полза на образователния процес. Съществена полза от участието в подобни инициативи е и възможността библиотекарите да повишат своите технологични компетенции.

Същност, цели и предизвикателства на проекта

Американският университет в България (АУБ) е университет за свободни изкуства със седалище в Благоевград. Сътрудничеството между преподавателите и студентите от Факултета по журналистика и масови комуникации и академичната библиотека се формира като част от 3-годишен местен проект, наречен „Картографиране на общността на Благоевград“.

Проектът имаше за задача да подсили взаимодействията на университетската с местната общност и да създаде предпоставки за по-тясно сътрудничество, като в същото време запази академичните си цели и фокус, разшири обхвата на предлаганите курсове и въведе новите методи на дигиталната хуманитаристика. Библиотеката се присъедини като естествен партньор в този пилотен проект, като отдел, който търси иновативно развитие във всяка своя дейност и подкрепя нови академични практики.

Университетът винаги е участвал в социални и образователни инициативи главно чрез работата си с местните училища и дарителските си каузи, които обаче са насочени основно към младежите или хората в неравностойно положение в града. Обмисляйки възможностите и какво може да се направи, за да има по-активна роля в обществото, докато студентите усвояват и практикуват дигитални медийни умения в академична среда, катедрата по „Журналистика и масови комуникации“ стартира проекта „Картографиране на общността на Благоевград“. Основна част от този проект беше новосъздаденият курс „Дигитално разказване на истории“, но, разбира се, към част от инициативите се присъединиха и други курсове (за подкасти, документални филми, фотография). Идеята за практическата част на курса бе да се разкрият интересни истории за града, лични истории, които да бъдат сътворени, обработени и поднесени от студентите чрез дигитални техники, както и съхранени на свободен достъп.

Американският университет в България е създаден преди 31 години, официалният език на обучение е английски, а университетът е четиригодишен временен дом за студенти от над 40 различни страни. Самият факт, че е международно училище в провинциален български град може да бъде голямо предизвикателство поради езиковата бариера, културните различия и усещането за откъснатост на кампуса от местния градски живот. Често пъти самите жители на града поставят рязка разделителна граница. Една от задачите бе да се докаже, че между

двете групи има много повече общи неща, отколкото различия и да се предизвика създаването на по-добра среда, в която общността да се опознае и работи заедно в името на добруването на общия им дом.

Сред другите предизвикателства трябва да се спомене фактът, че по време на проекта всички участници се учеха в крачка. Интересът към новия курс беше огромен, но това изискваше много усилия при планирането на теоретичните знания, седмичните задачи, обучението за боравене с аудио-визуална техника, дискутирането и проучването на теми и редица други. За академичната библиотека това бе нов тип сътрудничество, за което определено не беше напълно подготвена, но което прие с възторг, защото съзря потенциала да придобие нови знания и да допринесе за успеха на този нов образователен проект.

Дигиталното разказвачество в АУБ

Дигиталните наративи (дигитални разкази, устни истории, интервюта), създадени от студентите от АУБ по време на проекта, послужиха като начин за минимизиране на отдалечеността между местните жители и университетската общност. Документирането и разпространението на личните истории на блоговеградчани от студентите даде възможност за по-добро взаимодействие между двете общности, както и за планирането на по-нататъшно сътрудничество.

Курсът беше предложен от проф. Лора Кели на всички студенти, не само на тези, които завършват специалност „Журналистика и масови комуникации“. Това даде възможност на много студенти да се включат в създаването на истории от реалния живот в града, в който живеят, но също така им предостави нови знания и умения за дигитално разказване на истории, които биха могли да бъдат полезни и в бъдещата им кариера в друга област (маркетинг, бизнес, история, политика).

Студентите работеха по двойки – чужденец и българин, за да проведат интервюта и натоварването беше справедливо разпределено. Например, докато български студент провеждаше интервюто и го транскрибираше след това, чуждестранният студент отговаряше основно за визуализацията (снимки, видео, аудио записи), след което двамата заедно редактират и финализират проектните материали.

Курсът по дигитално разказване на истории подтикна студентите да излязат от класната стая, да разгледат града в детайли и да се срещнат с неговите граждани. Това бе практичен подход не само за учене, но и за общуване (на различен език), за търсене на интересни местни истории, за преоткриване на „тайните на града“, както и за създаването на форум на различни обществени инициативи и поколения. Събирането на личните истории на блоговеградчани не само даде възможност за по-добро взаимодействие, но и бе предпоставка двете страни да планират по-нататъшно сътрудничество.

Партньорството с Библиотека „Паница“

Като чисто нова инициатива, ролята на Библиотеката в нея се разви и се разпространи в много посоки – от координация с преподавателя, работа по установяване на стандарти за интервюта, GDPR протоколи, организиране на обучения

за дълбочинни изследвания, до методика за събиране, управление и архивиране на файловия материал.

Библиотеката потърси партньорски консултации с колеги от AMICAL (Американски международен консорциум на академичните библиотеки)¹⁰, които да споделят опита си с проекти в областта на дигиталната хуманитаристика при установяване на стандарти за интервюта, за обработка и съхранение на файлове, изисквания за метаданни и т.н. В това отношение колегите от Американския университет в Кайро и от Американския университет в Бейрут подпомогнаха усилията на участниците. Освен това, в унисон с европейското законодателство, трябваше стриктно да се спазят разпоредбитена GDPR¹¹ за законно записване и запазване на лична информация. Според вътрешните разпоредби на университета, самият проект, протоколите и формулярите за интервюта трябваше да минат през правни одобрения (Human Subject Committee)¹², преди същинските интервюта да започнат. Подобни изисквания касаят всяко начинание, което включва човешки личностен елемент (изследователска работа, теренно проучване, сформирание на екипи).

Библиотека „Паница“ използва DSpace за своите дигитални колекции и има своя дългогодишен опит в тази сфера. В процеса на работа, обаче, студентите разработиха индивидуални Wordpress платформи, където структурираха съдържанието на практическите задачи. Впоследствие най-добрите от представените проекти бяха селектирани и подготвени за архивиране.

По време на проекта библиотекарите работеха индивидуално със студентите, за да ги насочат при избора на тема за дигитален разказ, да я проучат в местния държавен архив, в регионалния исторически музей или в градската библиотека, с които бяха осъществени контакти. Професионалните връзки с градските институции, които бяха изградени през годините, послужиха чудесно за проекта. Като специалисти, но и като местни жители на Благоевград, библиотекарите успяха не само да насочат студентите към правилния източник на информация, да ги научат да пресяват и анализират съдържание, да цитират по установените стандарти, но и да ги свържат с емблематични жители на Благоевград, които имат значими истории за разказване.

Именно подборът на тема, съдържание и участник/участници беше от голямо значение. За да се получат качествени проекти са необходими добри истории. Първоначалните „грешки“ бяха свързани точно с липсата на правилен ориентир коя история си струва да се отрази и коя не. Грешките подчертаха нуждата от повече обсъждане в началната фаза на проектите, важноста да има тематични маркери, по-задълбочени изследвания, да се избегнат повторенията на теми и т.н.

¹⁰ **AMICAL** – Американски международен консорциум на академичните библиотеки. [онлайн]. [прегледан 12.10.2022]. <https://www.amicalnet.org/>

¹¹ **Общ** регламент относно защитата на данните. [онлайн]. [прегледан 12.10.2022]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>

¹² **Human Subject Committee** – вътрешна университетска комисия, занимаваща се и одобряваща проекти, които изискват събиране на лични данни.

Курсовите проекти бяха публично представени в Регионалния исторически музей и това стана редовно събитие, на което бяха канени интервюираните граждани и местната общност. Разбира се, на края на всеки семестър имаше и вътрешни университетски прожекции. Един от многото положителните резултати беше издаването на книгата „Устните истории на Благоевград“, която съдържа селекция от персонални интервюта с граждани.

По отношение на сътрудничеството проектът показва ефективно библиотечно застъпничество чрез създаване на модели на успешно междуетовно сътрудничество между преподаватели, библиотека и студенти на институционално ниво. В по-голям мащаб библиотеката послужи и като посредник между академичната институция и други местни институции (общината, регионалният музей, регионалната библиотека и държавния архив). Този аспект беше важен за утвърждаването на либералната идентичност на университета и на обществените ценности.

Резултати

Освен академичните резултати от обучението от курса, самият проект затвърди силната връзка между институционалните отдели. Партньорството на Библиотека „Паница“ с Факултета по журналистика и масови комуникации бе високо оценено от участниците и от администрацията на АУБ.

Наред с това Библиотеката започна да изгражда нови компетенции за дигитални инициативи, каквито досега не притежаваше. Поддържайки натрупаните цифрови архиви с разкази и правейки ги достъпни за изследвания и/или преподаване, тя доказва, че може да бъде неразделна част от академичния процес в изцяло нова насока и ценен партньор за обществеността.

Проектът разкри доста възможности за сътрудничество с местните общности, които бяха пренебрегвани досега. Скоро след него стартира нов проект – студентите от АУБ помогнаха за възраждането на дейността на Регионалния исторически музей и създадоха маркетингов план. Насърчаването на двете общности да работят заедно за постигане на по-голяма гражданска ангажираност – чрез процеса на създаване на тези дигитални истории, беше един от най-значимите постигнати резултати. Именно в това е и силата на дигиталното разказвачество – да засили гласа на общността, която представлява.

Заклучение

Проекти като този могат да бъдат доста предизвикателни, особено когато се развиват в международна академична среда. Може би това е една от причините да бъдат толкова вдъхновяващи. Намирането на правилния баланс между целите на образованието и средата на живот, участието в сътворяването на обществени ползи, обединяването на експертиза, академични стандарти и сътрудничество, са задължителни елементи за всяка институция. Ангажирането на младите хора в регионални проекти за дигитални наративи ги прави социално отговорни, но и вдъхва у тях желание да направят още повече и да бъдат ангажирани с местния живот по време на престоя си в университета и извън него.

Димчо Дебелянов. Следюбилейно

Как бяха открити няколко неизвестни творби на поета през 1987 г.

Донка Правдомирова

Dimcho Debelyanov. Post-anniversary

How several unknown works of the poet were discovered in 1987

Donka Pravdomirova

Summary

The author tells about her work on her biobibliography about Dimcho Debelyanov and about the discovery by her of unknown works of his.

Key-words: Dimcho Debelyanov, biobibliography.

На 28 март 2022 г. се навършиха 135 години от рождението на Димчо Дебелянов и 35 години от съставителството на неговата биобиблиография¹, подготвена по случай 100-годишнината от рождението му, а на 18 май за зрелостния изпит по български език и литература бе изтеглена темата „Споменът – скръб и утеха в елегията на Д. Дебелянов „Аз искам да те помня все така...“, интерпретативно съчинение. Темата за зрелостния изпит, по случайност наредила се до посочените две годишнини, за да напомни на най-широката общественост за елегичния и трагично загинал поет, не само възпламени страстния библиограф у мен, но и ме подтикна да споделя за пръв път публично някои моменти от работата ми по съставителството на биобиблиографията „Димчо Дебелянов“, въпреки че оттогава изминаха няколко десетилетия.

Всеизвестно е, че библиографията, овладяваща от Античността до днес истинното свободно, ентропично битие на книжнината, се развива в лоното на библиотеката тихо и безшумно. По тази причина остава недотам позната и недооценявана от обществото и днес, даже от учените – най-активните ѝ ползватели по закономерна необходимост; не се осъзнава нейната огромна значимост в книжовната култура, което принуждава патриарха на българската модерна библиография акад. Ал. Теодоров-Балан (1859–1959) преди повече от 70 години да произнесе с тъга: „духоморен, че и неблагоприятен труд“. Ще припомним огорчението и обидата, която акад. Балан – първият ректор на първата ни Алма Матер, един от първите ни езиковеди, първият историк на българската литература

¹ Правдомирова, Донка. Димчо Дебелянов. 1887–1916. биобиблиогр. науч. ред. Иван Сестримски. библиогр. ред. Елена Фурнаджиева. София: Нар. библ. Св. св. Кирил и Методий, 1993. 237 с. Поради технически и финансови причини НБКМ публикува труда не през 1987 г., както е записано в гражданския договор с авторката, а в 1993 г.

тура и едновременно с това и първият сред петимата колоси² на отечествената библиография, носи до края на живота си, след като издателството на БАН, под давлением на проф. Любомир Милетич, добавя под заглавието на националния репертоар, който съставя в продължение на 20 години – „Български книгопис за сто години. 1806–1905“³ – подзаглавието „Материали“. В случая имам пред вид „чистата“ библиография, но като цяло нашата библиотечно-библиографска професия не е на особена почит и днес. Преди да разкажа за неизвестните Дебелянови хумористични разкази, се изкушавам да добавя, че даже за директори на Столична библиотека бяха назначавани личности без каквато и да било библиотечна подготовка, без да са никакви културтрегери, а по политически протекции. И днес портретите им, включително и на един естраден певец, стоят на почетно място във фойето на библиотеката. А ето и случаят с Дебеляновите творби и библиографията.

В началото на 1986 г. започнах подготовката на биобиблиографията за елегичния поет – следващ труд в поредицата на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ) „Персоналии за български писатели“, чието начало е поставено през 1966 г. с биобиблиографията за Пенчо Славейков. Библиографски консултант ми стана известната специалистка по вида „персоналии“ Елена Фурнаджиева (1925–2009), а научен консултант – видният литературовед Иван Сестримски (1916–2004). Това беше първата ми самостоятелна библиографска разработка. Подготвих я с много любов, старание и прецизност.

Най-трудната част в структурата на персоналиите е делът „Първи публикации“, който е от изключителна важност за изследванията на писателите от първата половина на XX в., тъй като се прецизират много сведения и в немалко случаи се откриват и неизвестни творби за съответния автор. За този раздел взискателната Е. Фурнаджиева заключи: „Изпипала си я“. Но не само това, открих девет неизвестни хумористични разказа на поета и едно антрефиле.

В същото време издателките на първото двутомно издание на „Съчиненията“ (1983) на Д. Дебелянов проф. Елка Константинова и Надежда Александрова започнаха подготовката на второ издание по повод стогодишнината от рождението му. Н. Александрова, узнала за подготвяната персоналия, се свърза

² Като историк на българската библиография откроявам петима колоси в 170-годишнината ѝ, начело с акад. Балан, които извършват колосални библиогр. издирвания и съставят репертоари с десетки хиляди библиогр. единици по отношение на отечествената книжнина, на чуждестранната историческа българистика и на булгариката. По хронологичен ред това са: акад. Н. Михов (1877–1962), д-р М. Стоянов (1903–1986), д-р Д. Иванчев (1910–1981), проф. В. Трайков (1921–2011). Другото колосално име е проф. Т. Боров (1901–1993), но неговите приноси са с друго измерение. Вж **Правдомирова**, Донка. Българската библиография на 170 години. – В: *Библиотека*, 2022, № 4–5, с. 44–82.

³ **Теодоров-Балан**, Александър. Български книгопис за сто години. 1806–1905: Материали. София: Бълг. книж. д-во, 1909. 1667 с. Репертоар, който отразява българската печатна книжнина, издадена през първото столетие на нейното съществуване. Регистрирани са 15 258 книги, вестници, списания, геогр. карти.

с мен и най-общо казано, започнахме да си сътрудничим. Да се открие нещо неизвестно, нещо ново, е бленуван момент не само в науката, но и в библиографията. Случаят възнагради моето упорито прелистване на старите вестници и списания, преживях този момент, тази евристична професионална радост, но... съзнателно я „покрих“ и остана неизвестна по причина, която ще споделя тук. Отпечатването на персоналията, за съжаление, се забави до 1993 г. по финансови и конюнктурни причини и за да бъдат „Съчиненията“ по-пълни, предоставих откритите от мен неизвестни до онзи момент творби на Дебелянов лично на Н. Александрова с обещание от нейна страна, че ще отбележат този факт в новото издание. (Единствен свидетел на този факт в този момент остана дългогодишната ми колега от отдел „Специална и препоръчителна библиография“ на НБКМ, опитният библиограф Евелина Василева, която наскоро закръгли 87 години.) В същото време, независимо от мен, един от разказите открива и бъдещият виден литературен историк доц. д-р Вихрен Чернокожев (1951–2018), така че останаха осем. Той няма специална публикация по този повод, а аз не си спомням кой точно от разказите е открил. Но това е без значение.

През 1987 г. се проведе и научна конференция, на която направих научно съобщение, но тя мина някак вяло и не се издаде сборник. В същото това време бях спечелила конкурс за преподавател в Държавния библиотекарски институт (ДБИ), днес Университет по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) и на 1 септ. 1987 г. трябваше да заема новото си работно място. Мое то внимание вече бе насочено към прехода ми от практическата библиография към теоретичната и педагогическата, а и вярвах на коректността. Когато излезе от печат второто издание на „Съчиненията“⁴ установих, че договорката ми с Н. Александрова не беше спазена. Реагирах, естествено, но ми бе отговорено: „Но те са били отпечатани!“. Е, като са отпечатани, защо не са ги включили в първото издание? Ето какво са отбелязали двете литературоведки в дела „За принципите на съставителството“ в новото издание: „То [второто издание] е изработено върху основата на предходното двутомно издание от 1983 г., като е допълнено с пропуснатите тогава (**съзнателно или неволно**⁵ от съставителите материали...).“ Няма да коментирам този пасаж, защото е безпределно ясен. По-нататък допълват: „Някои от бележките към отделните творби в коментар претърпяха необходими поправки... Затова изказваме нашата благодарност на Донка Правдомирова, авторка на биобиблиографията на Димчо Дебелянов, предстоящо издание“...⁶ Откритите от мен разкази са включени в т. 2, хронологично по реда на публикуването им във в. „Оса“ и сп. „Шантеклер“ през 1910–1911 г. Отново ще подчертая, че именно в това се заключава евристичната функция на библиографията в исконната взаимовръзка библиография –

⁴ Дебелянов, Д. Съчинения: В 2 т. под ред. на Елка Константинова, Надежда Александрова. 2. попр. и доп. изд. София: Бълг. писател, 1987.

⁵ Подч. от Д.П.

⁶ Константинова, Елка, Надежда Александрова. За принципите на съставителството. – В: Дебелянов, Д. Съчинения: В 2 т. т. 1. – София, 1987, с. 289–290.

литературознание и по-конкретно библиография – история на литературата, тъй като обектите на двете научни дейности съвпадат. Специално бих искала да уверя младите колеги какво невероятно духовно удовлетворение изпитва библиографът да издирва публикации от първата половина на XX в., когато Текущата национална библиография (ТНБ) все още не разработва аналитично периодичните издания. Това начало се поставя от 1952 г., а от 1992 г. те са вече и под формата на електронни бази данни и се губи тази неистова откривателска тръпка. Ще напомня, че още проф. Т. Боров изисква и практиката го доказва, библиографът да има и определена специалност, в случая филологическо образование, тъй като се работи с литературоведско знание! Ще засвидетелствам пред младите колеги още едно библиографско задоволство: всички издирени документи и текстове по съответния библиографски труд се преглеждат *de visu*, т.е. „от виждане“, това е неписан професионален закон, за да се сверят всички сведения и да се съставят анотации, когато трудът е анотиран. И в този процес личностното знание на библиографа се обогатява непрестанно, което е невероятното очарование на нашата библиографска професия; именно в това се заключава магнетизмът на библиографията, разбира се, за всеки млад човек, който има подобна нагласа: първо разкриваш за бъдещите читатели ново знание, и в същото време обогатяваш собствените си познания! Надявам се, че съм внушила тази духовна привлекателност на нашата скромна професия на десетките ми бивши студенти.

Проучване за отношението на българските библиотеки и читателите към аудиокнигите

ЙОАНА БОРИСОВА¹

A study on the standpoint of Bulgarian libraries and readers towards audio books

Yoana Borisova

Summary

The article looks through the position of Bulgarian libraries to audiobooks; their availability to readers as well as to people with disabilities; the importance of audio files and their availability in such institutions; and what contribution they make to society. The available funds and technologies in public libraries related to sound files and their use, distribution, and creation are presented as well. In a similar way, the position of society and how familiar it is with the matter of audiobooks were also reviewed. For this purpose, two surveys have been conducted that examine these aspects, and the results are presented through analysis and conclusions.

Key-words: audio books, audiobooks in Bulgaria, libraries, survey, research, listeners, readers, regional libraries, public libraries, speech synthesizer, audiobook sources.

Явлението аудиокниги набира все повече популярност с всеки изминал ден. За някои това е начин да се отдадат на любимото си хоби – четенето, а за други – единствения начин да се докоснат до изкуството на литературата поради физическата си невъзможност. Аудиокнигите са и обект, който тепърва ще се развива и ще се усъвършенства. Има все по-иновативни особености при аудиокнигите, издадени в последните години, и тенденцията да се подобряват изглежда все по-обещаваща. Ясно е, че те са също толкова важни, колкото и всеки друг вид книга и документ в историята, а изследването им може да се окаже от съществена важност за бъдещето на цялата индустрия.

Настоящото изследване разглежда отношението на обществените библиотеки в България към аудиокнигите като документи както от информационна гледна точка, така и като удобство за незрящите читатели.

За целите на изследването бе разработена анкета, в която взеха участие 18 от регионалните библиотеки, 2 градски, 27 читалищни и 3 други библиотеки.² Проучването се проведе в период с начална дата 22 август 2022 г. (изпращане на анкетата към библио-

¹ Авторката е студентка в Университета по библиотекознание и информационни технологии, Факултет по библиотекознание и културно наследство, специалност „Печатни комуникации“, IV курс.

² *Вж Регистър* на обществените библиотеки. [онлайн]. [прегледан 29.08.2022].

<https://bibliobg.com/>

теките) и крайна дата 28 септември 2022 г. (оценяване на резултатите).

Преди да се разгледат резултатите от анкетата, трябва да се пояснят няколко важни аспекта. В България има два налични синтезатора на българска реч с високо ниво на работа. Това са SpeechLab, създаден от Българската асоциация за компютърна лингвистика, а другият е Innoetics, създаден от гръцка фирма със същото име. Гласовете, които озвучават двете програми, са съответно „Гергана“ и „Ирина“. Съществуват и други, не толкова широко използвани синтезатори на човешка реч: такъв е разработеният за Android софтуер на фирма Nuance с глас „Дария“. Съществуват и по-стари разработки като „Нов глас“, eSpeak и др. Повечето синтезатори се заплащат, докато SpeechLab може да бъде предоставен безплатно на слепи хора. Също е безплатен, като eSpeak, в една от своите версии.³

Синтезаторите на човешка реч не служат за създаването на аудиокниги и звукови файлове, а за превръщането на текст в реч (звук): програмата „чете“ написаното в момента на употреба. Тези синтезатори служат за помощ на незрящи, на хора с проблемно зрение или просто за улеснение на читателя. Предварително записаните звукови файлове, които познаваме като аудиокниги и които се разпространяват и комерсиално в България, са повече от достъпни благодарение на онлайн платформите за аудио „стриймिंग“ като Storytel и „Аудиокниги“ (вече част от Storytel, но с наличен фонд от книги на сайта им, които са активни за слушане). Тези платформи изискват абонаментно заплащане, докато останалите налични аудиокниги в интернет пространството със свободен достъп са или исторически издания, или доброволно записани рецитирания на текст в платформи, като YouTube например. Друг пример за безплатен и легален извор на аудиокниги е инициативата „Чети във влака“ на Българските държавни железници (БДЖ), която обаче не е поддържана и без перспективи за развитие в бъдеще.

Отношението на българските библиотеки

Българските библиотеки и особено по-големите такива се стараят да улеснят всички свои посетители и читатели, включително онези, изпитващи трудности или неспособност да четат зрителино. Към момента на настоящото изследване в България няма достатъчно библиотечни центрове, които да предлагат подобни услуги, за жалост, но хубавата страна на това е, че освен регионалните библиотеки, университетските също се насочват към предоставяне на улеснение на незрящи.

Две от най-големите университетски библиотеки – на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и на Нов български университет, предлагат цял каталог от аудиокниги и звукови файлове на учебни издания; и не само. Д-р Радостина Тодорова, директор на Библиотеката към НБУ, разказва, че вече 15 години Библиотеката предоставя технологични улеснения на незрящи студенти.⁴ През 2005 г. НБУ създава първото читателско място с брайлов принтер и дисплей и след това е назначен и специа-

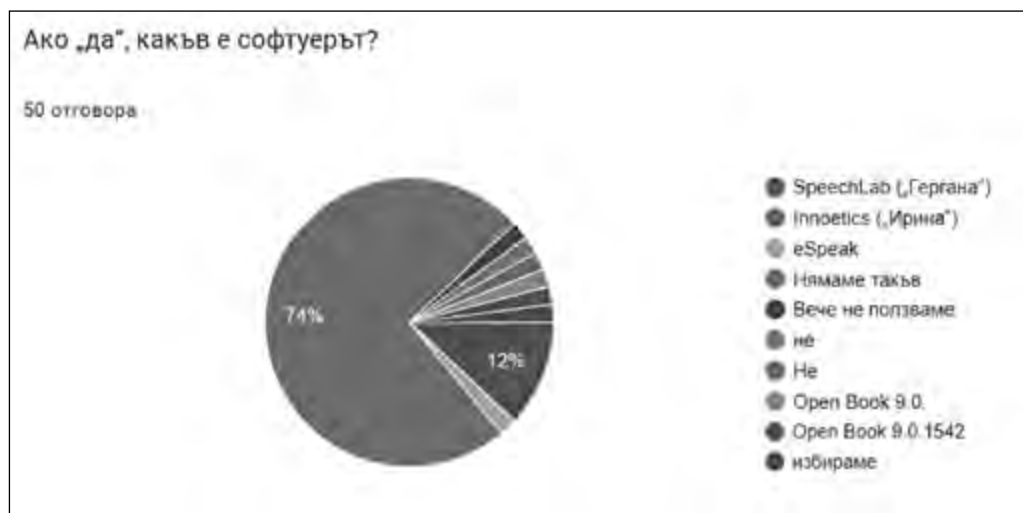
³ Любенов, Виктор. Специализиран софтуер, информация, текстове и прочее. – В: *BezMonitor*, ян. 2015. [онлайн]. [прегледан 19.07.2022]. <http://bezmonitor.com/chetene/>

⁴ Тодорова, Радостина. Библиотеката на НБУ развива услугите за студенти с увредено зрение. интервю на Гергана Пейкова. – В: *БНР*, 15.12.2020. [онлайн]. [прегледан 29.08.2022]. <https://bnr.bg/sofia/post/101389619/bibliotekata-na-nbu-razviva-uslugite-za-studenti-s-uvredeno-zrenie>

лист, който да отговаря за читателите с нарушено зрение. През 2014 г. НБУ създават онлайн страница специално за този тип читатели и две години по-късно се обособява и електронна колекция за хора с повредено зрение. Текстовете се възпроизвеждат чрез речев синтезатор, който може да възпроизвежда на компютър или смартфон. Такива са JAWS, Fine Reader и Speech Lab.⁵

Услугите, които се предоставят от Библиотеката на НБУ, за незрящи са следните⁶: попитай библиотекаря; писмена тематична библиографска справка; доставка на документи по електронен път; използване на аудиокниги; използване на бази данни; използване на брайлов дисплей за четене; разпечатване на брайлов принтер до формат А4; конвертиране на текст в звук; сканиране; запис на CD с носител на клиента; достъп до интернет.

Пример за друга университетска библиотека, предлагаща условия за ползване от незрящи хора, е тази към Софийския университет „Св. Климент Охридски“.⁷ В помощ на незрящи студенти тя предлага дигитални учебни материали, както и услуги, свързани с дигитализиране на документи, оптично разпознаване на символи (OCR). Всичко се качва в самостоятелна дигитална колекция „Литература за читатели със специални образователни потребности“, в рубрика на следния адрес: <http://unilib-dspace.nasledstvo.bg/dsplogin/groups/>, но за да бъде достъпна, е необходимо потребителите да се регистрират. А на място, в сградата на Централната университетска библиотека, има отделна Специализирана читалня, разполагаща с отделено читателско място, което също като в НБУ, е оборудвано с брайлов принтер и дисплей.

⁵ Тодорова, Радостина. Библиотечно-информационно обслужване на хора с нарушено зрение в библиотеката на Нов български университет. интервю на Ваня Илиева. – В: *Библиосфера*, 2007, № 9. [онлайн]. [прегледан 29.08.2022]. <http://bibliosphere.eu/?p=753>

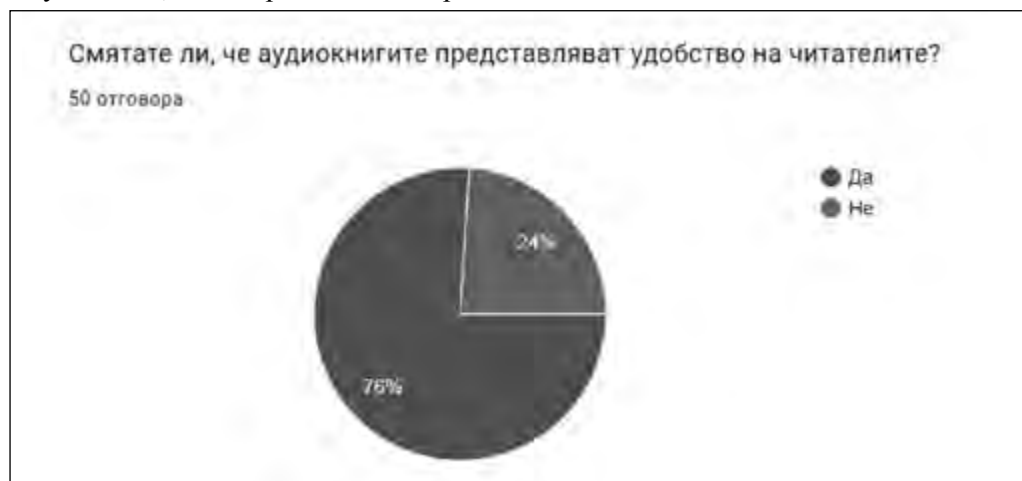
⁶ Към датата на цит. статия.

⁷ Университетска библиотека, официален сайт. [онлайн]. [прегледан 29.08.2022]. http://libsu.uni-sofia.bg:81/UB/?page_id=264

Библиотеките в България и тяхната дейност в областта на аудиодигитализацията

Резултатите показват, че 39 от анкетираните библиотеки не предлагат аудиокниги и звукови записи в своя каталог. Само останалите 11 предлагат. Предлагането зависи изключително много от два фактора – финансиране и интерес, както се и разбира от следващия въпрос в анкетата: „Смятате ли да предлагате аудиокниги в бъдеще?“. Половината анкетирани (50 %) смятат, че бъдещото предлагане на подобни файлове зависи от финансирането, с което разполагат, 44 % разчитат на интерес и търсене, а 6 % не смятат да предлагат независимо от условията.

Предлагащите библиотеки и тези, които имат намерения да предлагат аудиокниги, споделят и своите трудности, появили се при тази практика. Те се обобщават около въпросите за уреждането на процеса по отдаване под наем (заемането им) и авторските права, които следва да бъдат спазвани. Липсата на специална библиотечна система или софтуер за заемането на аудиокниги също е проблем. Решаването на тези казуси е обвързано с финансиране, с което библиотеките не разполагат. Градска библиотека „Паисий Хилендарски“, гр. Асеновград, споделя: „Преди двадесетина години имахме специализиран софтуер и оборудвано работно място за незрящи хора. Бяхме осигурили аудиокниги от Национално читалище „Луи Брайл“ по проект, но поради липса на потребителско търсене услугата бе преустановена“. От това можем да направим извода, че рядко се търсят подобни аудиозаписи от библиотечните институции, но вследствие на втората анкета, направена за целите на дипломната ни работа, става ясно, че аудиокнигите са търсени от обществото, макар и на друго място, каквото е интернет в случая. Въпреки това 76 % от библиотеките смятат, че този тип „книги“ са удобство на читателите. Като оставим настрана популярните и нови заглавия от аудиокниги, които библиотеките не могат да си позволят, трябва са се обърне внимание и на условията, които предлагат за незрящите си читатели.

60 % от библиотеките обаче не предлагат подобни удобства, в това число читалищни, квартални, градски и дори някои регионални библиотеки. Останалите библиотеки от анкетираните разполагат с удобства за незрящи – компютри със специализиран

софтуер за синтезиране на реч, око за изкуствено зрение OR CAM, отделено работно място със скенер, софтуер, лупи, книги с брайлов шрифт. А в Регионална библиотека „Николай Вранчев“ в гр. Смолян са провеждали обучения по ИКТ за незрящи.

Използваните синтезатори на реч се свеждат до няколко вида: SpeechLab („Гергана“), Innoetics („Ирина“), eSpeak и Open Book 9.0. Едни от най-търсените жанрове книги са художествената, детската, историческата, психологическата и философската литература. До голяма степен двете анкети (за отношението на библиотеките и за отношението на читателите) се припокриват в отговорите по този въпрос.

Възрастовите групи, както и статутът на заемащите аудиокниги, варират според областта и не може да се даде категоричен отговор за цялата страна. Въпреки това по пол надмощие взима броят на жените.

На библиотеките бе предоставена и възможността в свободен текст да изразят допълнително мнението си за аудиокнигите:

Библиотека при Народно читалище „ЛИК – 1959“, гр. Плевен:

„Изключително интересно и полезно [изследване]. За съжаление предлагането на аудиокниги в обществена библиотека все още е скъпо начинание: не само абонаментите за тях, но и апликациите за смарт устройства за тяхното ползване. Т.нар. безплатни такива са не само неудобни, но и нарушават авторски права.

За хора със затруднено зрение, или незрящи, това би било изключително ценно, но по-скоро предполага малки библиотечни събития – четене/обсъждане на конкретна книга и/или автор, в уютна и комфортна среда, в малки групи“.

Библиотека при Народно читалище „Виделина“, с. Панчарево:

„Аудиокнигата е добро решение при оскъдното време, с което все по-често разполага работещият човек, домакинята или хората на път/шофиращите. Аз подкрепям издаването на този вид книги, защото хората четат все по-малко поради липса на време. Това ще допринесе за завръщане на интереса към книгата като цяло“.

Библиотека при Народно читалище „Съвременник – 1986“, гр. Пловдив:

„Читалищните библиотеки обикновено обслужват читатели на квартален принцип, разполагат с малко средства и ни е трудно да си позволим разширяване на обема предлагана литература. В същото време наблюденията ни показват, че хората, които ползват аудиокниги, си ги купуват за лична употреба. До момента нямаме запитвания от читатели дали разполагаме с аудиокниги“.

Библиотека при Народно читалище „Съгласие – 1890“, гр. Каварна:

„Книгите на хартиен носител си остават за нас и нашите читатели най-търсен вариант!“.

Библиотека при Народно читалище „Просвета – 1927“, гр. Варна:

„Докато всеки може свободно да си тегли каквото и да било от интернет, предлагането на електронни и аудиокниги в библиотеките няма да успее. Можем само да показваме как става (между другото показваме и сега) и по този начин губим читатели, но печелим приятели“.

Регионална библиотека „Петър Стъпов“, гр. Търговище:

„Библиотеките в България са длъжник на хората с увреждания (вкл. зрителни) и е наложително да се работи в посока подобряване на комплектуването и предлагането на т.нар. нетрадиционни библиотечни документи“.

Незрящите и хората с увреждания на зрението са тези, които имат най-голяма необходимост от аудиокниги и аудиофайлове. Малко са библиотеките в страната, които разполагат с подобни улеснения. Докато при хартиените книги заемането и носенето въкъщи е лесно, при звуковите книги е необходимо те да се ползват на място и трябва постоянно съдействие от служител на библиотеката. Това означава въпросният служител да има и нужната подготовка и знания как да работи с подобни документи и програми, за да се улесни незрящиият.

От Регионална библиотека „Г. С. Раковски“ в гр. Ямбол споделят в анкетата, че към момента имат на разположение над 800 конвертирани записи на грамофонни плочи, основно в областта на детските приказки – 274 плочи (340 файла), литература – 61 плочи (210 файла), история – 27 плочи (113 файла). Освен това разполагат със стотици конвертирани плочи с музикални записи във всички музикални жанрове, както и голям брой самоучители на основните европейски езици. Записите са в MP3 формат, CD качество. Интересът към този фонд обаче не е толкова голям, колкото очакват. Подобни файлове са търсени най-вече от педагози, фолклористи или от ползватели с индивидуални търсения за научните си изследвания.

Затрудненията на библиотеките при осигуряването на фонд от аудиокниги

Финансирането е не само национален проблем, но и затруднение за библиотеките. В България рядко се отпускат средства за дигитализация на книжовното наследство, както и за техника, с която да бъде постигнато. Според проучването финансирането е един от най-големите проблеми за българските библиотеки пред предлагането на аудиокниги и ако той бъде разрешен, 25 от библиотеките биха включили аудиокниги в своя фонд.

От друга страна, следва и проблемът за съхранението на този вид документи. В България няма създаден стандарт за разпространението и заемането на аудиокниги на читатели в библиотеките, а проблемите са свързани с опазването на авторските права и с това, че чисто практически няма софтуер, с който аудиокнигите да бъдат „заемани“. Изработването на подобен софтуер би било изключително сложно, защото злоупотребата и „пиратството“ би се случвало с лека ръка.

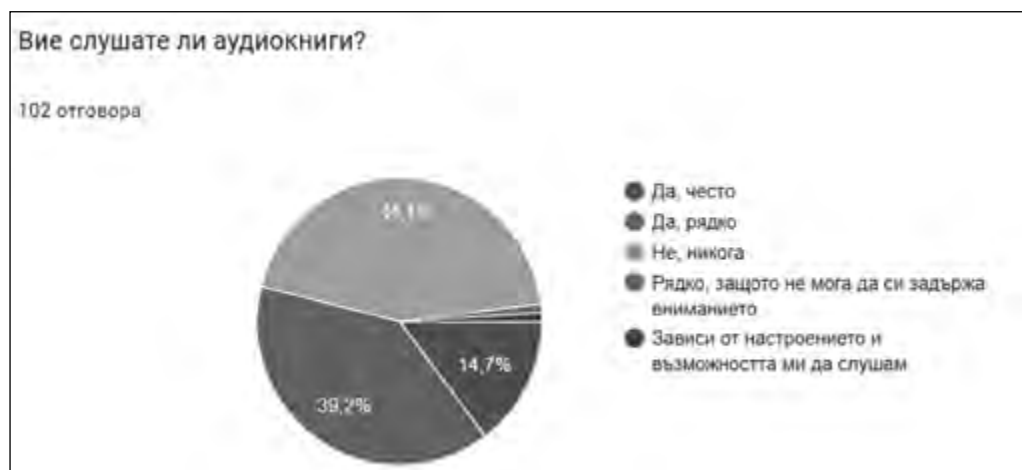
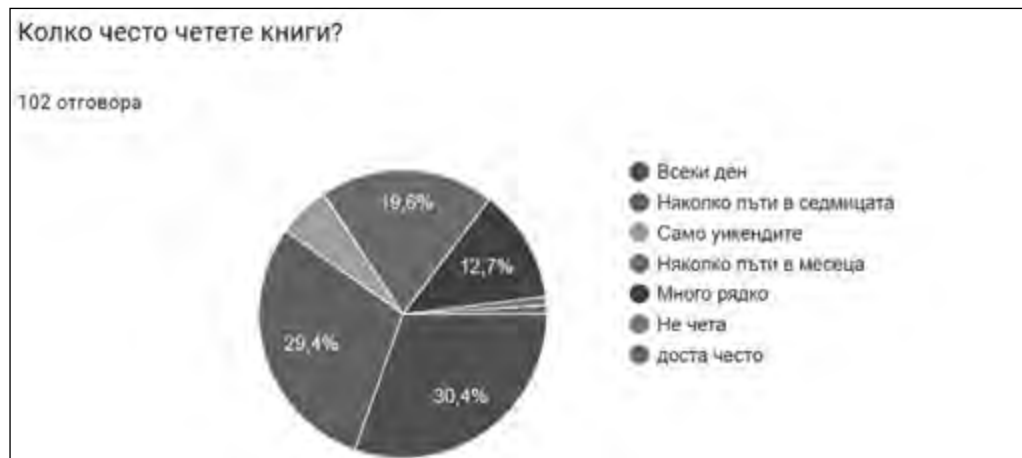
Към момента аудиокнигите могат да се използват в библиотеките само на място или да се работи със синтезиращи програми, отново на територията на институцията, ако има осигурено обособено работно място.

Отношението на читателите и слушателите към аудиокнигите

В проведената втора анкета взеха участие 102 човека, от които 84 жени и 18 мъже, над 50 % от които имат поне средно образование и са в диапазона 19–29-годишна възраст. Според отговорите можем да съдим, че голяма част от тях са студенти, ученици и/или работещи хора, следователно това е идеалната целева група за анкетата. Именно учениците и студентите са в постоянна нужда от източници на информация, а това включва и аудиокнигите, а работещите биха имали интерес от аудиокнигите, заради удобството да ги слушат по време на работа или друго действие, което занимава ръцете, но не и слуха им.

Като за начало на същинските въпроси на „Колко често четете книги?“ отново

повече от половината анкетирани отговарят, че четат от няколко пъти в седмицата до всеки ден. Останалите анкетирани четат по-рядко в порядъка на няколко пъти в месеца и само един анкетирани не чете изобщо. И напълно очаквано главният интерес се насочва най-много към художествената литература, последвана от научната и исто-

рическата, детската, техническата и религиозната.

Почти 90 % от анкетирани смятат, че аудиокнигите са удобство на читателите, ала не всички от тях се възползват от това. Малко под половината анкетирани не слушат аудиокниги, 39,2 % рядко посягат към аудиокнигите и едва 14,7 % (което отговаря на 15 анкетирани) слушат често аудиокниги. Присъстват единични отговори, посочващи, че слушането зависи от възможностите за слушане и/или задържането на вниманието на слушащия. На въпроса откъде намират аудиокниги за слушане, 41 от анкетирани са посочили свободно достъпни сайтове в интернет; 35 от анкетирани са се абонирали към платени стрийминг платформи като Storytel; 41 от анкетирани не слушат аудиокниги и само един от анкетирани ги заема от библиотека.

Водещото удобство на аудиокнигите е именно:

- възможността да бъдат слушани по всяко време (според 58 от анкетираните);
- гласът, който я чете (30 от анкетираните);
- не на последно място е и по-евтината цена (6 от анкетираните). Тъй като при аудиокнигите липсват разходи за печат, хартия, доставчици и прочие, нормално е цената им да бъде по-ниска.

Докато останалите от анкетираните не са привлечени от аудиокнигите. Най-предпочитаният език за слушане е българския език (83,3 %), последван от английския (42,2 %). Споменати са също руският и испанският.

В анкетата имаше няколко отворени въпроса, един от които беше: „Смятате ли, че трябва да има аудиокниги в библиотеките? Ако „да“, моля да уточните защо“. Анкетираните масово са на мнение, че аудиокнигите трябва да бъдат налични в библиотеките по няколко причини. Те са:

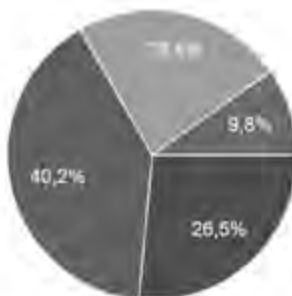
- улеснение за хора с увреждания (незрящи, дислексия и др.);
- удобство за масовия читател, по-лесен и безплатен достъп;
- представляват интерес за децата;
- ще привлекат повече хора към библиотеката.

Хората, които отговарят негативно на въпроса, не смятат, че библиотеките трябва да се развиват в тази технологична посока поради предразсъдъка, че обществото не използва библиотеки в днешно време и самите организации не са в крак с новите технологии, т.е. предлагат единствено хартиени книги и всичко останало потребителят може сам да си набави от интернет.

26,5 % от взелите участие в анкетата биха се възползвали от услугите на библиотека във връзка със заемането на аудиокниги, 40,2 % „може би от време на време“, 23,5 % не биха се възползвали, а 9,8 % зависят от условията, предлагани от библиотеката. Такива условия биха включвали удобството за „заемане“ на аудиофайла от библиотеката, като за целта би била необходима технологична онлайн система, която да следи за използването на книгата само и единствено по предназначение, без възможност за нарушаване

Бихте ли използвали услугите на библиотека във връзка със заемането на аудиокниги?

102 отговора

- Да
- Може би от време на време
- Не
- Зависи от условията

на авторските права. За избягването на проблема с авторските права библиотеките биха могли да започнат синтезиране на документи, чиито авторски права са вече изтекли.

Последният въпрос от анкетата цели да разбере отношението на анкетирания към аудиокнигите и вижданията им за бъдещото им развитие. След анализ на отговорите, те се свеждат до следните основни точки:

- да се направят рекламни и информационни кампании за популяризирането им сред различните възрастови групи;
- да се направи безплатен, общодостъпен фонд с класическа литература, както и със задължителната учебна литература;
- да се преведат повече заглавия на български език в различни жанрове;
- да се предоставят финансови средства за закупуване на аудиокниги на библиотеките;
- да се направят повече информационни бюлетини за употребата на аудиокнигите.

Анкетирания са на мнение, че в наши дни достъпът до аудиокнигите не е труден и всеки, който има интерес, може да се снабди с тях, но това зависи от други фактори – цена, озвучаване и удобство на използване.

Едно е ясно – интерес към аудиокнигите има въпреки полярността на отговорите. Това е услуга, която може да бъде както удобна, така и ненужна на хората. Ала тъй като нарастващият интерес към тях се засилва все повече, би било редно библиотеките да обърнат внимание и на този аспект от дигитализацията на документи – за исторически колекции и за налични активни фондове, най-малкото за употреба от хора с невъзможност да четат на хартия или на екран. Общественото мнение е позитивно настроено към развитието на тази индустрия, а библиотеките, изглежда, че имат интерес към работата с този тип документи, стига да им се отпусне необходимото финансиране и да има интерес от ползващите услугите на конкретната библиотека.

Заклучение

Важно е да се правят периодични изследвания за нагласите на обществото и обществените библиотеки относно аудиокнигите и всички други видове звукови документи като културно наследство и налични фондове за свободно ползване. Поради бързоразвиващите се темпове на този формат, резултатите се менят и все повече хора се информират за тази „новост“.

Библиотеките са позитивно настроени към това нововъведение и в зависимост от интереса към него, както и наличието на необходимите финанси, биха работили с подобни документи. Съществуват и активно работещи със звукови файлове библиотеки в България, които свободно предоставят на своите читатели търсените записи, а при нужда презаписват нови. Но други библиотеки тепърва биха се запознавали с този книжен формат.

Макар и масово употребявано средство за „четене“ на книги, аудиоформатът трябва да бъде леснодостъпен за хора с увреждания, особено в обществени и държавни предприятия, каквито са библиотеките. При необходимост всяка по-голяма библиотека трябва да може да предложи на своите читатели подобен формат на кни-

гите си или най-малкото софтуер, с който да се превърнат в достъпни източници на информация за незрящите или за хората с проблемно зрение. Това може да стане възможно не само чрез първоначална инициатива от библиотеките, но и чрез финансиране или дарения към тях. Проблемите на повечето библиотеки се свеждат до това, че те нямат голяма ползваемост. Особено читалищните библиотеки, защото обслужват малки населени места или отделни квартали. При тях винаги е било трудност да си набавят нови книги, още повече аудиокниги и технологични фондове, което включва компютри, софтуер за гласово четене и други от този род.

Приложение

Списък на библиотеките, взели участие в проучването

Библиотека към НЧ „Искра – 1964“ – гр. София
Библиотека при НЧ „Борба 1896“ – гр. Кнежа
Библиотека при НЧ „Васил Левски 1945“ – гр. Варна
Библиотека при НЧ „Виделина“ – с. Панчарево
Библиотека при НЧ „Димитър Благоев 1925“ – гр. Добринище
Библиотека при НЧ „Добрич – 2017“ – гр. Добрич
Библиотека при НЧ „Заря 1895“ – гр. Правец
Библиотека при НЧ „Искра – 1896“ – гр. Велико Търново
Библиотека при НЧ „Искра – 1924“ – гр. Варна
Библиотека при НЧ „Ламби Кандев 1893“ – гр. Искър
Библиотека при НЧ „ЛИК – 1959“ – гр. Плевен
Библиотека при НЧ „Никола Й. Вапцаров – 1924 г.“ – гр. Стамболийски
Библиотека при НЧ „Никола Йонков Вапцаров 1908“ – гр. Червен бряг
Библиотека при НЧ „Отец Паисий 1905“ – гр. Полски Тръмбеш
Библиотека при НЧ „Отец Паисий – 1919“ – гр. Сандански
Библиотека при НЧ „П. Р. Славейков 1923“ – гр. Гулянци
Библиотека при НЧ „П. Р. Славейков 1928“ – гр. Варна
Библиотека при НЧ „Петър Богдан Бакшев – 1909“ – гр. Раковски
Библиотека при НЧ „Просвета 1927“ – гр. Варна
Библиотека при НЧ „Светлина – 1941“ – гр. Генерал Тошево
Библиотека при НЧ „Съвременник – 1986“ – гр. Пловдив
Библиотека при НЧ „Съгласие – 1890“ – гр. Каварна
Библиотека при НЧ „Съзнай себе си 1895“ – гр. Цар Калоян, обл. Разград
Библиотека при НЧ „Хаджи Ненчо Дончев Палавеев“ – гр. Копrivщица
Библиотека при НЧ „Христо Ботев 1869“ – гр. Калофер
Библиотека при НЧ „Христо Ботев – 1905“ – гр. Пловдив
Библиотека при НЧ „Христо Витков – 1899“ – с. Локорско
Градска библиотека „Паисий Хилендарски“ – гр. Асеновград
Градска библиотека „Пеньо Пенев“ – гр. Димитровград
Народна библиотека „Иван Вазов“ – гр. Пловдив
Общинска библиотека „Д-р Иван Богоров“ – гр. Карлово
Общинска библиотека – гр. Свиленград

Регионална библиотека „Априлов-Палаузов“ – гр. Габрово
Регионална библиотека „Беню Цонев“ – гр. Ловеч
Регионална библиотека „Г. С. Раковски“ – гр. Ямбол
Регионална библиотека „Гео Милев“ – гр. Монтана
Регионална библиотека „Димитър Талев“ – гр. Благоевград
Регионална библиотека „Дора Габе“ – гр. Добрич
Регионална библиотека „Емануил Попдимитров“ – гр. Кюстендил
Регионална библиотека „Захарий Княжески“ – гр. Стара Загора
Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – гр. Русе
Регионална библиотека „Никола Й. Вапцаров“ – гр. Кърджали
Регионална библиотека „Никола Фурнаджиев“ – гр. Пазарджик
Регионална библиотека „Николай Вранчев“ – гр. Смолян
Регионална библиотека „Партений Павлович“ – гр. Силистра
Регионална библиотека „Петър Стъпов“ – гр. Търговище
Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“ – гр. Шумен
Регионална библиотека „Христо Ботев“ – гр. Враца
Регионална библиотека „Христо Смирненски“ – гр. Плевен
Регионална библиотека „Христо Смирненски“ – гр. Хасково

Националната библиотека посрещна „Призраци в библиотеката“ и „Чудесата на хартиеното ветрило“

ЯНИЦА РАДЕВА

The National Library welcomes Ghosts in the Library and The Wonders of the Paper Fan *Yanitsa Radeva*

Summary

In the National Library were presented the new books of Vasil Zagorov and Elizabeta Georgiev, who are also members of the editorial board of “Biblioteka” magazine. The publication is a report of the events and interviews with the writers.

Key-words: Vasil Zagorov, Elisabeta Georgiev, Lyubomir Georgiev, Rositsa Chernokozheva, Donka Nikolova, Tsaribrod, literature, children, miracles, fan, ghosts, library.

В Националната библиотека гостуваха двама автори, свързани по един или друг начин с нея. Това бяха Васил Загоров, преподавател в УниБИТ, с неговия сборник „Призраци в библиотеката“, в който герои са библиотекари, музейни работници и архивисти, и Елизабета Георгиев с книгата ѝ за деца „Чудесата на хартиеното ветрило“, в която авторката разкрива зараждането на обичта към книгите у две деца.

Книгата на Васил Загоров представи Любомир Георгиев, историк, архивист, ценител на фантастиката, дългогодишен служител на Националната библиотека. За книгата говориха също проф. Алберт Бенбасат, художникът на книгата Христо Христов, издателят Мартин Христов. Финалните думи бяха на директора на Националната библиотека, доц. Красимира Александрова, която сподели хубавата новина, че има възможност разказите от „Призраци в библиотеката“ да бъдат преведени на сръбски.

Алберт Бенбасат, редактор на предходната книга на автора с хуманитаристика – „Книгоиздаването на руска преводна художествена литература в България (1918–1944)“ – определи сборника „Призраци в библиотеката“ като принадлежащ към жанра на „библиофантастика“.

Като подарък от Националната библиотека Васил Загоров получи фототипното библиофилско издание на „Мечо“ от Ангел Каралийчев, издание на Библиотеката, а специално за „Писмена“ той надписа книга с автограф. Остатъкът от вечерта премина неформално – на чаша вино, с раздаване на автографи и с при-

помняне на фантастични истории, които са се случвали на почти всеки от нас.

За своето представяне в Националната библиотека Елизабета Георгиев присигна от Цариброд, Република Сърбия. Представянето на „Чудесата на хартиеното ветрило“ е първо в България. То се състоя на първия учебен ден. Книгата е издадена от „Ново братство“ в Ниш и излиза благодарение на Националния съвет на българското малцинство в Сърбия.

За книгата говориха д-р Росица Чернокожева от Института за литература при БАН и Донка Николова, коректор на „Чудесата на хартиеното ветрило“ и един от първите читатели на ръкописа. И двете бяха единомисленици, че за книгите на Елизабета Георгиев не може да се говори безпристрастно.

Елизабета Георгиев разказа, че е започнала да пише книгата си по време на пандемията, когато всички са били затворени: „След като написах книга на сръбски, реших да напиша книга на български“. Така се появява „Чудесата на хартиеното ветрило“. Другата ѝ нова книга, излязла на сръбски, е „Када и сунце мјауче“. В нея писателката отново засяга трудната тема за болно от левкемия дете. Росица Чернокожева отбеляза, че тази специфика на писането на Елизабета Георгиев я прави различна от търсенията на повечето писатели за деца у нас. Тя подобно на Иван Цанев, Виктор Самуилов, Петя Кукудева внася нови елементи в детската литература.

Директорът на Националната библиотека, доц. д-р Красимира Александрова, пожела на авторката да запази детското в себе си и да продължи да бъде това, което е. Тя сподели, че е харесала развитието на образа на библиотекарката, който в началото на книгата е черно-бял, а в края, когато момиченцето я опознава, става цветен.

Образът на библиотекарката не е случаен в тази книга, тъй като самата Елизабета Георгиев е дългогодишен библиотекар в Народна библиотека „Детко Петров“ в Цариброд. През 2011 г. от Сръбската библиотечна асоциация я обявяват за най-добър библиотекар в обществените библиотеки в Сърбия, а от март 2020 г. е редактор на списанието за деца и юноши на сръбски и български език „Фарче“, което също беше показано на представянето. В новите му броеве има интервюта с Петя Кукудева, Божана Апостолова и други български автори. Елизабета Георгиев е член на редакционната колегия на сп. „Библиотека“ и е сред изявените му автори.

Елизабета Георгиев разказа и за работата си като преводач. Последната книга, която е превела, е от Здравка Евтимова и има голям успех в Сърбия. Превеждала е също Елена Алексиева, а преводът ѝ на „Ян Бибиан“ от Елин Пелин има вече три издания.

В края на събитието Елизабета Георгиев получи като подарък за гостуването си в „Писмена“ екземпляр от монографията на Евдокия Петева-Филова „Иван Милев“, издание на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. За Националната библиотека Елизабета Георгиев надписа книга с автограф: „За „Писмена“, ветрилата помагат да намерим радост, ако я търсим...“.

На следващите страници предлагаме интервютата, дадени от двамата автори, гости на „Писмена“.

Васил Загоров: „Днес сме по-близо до калта, от която сме създадени в миналото, отколкото до Космоса“

– Сборникът ви включва 16 разказа, но нито един от тях не се нарича „Призраци в библиотеката“. Така обаче е озаглавен предговорът, подписан „Вместо автора“? Защо избрахте това заглавие?

– Това е и закачката, предговорът също е фикционален – плод на художествена измислица, замаскирана като паратекст. По подобен начин постъпих и с бележките под линия, които вместо да насочват читателя към допълнителна информация, го захвърлят като пространствени портали в непознати нови светове, които също са плод на художественото ми въображение. Иначе, по отношението и на заглавието на сборника, и на заглавията на разказите – това винаги ми е било най-трудната част. Не съм убеден, че това е най-доброто заглавие, още повече че малко след излизането на сборника един случаен човек ме попита на по бира: „А защо не го озаглави „Библиотечен вакуум“?“. Истински се напрегнах, защото няма словосъчетание, което по-добре да описва сборник, разказващ за библиотеките – пълни с познание, в един свят, изпразнен от съдържание. Но уви, хората с най-добрите идеи винаги се появяват случайно, за кратко и на по бира.

– Колко време писахте разказите в сборника? Имаше ли такива, които се колебаехте дали да включите или не?

– Не съм от най-бързите писатели, защото писах разказите в свободното си

време, което никога не достига. Това е причината, поради която периодът на създаването им да е доста дълъг – между 2009 и 2020 г. На практика за завършването на сборника голяма роля изигра прословутата пандемия, благодарение на която успях да ги огледам, да подбера тези, които смятам за подходящи и да работя по коректурите с Владимир Левчев и Мартин Христов от „Ерго“. Имаше разкази, които не исках да включа: тези, отнасящи се до извънземните – „Да танцуваш с южняк“ например, защото имам цял цикъл по темата и подготвям втори сборник. След странирането, обаче, стана ясно, че стилът ми е доста лапидарен и книгата, както казват издателите, няма да направи гръбче. Заради малкия обем на разказите включих и няколко отнасящи се до контакти и псевдоконтакти с извънземни. Сега ще трябва да попиша повече за втория сборник (*Усмивка*).

– Кои са любимите ви писателите фантасти? Бихте ли казали, че имате учители в писането? Ако да, кои са те?

– Както всеки читател и аз през годините съм минал през различни фази и увлечения. Вече отдавна съм забравил за дългите фентъзи серии от типа на „Хрониките на Амбър“ на Зелазни и „Сага за войната на разлома“ на Фийст, „преядох“ с хумора на Пратчет и Ранкин, преодолях черните настроения в антиутопиите на Чапек, Оруел, Бредбъри, Замятин, наситих се на кръвта в „Бойно поле земя“, „Небесните господари“ и „Дюн“. Много съм попил от българските фантасти, особено от Емил Манов и Любен Дилов. Всъщност не мога да изброя любимите си автори, защото със сигурност ще изпусна някой. Мога само да кажа, че има автори, чиито книги помня ясно и до днес – „Конгрес по футурология“ на Станислав Лем, където в кавалкадата от халюцинации разбираме, че в бъдещето библиотеките са заменени от гълтеки, в които поглъщаш, без кавички, знанието – и книги, които си спомням в основни линии – „Човекът във високия замък“ на Филип Дик. Със сигурност съм попил много от авторите, които съм чел, но за влиянията им върху мен по-адекватен ще е коментарът на читателите и критиците. Имам бегли спомени, че съм писал под въздействие на „Алената чума“ на Джек Лондон или на „Ерик“ на Тери Пратчет, но това са неща, които никой никога няма да прочете – не само, че са незрели първи опити, просто ги откраднах с един харддиск. Апропо, когато подбирам следващото си четиво, несъзнателно се ограничавам до утвърдени във фантастиката имена и рядко рискувам със съвременни автори, макар и да има страхотни попадения – нямам време, за да стрелям в тъмното. Това отчитам като грешка, но вече отдавна усещам информационния натиск върху себе си и не чета толкова, колкото ми се иска.

– В книгата ви има доста игра – два предговора – единият, който е мистификация, и другият, по-кратък, от автора. Имате и два финала – песимистичен и оптимистичен. Играта на моменти граничи с иронията. Изглежда, че вие не обичате да плашите читателя си, а да разوماгьосвате света. Можете ли да ни разкаже за вашата концепция, за погледа ви към фантастичното?

– Доста интересен и сложен въпрос. На него, въпреки че вярвам в неограничените възможности на разума, ще отговоря с чужди думи, защото понякога,

както е с колелото, нищо по-добро не може да се измисли. Цитатът е от най-старото известно досега съчинение, което целенасочено е написано в онези жанрови граници, които днеска очертават творческия периметър на фантастиката – „Истинска история“ на Лукиан (II в.). Сравнявайки учените с атлетите, той казва, че хората, които се занимават с умствен труд: „Би било подходящо да си отдъхнат с такива четива, които ще им доставят не само голо развлечение с приятното си остроумие, но ще им дават възможност и да научат нещо по начин, нелишен от изисканост. Предполагам, че като такъв вид литература горе-долу читателите ще оценят и моето съчинение. Те ще бъдат привлечени не само от странността на сюжета и от интересния замисъл, нито само от това, че като достоверни и истински съм разказал какви ли не измислици, но и от това, че всяка отделна случка загатва не без хумор за определени древни поети, историци и философи, автори на невероятни и чудновати истории. Бих ги назовал и по име, ако не бях сигурен, че читателят ще се досети по време на четенето сам“.¹

В предговорът си Лукиан недвусмислено подчертава, че има много съчинения, които имат претенциите да излагат реални факти и събития, но всъщност са плод на човешкото въображение. С фантастиката е обратното – плодовете на човешкото въображение хвърлят своите семена в полето на реалността. За съжаление, мрачните краски взимат превес в този процес и може би няма място за много оптимизъм, независимо дали ще останем затворени на Земята, ще усвоим близкия космос или ще навлезем в дебрите на Вселената и ще се срещнем с наши „братя“ по разум.

– *Как днес трябва да се гледа на фантастиката и какво е нейното бъдеще според вас?*

– Както всичко днес и фантастиката бързо и трайно се комерсиализира, което, до известна степен, я профанизира. В наши дни темпото се диктува от кино-индустрията или от големите синергични проекти, които са мултимедийни по характер. При тези условия, в комбинация с политическата конюнктура, не е изненадващо, че комиксовите герои и злите чудовища в земен и извънземен образ доминират на пазара. Това означава, че сме изпуснали основния положителен заряд на жанра фантастика, който въпреки че е в предимно тъмни тонове, винаги е поставял сериозни морални и етически въпроси. Човек рядко се замисля, че голяма част от сюжетите, спечелили Хюго, вече се реализират в настоящето – днес имаме машини, които преследват и убиват хора, „Всеобемът“ – световната мрежа на Дан Симънс, е неизменна част от ежедневието ни, подменяйки аналоговата реалност, а планетата ни бързо изнемогва под ударите на индустриализацията. За съжаление, отговорите на актуални и жизненоважни днес въпроси, получени наготово от поколения даровити фантасти, не достигат до силните на деня в политиката, икономиката и науката. Това очертава едно нерадостно бъдеще на фантастиката и я превръща в своеобразна Касандра – пророчицата, която вижда в бъдещето, но е орисана никой да не вярва в думите ѝ.

¹ Лукиан. Истинска история. – В: *Антични романи*. София: Нар. култура, 1975.

– Герои на разказите ви са исторически личности и измислени герои, които срещате в паралелни на нашия светове. Дори книгите проговарят! Откъде черпите вдъхновение за вашите истории?

– Винаги съм казвал с известна доза съжаление, че истинският преподавател и учен трябва да може да говори проблемно. Това, обикновено – дори в научните среди, се разбира като говорене, което създава проблеми. Не би трябвало да е така, но е така и в този случай художествената литература е най-лесния начин да кажеш неща, които иначе ще те вкарат и в разяснителен, и в обяснителен режим. Все пак, въпреки търсенето и бленуването на плурализма при мисленето и говоренето, обществото понастоящем е доста изнервено. Този въпрос е свързан и с горния – как да конструираш сюжет, който да накара човек да се замисли за сериозен проблем от заобикалящата го среда, от ежедневието му – не сме ли прекалено самоцелни, себични, арогантни, самовглъбени, целеустремени без посока? Даваме ли си сметка за реалната стойност и същност на нещата или сме готови да попием първия отговор, просто защото ни е удобен? Всички разкази са базирани на впечатленията ми от реалния свят и са провокирани от въпроси, останали десетилетия, а понякога столетия без отговори – защо библиотеките често изгарят, могат ли книгите да вредят и убиват, защо хората проповядват ценности, а се държат аморално, ценни ли са ценностите, които трябва да пазим, защитаваме и най-вече охраняваме, защо учените допускат грешки, които времето им прощава, защо, ако искате, след първия полет в космоса и първото кацане на Луната продължаваме да тъпчем на отесняващата ни посивяваща планетата. Това са въпроси, които са заложили в сюжетните линии на моите разкази. Въпроси, на които няма логичен отговор. Част от тях са провокирани от реални случки и събития, част от тях са продукт на вътрешното ми неразбиране на заобикалящия ни свят – своего рода автодиалог.

– Как откривате сюжетите за разказите си? Или може би те ви откриват? Как действителността, в която живеем, преминава във фантастичната история?

– Това горе-долу се припокрива с горния въпрос, но ако трябва да уточним – централната линия в сборника е книжовната култура, библиотечната институция и обществото на знанието. Пробвал съм се да си задавам въпросите как би изглеждала тази плоскост при различни исторически условия, при други политически, икономически и социални параметри. Същевременно, сюжетите са инспирирани от желанието на обществото да изгражда безкритично и изкуствено образите на определени обществени фигури и в разказите ми съм си поставил за цел да дам чрез фантастиката щрихи, доближаващи се до реалността от личния и професионалния ми опит.

– Книгата ви се явява в момент, когато апокалиптичните истории са актуални толкова, колкото отдавна не са били. Тя завършва и с две теории – оптимистична и песимистична. Всъщност книгата завършва с песимистичната теория. Песимизмът ли е онова, което ще затвори последната страница на

света, въпреки иронията в нея? И всичко, което е писано от писателите на фантастичната литература ще се сбъдне?

– Да, днес сме по-близо до дупките на паметта и фалшивото равноправие на Оруел, до изкуствен интелект, изграден от хора с дефицит на естествен интелект, по-близо сме до калта, от която сме създадени в миналото, отколкото до космоса, към който се стремим в бъдещето. Във финалната песимистична теория все пак е заложен оптимизмът на цикличността – една нова цивилизация, която дори не може да открие следи от своите предшественици, които са се самоизличили така успешно.

Елизабета Георгиев: „Българската литература в Сърбия и душите на библиотеките“

– Вие публикувате в периодични издания в България отдавна. Спомняте ли си кога беше първата ви публикация у нас и как стана възможна тя?

– За автор, който живее в една държава и който твори на два езика, в моя случай на сръбски и на български, никак не е лесно да публикува творбите си в другата държава. Благодарение на българското издателство „Ново Братство“ от Ниш, което, за съжаление, не съществува вече, като млад писател участвах в литературни срещи в София и в Перник. Това бяха първите ми изяви в България. По-късно, като библиотекар, имах възможност да участвам в Националния фестивал на детската книга в Сливен и в рамките на този фестивал се представих като писател от Сърбия с българско потекло, пишещ на български. Някои мои

стихотворения са печатани в списанията „Литературни Балкани“, „Пламък“, в литературната антология „В покрайнините на сърцето“ от 1997 г., съставена от Благой Димитров, както и в малката антология, съставена от Зденка Тодорова под заглавие „Дамите канят“. „Детските“ ми творби са публикувани в електронното списание „Щъркел“, чийто редактор е Маргарита Друмева. Намирам се в етап от живота си, когато искам да се отдам по-сериозно на творчеството си. Надявам се, че в идния период ще бъда по-продуктивна и по-забелязана на българската литературна сцена и като писател, и като преводач.

– *Всичките ви книги ли са издадени в Сърбия? Какво е да си български автор в Сърбия?*

– Да си български автор в Сърбия е предизвикателство и гордост. Пиша и на сръбски, и на български, и в момента съм единственият автор в Сърбия, пишещ на два езика. Този факт носи отговорност и ми дава криле да продължа да работя. Различавам се, но принадлежа и на сръбската национална литература. Хубаво чувство! Често гостувам на библиотеките в Сърбия, член сам на журита в конкурси за детски книги и детско творчество, участвам в различни литературни програми... Без фалшива скромност, станах известна като детски автор, пишещ стихотворения, които децата рецитират в състезанията по рецитиране. От години това са най-популярните детски състезания. Хубаво е чувството, че днешните деца на ХХІ в. обичат тъкмо моите стихове, въпреки че в сръбската детска литература има изключително добри поети. От друга страна, не е толкова лесно да се публикува книга на български в Сърбия, преди всичко поради факта, че в момента като издатели на книги на български език се появяват издателство „Ново Братство“ от Ниш и Народната библиотека „Детко Петров“ от Цариброд, в която работя. Тези две издателства издадоха и моите книги на български: „Чайка“ (2004), „Чуруликане на хлапетата“ (2008), „Разпродажба на сънища“ (2011), „Бащата на Паганини“ (2018) и „Чудесата на хартиеното ветрило“ (2021). В момента подготвям нова стихосбирка за възрастни „В храсталака на погледа“, издател на която ще бъде Сдружение „Емблема“, и детското списание „Фарче“.

– *В книгата, която представяме в „Писмена“ – „Чудесата на хартиеното ветрило“, не се страхувате да говорите за теми, които някои родители днес смятат за табу – смъртта, затвора, самотата. Какво бихте посъветвали такива родители?*

– Живеем в много предизвикателни времена, които очакват от нас да бъдем честни към децата, да не ги лъжем. Приказките с щастлив край и приказните герои не са модели на действителност. Животът не е пъстър. Всекидневно се срещаме с лоши неща, в които семейството е герой, а по този начин и самите деца. Информацията за тези лоши неща е много по-достъпна за новите поколения. Интернет е безкрайно пространство, в което те могат да намерят всичко, което ги интересува. Като човек, който работи с деца и подрастващи и като писател, не искам да поднасям на своите читатели лъжовна действителност. Затова се захващам с теми табу. В „Чудесата на хартиеното ветрило“ умира майката на малката

Ема и тя трябва да се справи с живота и болката. В романа ми „Когато и слънцето мяука“, който се появи преди две години на сръбски език, главната героиня Неда е болна от левкемия. Мисля, че когато писателят „воюва“ с табу темите и в най-черните неща трябва да намери някаква светлина, в която децата читатели ще вярват. Тези малки светлини са другите герои, които по принцип с добротата си лекуват. Така в „Чудесата на хартиеното ветрило“ светлините в живота на Ема са добрата учителка Радостина и чудната библиотекарка Биби, а слънчицето за Неда от романа „Когато и слънцето мяука“ е котката Жаки.

– *„Чудесата на хартиеното ветрило“ е финансирана от Националния съвет на българското национално малцинство в Република Сърбия. Разкажете малко повече за подпомагането на изданията в Сърбия?*

– Националният съвет на българското национално малцинство има много важна роля за опазването на българската култура в Сърбия. Той подкрепя програми и проекти в областта на културата, образованието и медиите. Тъй като съм дългогодишен редактор в издателската дейност на Библиотека „Детко Петров“, в която работя, мога да кажа, че освен Националният съвет на българското национално малцинство, в издаването на книги на български помага и община Цариград като основател на Библиотеката, някои частни инициативи и особено Министерството на културата на Република Сърбия чрез своите програми и конкурси за подкрепа на програми и издаване на книги на езиките на националните малцинства. Библиотеката в Цариград, като малка библиотека, може да се похвали с досега публикуваните 85 книги на сръбски и на български език на местни автори и на автори по потекло от Цариград. Аз като автор, пишеш на български език, публикувах две книги със спомоществателството на сръбското културно министерство.

– *Работите с деца и за деца. Участвате и в редакцията на детско списание, скоро защитихте дисертационен труд, работите в Цариградската народна библиотека. В коя от всичките си роли се чувствате най-удобно?*

– Обичам библиотеката. Както Цицерон беше казал, да създадеш библиотека въкъщи, значи да ѝ подариш душа. Библиотеките имат богати и безкрайни души, чиито пазители са библиотекарите. Влязох в света на библиотеките и библиотекостанството, може би не толкова заинтересована да се занимавам с това, и се влюбих в него. Библиотеката ми подари нови знания и умения, пътувах, участвах в конференции с доклади, писах статии, запознавах се с много добри и качествени хора, библиотекарите от различни библиотеки и страни. През 2011 г. от страна на сръбската библиотечна асоциация получих награда за най-добър библиотекар в публична библиотека в Сърбия... Библиотечната приказка продължи с желанието ми да запиша докторантура и да се опитам с документи и факти да представя сръбско-българските културни отношения и историята за пленените сръбски книги през Първата световна война. Така се роди темата на дисертационния ми труд, който защитих във Филологическия факултет в Белград: „Български източници за читалища и библиотеки до края на Втората световна война“. Петна-

десет години в моята библиотека работех с деца и подрастващи в рамките на Поетичната работилница, която водех. Учих ги да пишат на български и на сръбски език и същевременно се учих от тях. Създавахме книги с техни творби (17 сборници с литературни творби на български и на сръбски език), правехме изложби, анимационни и документални филми, подготвахме пиеси, учихме се да говорим добре в стихове, да рецитираме, участвахме в детски и юношески фестивали в Сърбия, България, Република Сръбска, Черна гора, получавахме награди...

Когато тази работа приключи в моята библиотека, продължих да я правя в различни библиотеки в Сърбия. Учейки децата да обичат книгата и четенето и да си играят с думите, и самата аз започнах да пиша за деца. Преди това пишех само за възрастни, но писането за деца е много по-отговорно. Досега имам три книги за деца на български и четири на сръбски. Пишейки на двата езика, за мен беше предизвикателство да направя детско списание. Благодарение на Дружество „Емблема“ и на портал „Фар“ от Цариброд, които ме поканиха да им сътруднича, и Милана, моето пораснало момиче от работилницата, като графичен дизайнер, роди се „Фарче“ – двуезично детско списание на български и на сръбски език, единственото такова в Сърбия. Много работа трябва, за да се прави списание, особено когато малко хора са ангажирани в това начинание, но предизвикателството, наречено „Фарче“, за мен лично се превърна в чиста радост. Като имам предвид всичко казано и когато си помисля в коя роля се чувствам най-добре, малко ми е трудно да отговоря. Такъв човек съм, че не мога да работя една работа. Може би зодията ми Близнаци е виновна!

– *Ветрилото като че ли е важен символ за писането ви. Има го и в „Бащата на Паганини“, друга ваша книга. В „Рейс № 54“ се появява образът на желязното ветрило на хладните сънища. Каква е тайната на ветрилото?*

– Тайната на ветрилото е в силата му да задвижи въздуха, да създаде красива обстановка, в която човекът изпитва удоволствие или да задвижи неподвижните неща. Ветрилата са специфични инструменти за радост и не толкоз хубави емоции. Ръката трябва да си играе с тях, продиктувана от сърцето. Моите ветрила са такива – помощници за оцеляване на моите малки и големи тъжни герои.

– *Книгата ви изглежда прекрасно. Оформлението е от Радостина Нейкова. Как протече работата ви с нея?*

– Радостина е едно лъчезарно, умно и преди всичко добро момиче, което изключително добре прочете приказката ми. Тя е професор по анимационни техники в НАТФИЗ и илюстратор. Запознах се в град Враня, в школата по анимационни филми, където участвах с децата от Поетичната работилница. Сътрудничеството ни продължи в Цариброд, където Радост учеше някои други деца на анимационни техники, след това във „Фарче“ започна да пише историята на анимацията. Културата свързва хората и създава приятелства. Мога с гордост да кажа, че Радостина ми е приятелка, която ме познава добре. Вероятно, като илюстратор и отгатател на моя текст, е използвала това наше приятелство и факта, че познава чувствителната Бета, та илюстрациите станаха толкова хубави. От нейна гледна точка Ема вижда

света на възрастните като черно-бял и докато върви действието и се разплитат емоциите, този свят на тъжната Ема получава цветове. Това е голямата символика на илюстрациите, според мнението на хората, които прочетоха книгата, перфектно се вписват в приказката и я правят по-силна.

– *И като стана дума за работата ви в библиотека, не мога да не попитам, четат ли се съвременни български автори?*

– Въпреки актуалната криза на четенето, мога да кажа, че съвременните български автори се четат и в малкия Цариброд. Със съвременната българска литература нашите читатели се запознават не само в оригинала на български, но и в превод на сръбски език, който през последните две десетилетия се интензитира и много издателски къщи в Сърбия превеждат съвременни български автори. Самата библиотека в Цариброд с години реализира различни проекти, по които гостуват български писатели, така че читателите могат да се запознаят с тях на място. И големите ни, и малките ни читатели имаха щастие да се срещнат с Петя Александрова, Мая Дългъчева, Дядо Пънч, с Емил Андреев, Кристин Димитрова, Елена Алексиева... През 2007 г. Библиотеката организира среща на сръбския и българския ПЕН клуб, където гости на Цариброд и царибродските любители на писаното слово бяха някои от най-големите български и сръбски писатели. Това е начин съвременната българска литература да се доближи до публиката.

– *Как успявате да се снабдявате с български книги?*

– През последните години Библиотека „Детко Петров“ в Цариброд се сдоби с много хубави книги на български език. Единствения начин за снабдяване с тях е подаръкът. Дарения получаваме от частни лица, институции, културни ведомства. Приятелските ни библиотеки също ни даряват книги, както и Изпълнителната агенция за българите в чужбина. Благодарение на няколко лични инициативи преди, получихме много хубави издания.

– *Преводът е друго ваше лице, с което публиката ви познава. Превеждате от български и на български. Как подбирате авторите?*

– Преводът е голямата ми любов. Преводачите са малки мостове между две литератури и тази роля е една от любимите ми: да бъде мост между сръбските и българските писатели. Това е мисията ми. Започнах малко срамежливо с преводи в литературни списания. В Сърбия има много добри литературни списания, които с радост публикуват български автори. Сътруднича с „Корази“ (Крагуевац), „Градина“ (Ниш), „Повеля“ (Кралево), „Изток“ (Княжевац), „Свеске“ (Панчево), „Мостови“ (Белград) и други. Много се радвам, когато имам възможност да преведа стихове или разкази на мои приятели и познати и да ги публикувам в някое от сръбските литературни списания. В сръбските библиотеки и книжарници се намират моите преводи на романи на Елена Алексиева („Рицарят, дяволът, смъртта“), Георги Константинов („Туфо рижия пират“), Светослав Нахум (Raptus), Здравка Евтимова („Четвъртък“), Елин Пелин („Ян Бибиян“ и „Ян Бибиян на Луната“). В печат е моят превод на романа „Безкрайни бели полета“ от Златимир Коларов. Из-

дателите избират и ми предлагат автори. Сътруднича с издателство „Архипелаг“ от Белград, който е част от големия проект „Сто славянски романа“, благодарение на който преведох Нахум, Евтимова и Коларов. Много ми се иска като преводач и писател да задвижа нещата, за да се превеждат повече детски автори и в едната, и в другата страна. Трудно става, но се надявам, че в идния период ще успея.

– *Какъв е интересът на читателите в Сърбия към литературата в България?*

– Въз основа на данни, които получавам от колегите в сръбските библиотеки, интересът на читателите в Сърбия към литературата в България през последното десетилетие расте. Чрез проверка на базата данни COBISS.SR може да се направи преглед на превода на българската литература на сръбски език. Що се отнася до поезията, преведени са стихосбирките на Николай Кънчев, Валерия Манолова, Димитър Стефанов, Мая Дългъчева, Димитър Христов, Любомир Левчев, Евтим Евтимов, Михаил Белчев и др., както и книги с проза на Йордан Радичков, Радой Ралин, Борис Христов, Георги Господинов, Антон Дончев, Алек Попов, Елена Алексиева, Емил Андреев, Николай Табаков, Светослав Нахум, Милен Русков, Христо Славов, Здравка Евтимова, Теодора Димова, Захари Карабашлиев и др. Преводачи са Мила Васов, Ристо Василевски, Бранко Ристич, Ясмина Йованович, Елизабета Георгиев, Велимир Костов, Денко Рангелов, Ивана Давитков, Ивана Стоичков. Георги Господинов и Алек Попов са автори, чиито книги с години наред са между най-четените в сръбските библиотеки.

– *Благодаря за участието ви в „Писмена“ и се надявам скоро да имате много почитатели и в България!*

– Благодаря за поканата за този разговор. За мене е чест. Желая много щастие и успехи на „Писмена“!

Снимки Стефан Рангелов

Незабравеният свети Пимен Зографски

ЯВОР ИВАНОВ

The unforgotten saint Pimen of the Zographou Monastery

Yavor Ivanov

Summary

Saint Pimen of Zographou also known as Pimen of Sofia is a Bulgarian monk who lived on Mount Athos and had been recognised as a saint since the seventeenth century. A brief part of his life is presented by Paisius of Hilandar in a chapter dedicated to the Bulgarian saints in his *Istoriya slavyanobalgarska*. Pimen is mentioned as an icon painter who renovated monasteries and had a literary activity. All this data is confirmed by his notes in manuscripts stored in the National Library of Bulgaria. Other information about Pimen is derived from his *Vita*. Although in the past the memory of him was not spread everywhere, today Saint Pimen is ranked again among the Bulgarian saints. His memory is honored by Christians today, as it was encouraged by Paisius.

Key-words: saint Pimen, vita of St. Pimen, icon painter, medieval scribe, Zographou Monastery.

Житието на свети Пимен

Още на пръв поглед сведенията, с които разполагаме, за жизнения път на свети Пимен, са недостатъчни за изграждане на пълноценна представа за неговото творчество. Свидетелството от края на XVIII в., поради което и до ден днешен свети Пимен е тема на редица изследвания, е отреденото му място в „История славянобългарска“ от Паисий Хилендарски, в глава, посветена на българските светци.¹

И до днес с биографични данни за светеца разполагаме най-вече от житието, написано от неговия ученик Памфилий в Черепишкия манастир, съхранено в късни преписи от XX в. Три от тях, които ми бяха предоставени за работа², се съхраняват в светогорския манастир „Св. Георги Зограф“. Най-ранният датиран от тях е от 1905 г. Той е дело на йеросхимонах Калистрат Зографски (№ 534), чиято просветна и книжовна дейност в началото на миналия век е известна най-вече с преводи и издания на службите на свети Климент и свети Седмочисленици.³ Калистратовият препис е с

¹ **Паисий Хилендарски.** История славянобългарска. Света гора Атон: Зографска света обител, 2013, с. 359–361.

² Изказвам своята огромна признателност към братството на Зографската света обител, в частност на игумена архимандрит Амвросий и библиотекаря йеромонах Атанасий, за оказаното ми съдействие за работа с преписите на Житието.

³ **Песни** за Климент: служби за Св. Климент Охридски, писани от X до XX век: с това издание се отбелязва 1100-годишнината от успението на св. Климент Охридски, пръв учител на българския

обем 14 страници, от които Житието заема 12. Георги Тодоров споделя, че въпросният „по-стар“ препис е намерен „преди няколко години в една от касите на манастира“.⁴ Вторият препис (№ 416), от 1931 г., е дело на йеродякон Акакий Зографски. Ръкописът е съставен от 24 листа, от които Житието заема 17. Третият препис (№ 537) е без година и датировка, но на подвързията на ръкописа се забелязва надпис „Монаха Силвестрия“⁵. Той е с обем 25 листа, като текстът на Житието е непълен и се простира до л. 15 (л. 11 е празен). В два от зографските преписи (№ 534 и № 416) се помества „Достопамятна забележка“, коментирана не веднъж поради своя анахронизъм. Накратко тя разказва, че Житието е преписано от неизвестна и до днес книга „Небесний рай“, съдържаща жития само на български светии, формат осмина, от 1683 г. Книгата се е намирала в библиотеката на Кръстевич, като преди това тя му била предадена в Цариград от Паисий Хилендарски, който я взел от Зографската библиотека.

Преди официалното издание на Житието, с коментар на Петър Динеков⁶, Янакиев публикува два пъти житие на свети Пимен в новобългарски превод: веднъж през 1939 г.⁷ и втори път през 1943 г. в изданието на Зографския манастир „Света гора: Зограф в миналото и днес“ под псевдоним Д. Зографски⁸. В материал, посветен на светеца, Динеков отбелязва двете издания, предхождащи неговата публикация, като констатира, че те са били „...в не съвсем точен и твърде свободен новобългарски превод“⁹. Интересна е цитираната от Динеков „Достопамятна забележка“, която напълно съвпада с тази от Калистратовия препис, както и с тази, цитирана от Янакиев, но с едно изключение. Бележката, цитирана в изданието на Янакиев, завършва с указание, че книгата е предадена на Ст[ефан] Богориди, а не на Кръстевич, както е в преписа на Калистрат и в изданието на Динеков. Всъщност това съответства на поправка, нанесена в Акакиевия препис от 1931 г. В него името на Кръстевич е задраскано и заменено с това на Богориди.

В изданието на Зографския манастир „Света гора: Зограф в миналото и днес“ Янакиев свидетелства още, че Житието на свети Пимен е било намерено в архива на зографския монах Мартирий от Чирпан десетина години по-рано¹⁰. Така можем

народ. под ред. на Искра Христова-Шомова. София: Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2016, с. 533.

⁴ Тодоров, Георги. Равноапостолът Св. Пимен Зографски: дълбокото Възраждане на България. София: Искони, 2021, с. 370.

⁵ Г. Тодоров споменава за съществуващ препис от монах Силвестрий от 1890 г., видян от Васил Захариев през 1937 г. Вж Тодоров, Георги. Цит. съч., с. 369.

⁶ Динеков, Петър. Житието на Пимен Зографски. – В: Известия на Института за българска литература, 1954, кн. 2, с. 233–248.

⁷ Д. Янакиев публ. Житието на свети Пимен на новобълг. вж Памфилий, монах. Житие на преподобния отец Пимен Зографски, родом от София (по превод на Д. Янакиев) – В: Сердика, 1939, кн. 4, с. 5–10. В същия брой вж Динеков, Петър. Как София бе избрана за столица на България. – В: Сердика, 1939, кн. 4. София, с. 3–4.

⁸ Димитър Янакиев има публикации с псевдоними. За улеснение на читателя навсякъде ще го наричам Янакиев.

⁹ Динеков, Петър. Житието на Пимен..., с. 234.

¹⁰ Зографски, Д[имитър]. Света гора: Зограф в миналото и днес. Света гора: Зографски ма-

да направим извод, че едва след смъртта на Мартирий в средата на 30-те години на XX в., Житието на свети Пимен става общодостъпно. Дотогава за съществуването на Житието може би се е знаело сред братството на манастира, но малцина ще да са имали достъп до него. Допускам, че Динеков също късно научава за съществуването му, тъй като той цитира спомените на Янакиев, описващи съдбата на Житието.¹¹ Нещо повече, Динеков споделя, че ръкописът, послужил за издаването на текста, съдържа точна дата – „16 юли 1916“ и името на преписвач – „йеромонах Стефан Зографски“.¹² Подобен препис не ми е известен, но след извършен кратък анализ, установих, че Стефановият препис, използван в изданието на Динеков, възхожда към Калистратовия. Според Тодоров обаче послужилият „главен извор“ на досегашните публикации, направен по Калистратовия, е „Теофилов препис, 16 юли 1916 г.“¹³ Тук прави впечатление пълното съвпадение на датата. Дали съществуват два преписа, завършени в един и същи ден, или е допусната грешка при разчитане на имената Теофил и Стефан мъчно може да се установи, тъй като тези преписи, споменати от Тодоров и Динеков, са в неизвестност. Известните преписи, съхранявани в Света гора, са общо четири, като освен трите зографски, разгледани тук, ми е известно съществуването на още един, пазен в манастира „Св. Панталеймон“.

Манастирски деец и иконописец

Интерес представлява споменаването на свети Пимен от Никола Мавродинов в книга 1 на същия брой на списание „Сердика“, в който Янакиев издава за пръв път житие на свети Пимен в новобългарски превод. В своя материал, посветен на църквите и манастирите в Софийско, Мавродинов назовава Пимен „иконописец светец и манастирски обновител“, като добавя, че стенописите на църквата „Св. Иван Рилски“ в Курилския манастир са работени в последните години на XVI в. от зографския монах.¹⁴

По-ранни сведения, обвързващи светеца с Курилския манастир, се намират в статия на Васил Кънчов, публикувана през 1901 г.¹⁵ В нея той съобщава, че в София, в края на XVI в., е „имало богати български еснафи, които са жертвали пари за украсяване на храмовете не само в града, но и вън от него“. Кънчов свързва периода на културен разцвет именно с Пимен и с неговата активна дейност по това време и прави следното заключение: „...понеже отец Пимен е бил иконописец, може с голяма достоверност да се каже, че той е изписал манастирската църква през 1596 г. и от голяма скромност не си е подписал името“.¹⁶

Предположението на Васил Кънчов¹⁷ би обогатило общоизвестната информация за

настир, 1943, с. 138.

¹¹ Динеков, Петър. Житието на Пимен..., с. 235.

¹² Динеков, Петър. Цит. съч.

¹³ Тодоров, Георги. Равноапостолът Св. Пимен..., с. 370.

¹⁴ Мавродинов, Никола. Църкви и манастири в София и Софийско. – В: *Сердика*, 1939, кн. 1, с. 30.

¹⁵ Кънчов, Васил. Курилският манастир „Св. Иван Рилски“. – В: *Периодическо списание на Българското книжовно дружество*, год. 13 (1901), кн. 62, св. 8/9, с. 796–798.

¹⁶ Кънчов, Васил. Курилският..., с. 798.

¹⁷ Вероятно неговата увереност се дължи и на преданията, свързани с делото на св. Пимен,

свети Пимен, с която разполагаме, тъй като единствените манастири, в които е работил зографският монах, според Житието на светеца и „История славянобългарска“, са Черепишкият и Суходолският. Също така, трябва да се вземе предвид и участието на Васил Кънчов в откриването на старата живопис в Курилския манастир. Може би поради това той не само не подлага на съмнение участието на свети Пимен в изписването на манастирския храм, но дори поставя въпрос: „защо в началото на XIX в. е пре[из]мазана църквата и наново написана, когато старият живопис е много по-хубаво запазен по цялата задна стена, която ние открихме, и той е несравнимо по-хубав от новия“. Все пак, възможна причина, която Кънчов допуска, наложила цялостна замяна на живописата, би могла да бъде повреда в останалите стени. Авторът констатира също, че „новооткритият живопис е добър паметник за иконописното изкуство в България през XVI в.“.

Въпреки убеждението на Кънчов, а и на други изследователи, относно изписването на един или друг храм от ръката на свети Пимен, все още липсват доказателства за такава дейност, поради липса на ктиторски надпис или някакъв друг белег, потвърждаващ пряката намеса на свети Пимен.¹⁸ В това число влиза и Сеславският манастир, в чието изписване също се допуска, че е възможно Пимен да е взел участие. Дора Каменова отбелязва, че сеславските стенописи трудно биха могли със сериозно основание да се свържат с авторството на Пимен, като, от една страна, има съвпадения с Курилския храм, но, от друга, техническото изграждане на стенописите в двата храма не са близки.¹⁹

За икона на свети Йоан Предтеча, изписана от свети Пимен и намерена в София, съобщава Янакиев в официалното издание на Зографския манастир от 1943 г. Тя, според автора, се намирала в Църковния музей в София.²⁰ Такава икона обаче не присъства в изданията от Васил Пандурски албум.²¹ Също така, каквито и да било данни за постъпване и съхранение на икона на свети Йоан Предтеча, изписана от свети Пимен, понастоящем в Националния църковен историко-археологически музей (НЦИАМ), също липсват.²² През 2003 г. Иванка Гергова съобщава, че икона на свети Йоан Предтеча от Сеславския манастир, чието авторство със сигурност е на Пимен, изчезва през 90-те години на XX в.²³

които са се разпространявали по това време.

¹⁸ **Жабов**, Александър. Свети Пимен Зографски – обзор на научните изследвания и възможни насоки за исторически търсения. – В: *Зографски съборник*, 2019, с. 674–697.

¹⁹ **Каменова**, Дора. Сеславската църква: История, архитектура, живопис: Моногр. София: Български художник, 1977, с. 55.

²⁰ **Зографски**, Д[имитър]. Света гора Зограф..., с. 146.

²¹ Пандурски публикува икона от Самоковската школа на св. Йоан Предтеча с инв. номер 4001, датирана от 1769 г., вж **Пандурски**, В[асил]. Икони [от] Църковния историко-археологически музей. София: Фотоиздат, 1974, № 4001). Вероятно Янакиев грешно припознава тази икона за Пименова.

²² Изказвам благодарността си на специалистите от Националния църковен историко-археологически музей (НЦИАМ), в частност на Наталия Неделчева, за оказаното ми сътрудничество при събиране на информация за въпросната икона.

²³ **Гергова**, Иванка. Резбата в ателието на св. Пимен Зографски. – В: *Проблеми на изкуството*, 2003, кн. 2, с. 26, 32.

Книжовна дейност

Понастоящем са известни реални доказателства, представящи книжовното дело на отец Пимен. Това са два негови автографа от първата половина на XVII в., съхранявани в ръкописната колекция на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

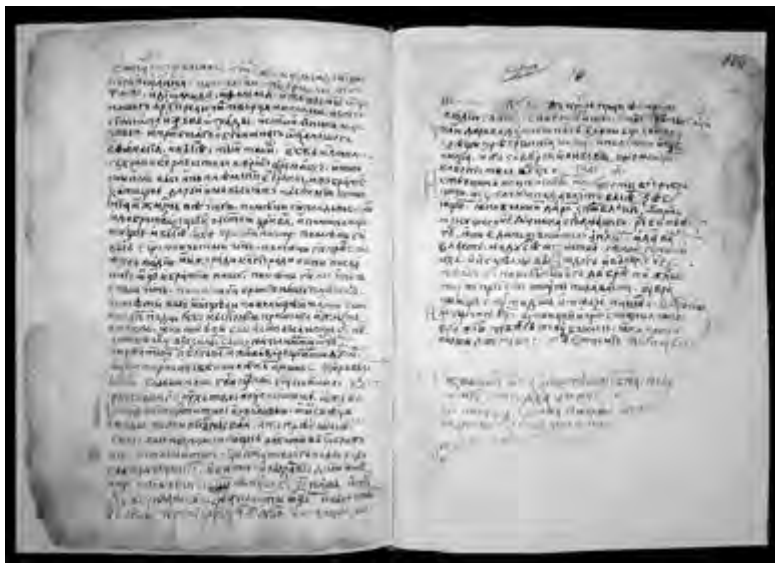
Осмогласник от XVII в., НБКМ 197

Миней за месец ноември, 1618 г., НБКМ 534

Те представляват Осмогласник (със сигнатура НБКМ 197) и Минея за месец ноември (със сигнатура НБКМ 534).

Докато бележката в първия ръкопис, поради не цялостно запазване на листа, ни дава информация единствено, че е писал йеромонах Пимен, във втория е запазен ко-

Запазена бележка на Пимен в Осмогласника

Запазена бележка на Пимен от 1618 г. в Минея

лофон, в който Пимен съобщава както за обстоятелства около съставянето на самия ръкопис, така и за своето участие в изписването на църковния „припрат“ и обновлението на зографския храм „Св. Георги“²⁴.

Книжовникът свидетелства още за постъпването на икона от Сарацинските земи, както и за печалното състояние, в което са били светогорските манастири „Костамо-нит“ и „Ружки“²⁵.

Елисавета Мусакова в палеографския си анализ на споменатите Минеи и Осмогласник успява да изведе особености, характерни за Пименовото писмо, вследствие на което, по сходни палеографски белези, тя открива намеса на Пимен и в други ръкописи от колекцията на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“²⁶.

Други, малко по-късни, но изключително ценни сведения за книжовното дело и почитта към Пимен, се съдържат в ръкопис от XVIII в., който е бил някога у поп Добрен от софийското село Биримирци. Ръкописът, съдържащ Служба на Кирик и Юлита от 1704 г., и се съхранява понастоящем в Църковно-историческия и архивен институт със сигнатура ЦИАИ 46²⁷. В него е вписана бележка от Младен Малий, която гласи, че ръкописът е препис от извод на Пимен, когото книжовникът нарича „свети Пимен духовник“. Гергова подчертава, че тези запазени документи свидетелстват не само, че Пимен е реална личност, но и че в началото на XVIII в. той вече е бил почитан като светец.²⁸

Пименовите бележки и свидетелството, с което разполагаме от Младен Малий, напълно потвърждават основните сведения, с които е представен свети Пимен през 1762 г. от Паисий Хилендарски в „История славянобългарска“²⁹. Почит към Пимен, като към светец, е изразена първо от Младен Малий, а след това и от Паисий. И двамата го описват като светец иконописец и отбелязват, че е правел църкви и обновявал манастири. Всъщност това се потвърждава и от вписаната в Минея за месец ноември бележка от самия Пимен. Така трите ранни свидетелства в българската книжнина, съдържащи данни за живота и дейността на свети Пимен, могат да бъдат разпределени хронологично по следния начин:

²⁴ Споменатите бележки са публ. в **Бележки** на българските книжовници X–XVIII в.: Т. 2. състав. Боряна Христова, Даринка Караджова, Елена Узунова. София: Нар. библ. Св. св. Кирил и Методий, 2004, с. 40, 41, 66, 69, 168.

²⁵ В тази бележка Пимен освен сведения за събития споделя и пастирски напътствия към четящите.

²⁶ **Moussakova, E**[lissaveta]. Pimen of Zograph's manuscripts as an example of collaboration among scribes. – В: *Хризограф*. Москва: Сканрус, 2005, вып. 2, с. 169–199.

²⁷ Изказвам благодарност към ЦИАИ и в частност на проф. Христо Темелски и свещ. Козма Поповски за оказаното съдействие.

²⁸ **Гергова**, Иванка. Житието на св. Пимен Зографски – критически прочит. – В: *Етрополската книжовна школа и българският XVII век*. София: Нац. библ. Св. св. Кирил и Методий, 2011, с. 268–280.

²⁹ За повече биограф. данни на Паисий Хилендарски *вж* **Пеев**, Димитър. Нови документи за хилендарския проигумен Паисий от втората половина на XVIII в. – В: *Археографски прилози*. Београд: Нар. библ. Србије, 2017, кн. 39, с. 149–213.

- 1618 – авторска бележка на Пимен в Миней;
- 1704 – споменат вече като светец в авторска бележка от Младен Малий;
- 1762 – споменат от Паисий Хилендарски като български светец в „История славянобългарска“.

Вместо заключение

За съжаление, култът към свети Пимен дълго време е бил неузрял у паметта на мнозина. Дори свети Пимен е наречен от Киселков „почти забравения Софиянец“.³⁰

Най-представително тази спомената от Киселков забравя личи в книгата „Жития на българските светии“, в чийто предговор авторът Христо Филаретов отбелязва, че това е първи опит за издаване на сборник от жития само на български светци³¹, като сведения за тях са събирани от „Святые южныхъ славянь“³², „Българската църковна история“ на Д. Цухлев, но и от „разни брошурки, статии по списания и вестници, както и отделни научни изследвания за някои от нашите светии“. И въпреки разнообразните източници, събрани от Филаретов, свети Пимен не е поместен сред българските светци в това издание. За сметка на това обаче по същото време в други среди култът към Пимен не само, че не е забравен, но започва все повече да добива популярност. Янакиев свидетелства, че на 15 май 1942 г. свети Пимен е провъзгласен в София за патрон на българските художници.³³ Това се потвърждава и от Киселков, който в материала си за свети Пимен споменава, че професорската колегия към Художествената академия в София го е провъзгласила за свой покровител, но и на художниците изобщо.³⁴

Така, в изданието на Светия синод – „Жития на български светци“ от 1979 г.³⁵, Пимен е поставен отново сред българските светци, като за мнозина християни това място, отредено му двеста години по-рано от Паисий, той никога не напушнал.

³⁰ Киселков, Васил. Софиянецът Пимен Зографски. – В: *Изгрев*, 1946, бр. 613, с. 4.

³¹ Филаретов, Христо. Жития на българските светии. София, 1943, с. 3.

³² Филарет, архиепископ Черниговского. Святые южныхъ славян: Описание жизни их. С.-Петербург, 1896. [онлайн]. [прегледан 5.01.2022].

<https://predanie.ru/book/109656-svyatye-yuzhnyh-slavyan-opisanie-zhizni-ih/>

³³ Зографски, Д[имитър]. Света гора Зограф..., с. 146.

³⁴ Киселков, Васил. Софиянецът Пимен..., с. 4.

³⁵ Партений, епископ. Жития на български светци: Т. 2. София: Синод. изд., 1979, с. 129–135.

Бежански организации на македонските българи и техните възгледи за разрешаване на македонския въпрос в началото на Втората световна война

АЛЕКСАНДАР ЙОШЕВСКИ¹

Refugee organizations of the Macedonian Bulgarians and their views on the solution of the Macedonian question at the beginning of the Second World War

Aleksandar Joshevski

Summary

Mainly, the refugees from the region of Macedonia are organized in legal organizations, with the most massive and influential ones among the public being those in the Kingdom of Bulgaria, the USA and Canada. With the beginning of the Second World War, their activity began to be activated, and a rise in the national spirit was noticed. Here we will see the opinion and positions of these Bulgarians from Macedonia expressed through their societies and organizations for solving the Macedonian question, i.e. about the fate of the region of Macedonia.

Key-words: Bulgarians, Macedonia, refugee organizations, Kingdom of Bulgaria, USA, Canada.

Наближаването на Втората световна война върви с промени на геополитическите обстоятелства в Европа. Идват времена за разрешаване на националните въпроси не само по отношение на малцинствени права и свободи, но и териториалните спорове. Новите социалнополитически процеси в Европа и света, и новосъздадените военнополитически съюзи предизвикват реакциите на българите от областта Македония, които живеят в Царство България, както и в западните страни.

Емиграцията е процес, който започва по-активно в областта Македония в края на XIX в. и се засилва след Балканските войни и Първата световна война. Първите вълни на бежанци от Македония към Княжество България и Източна Румелия се задават веднага след Берлинския конгрес (1878). Българите от Македония, бидейки под османско владичество, търсят начини да отидат в освободените български земи, където могат свободно да живеят със своите семейства.

¹ Авторът е докторант в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Исторически факултет, Катедра „История на България“, научен ръководител доц. д-р Наум Кайчев.

След като се настаняват в България, македонските бежанци започват да се организират в братства и дружества. След Първата световна война, като последица от поражението във войните, Царство България става убежище за няколкостотин хиляди българи от Вардарска и Беломорска Македония.

След преврата от 19 май 1934 г. бежанските организации изживяват позорни изпитания, включително и разформироване. След 1934 г. политическите партии и организации са официално забранени, но част от организациите, под една или друга форма, продължават да съществуват. В навечерието на българското участие във войната някои от тях отново са в подем. През този период основните легални и активни организации на българите от Македония са: Съюзът на македонските културно-просветни и благотворителни братства, Илинденската организация, Македонският научен институт, Съюзът на македоно-одринските опълченски дружества, Македонският женски съюз. Отвъд океана масова и най-деятелна е Македонската политическа организация (МПО), която след преврата в София (1934) и почти до пролетта на 1941 г. е единствения представител на македонската емиграция по света и глас на поробения български народ в Македония. МПО, чрез своите структури и вестника „Македонска трибуна“, може без ограничения да споделя идеите и възгледите си за освобождение на Македония и трайно решаване на македонския въпрос.²

Втората световна война за българския народ и особено за българите от Македония е времето, което те чакат от две десетилетия. Те се надяват войната да донесе свобода за поробена Македония и справедливост за жертвите на зверствата, извършени от режимите в Белград и в Атина.

В навечерието на войната (лятото на 1940 г.), когато българската държава вече открито предприема дипломатически действия за присъединяване на Южна Добруджа по мирен път, се засилват позициите на дружествата и организациите, които са за постигане на обединението на земите, населени с българи. В тези съдбоносни моменти за България и за българския народ като цяло, един от най-призованите да вземе отношение по въпроса за поробените български земи са българите от Македония. Затова на 15 юли 1940 г. македонската емиграция в България излиза със становище чрез декларация³, обединяваща мнението и желанията на българите в страната:

„Управителните съвети на Съюза на Македонските културно-просветни и благотворителни братства в България, на Македонския научен институт, на Илинденската организация, на Македоно-одринското опълчение и на Македонския женски съюз считат за свой дълг да направят следната ДЕКЛАРАЦИЯ:

Свободната част от българския народ и българите от и в Македония са дали безброй кървави жертви в многобройните въстания и във войните за освобождението на Македония от турското, а впоследствие от сръбското и от гръцкото иго.

² Гребенаров, Александър Г. Легални и тайни организации на македонските бежанци в България (1918–1947). София: Макед. науч. институт, 2006, с. 294–295.

³ Илюстрация „Илинден“, 1941, кн. 4, с. 5.

Ето защо днес, когато съдбините и политическите граници на народите в Европа ще се определят за столетия, ние считаме, че македонският въпрос трябва да се постави за разрешаване пред меродавните фактори в България и в чужбина така:

Македония, целокупна и неделима в нейните географски граници, да се прибере към майката отечество България, като не се допусне никакъв дележ.

15 юли 1940 год.“

Подписана е от: председателя на Македонските културно-просветни и благотворителни братства Коста Николов, генерал от запаса (родом от с. Вирче, Царевоселско), от председателя на Македонския научен институт Никола Стоянов (от Дойран), председателя на Илинденската организация Лазар Томов (ветеран от ВМОРО, от с. Годлево, Разложко), председателя на Съюза на македоно-одринските опълченски дружества Милан К. Дамянов (от с. Козица, Кичевско) и председателя на Македонския женски съюз д-р Злата Сарафова (от с. Либяхово, Неврокопско, сестра на Борис Сарафов, ръководител на ВМОРО).

Следващия месец, на 30 август, председателите на петте легални македонски организации в Царство България изпращат окръжно писмо № 1⁴ до организационните си структури, като изтъкват, че управителните тела трябва да имат всяка седмица най-малко едно редовно заседание, като се вземат предвид съдбоносните моменти, които преживяват, имайки предвид промените в света. Македонският въпрос трябва да се разреши така, както е изложено в Декларацията (15 юли) и за пример се сочат трите Велики сили, които са си върнали назад откъснатите от тях територии.

То започва много емоционално, в родолюбив и ярък български национален дух:

„Драги съотечественици,

Излишно е да се изтъква важността на дните, които преживяват днес всички европейски народи, когато тяхната съдба се решава за столетия.

Всеки българин от поробените краища и от свободна България е напрегнал своята мисъл и всичките си нерви в очакване на това, което ще ни донесат следващите месеци и от което зависи и бъдещето на целокупното българско племе. Всеки от нас, с тревога, се пита дали ония, които ще представят пред съответните фактори българските въпроси, ще ги поставят в тяхната целост, като поискат цялата Българска земя – **БЪЛГАРСКАТА ЗЕМЯ ЗА БЪЛГАРИТЕ** – такава, каквато я познават всички безпристрастни учени – в нейните исторически, географски и етнически граници: от Черно море до Охридското езеро и от Дунава до Бяло море. [...] Това са мотивите, които заставиха управителните тела на петте легални македонски организации в страната да се занимаят със сегашното

⁴ **Окръжно** на петте легални македонски организации в България. – В: **Гаджев**, Иван. Иван Михайлов – отвъд легендите: Т. 1. София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2007, с. 524–527.

положение на македонския въпрос и да заемат едно ясно и единствено становище по него. След обширни проучвания и анкети за узнаване мненията на лица от всички среди и след неколkokратни заседания, управителните ни тела, с пълно единодушие и без нито едно особено мнение, взеха известното вече становище по македонския въпрос [...]“.⁵

Под окръжното стоят имената и подписите на петте председатели, подписали Декларацията от 15 юли, и в действителност те са гласа на народа – представители и говорители, с малки изключения, на цялата македонска емиграция в Царство България.

Декларацията и Окръжното писмо, което я следва, са първите официални документи, които напомнят на обществото в България и по света за желанието на македонските бежанци. Тоя прикрит стремеж сега е публично заявен в началото на войната, когато вече и българската държава подготвя стратегии за национално освобождение на българите, останали под чужда власт.⁶

Какво е положението и общата картина с българите бежанци в Царство България според председателя на МНИ Никола Стоянов (български общественик известен учен и родолюбец, посветил живота си на Македония), намираме в дневника му, който е много ценен, защото обективно предава събитията в тези военни времена.

Според неговите записки⁷ македонските среди са недоволни от сервилното поведение на българското правителство, начело с Георги Кьосяеванов, към режима в Белград. На 22 януари 1941 г. по заповед на министър-председателя е забранено свикването на общите събрания на македонските братства: „Угаждането на сърбите нема край. То отива до унижение на националното ни достойнство“.

В тази посока са и изявленията, отпечатани във вестниците на 25 януари 1940 г., по случай тригодишнината от сключването на договор за вечно приятелство с Югославия:

„Бяха прекалено угоднически и неотговарящи на действителността. Освен смекчението на режима в Македония, нищо друго не е направено от страна на сърбите. Македония е изолирана и херметично затворена за България; български вестник или българска книга не се допускат в Македония; българската народност не се признава, нито се допуска българско училище или българско богослужение [...] български език, даже като местно наречие, не е позволен. А пак за искреност, сърдечност или приятелство между българи и сърби и дума не може да става“.⁸

⁵ Окръжно на петте...

⁶ Гребенаров, Александър Г. Легални и тайни..., с. 284–285

⁷ Стоянов, Никола. Живот и дейност: Мемоари (1875–1939); Дневник (1940–1944). София: НБУ, 2020, с. 509.

⁸ Пак там, с. 510.

След учредяването на новото правителство на 16 февруари 1940 г., начело с Богдан Филов, властта вече не в ръцете на проюгославски политик, но промени във външната политика няма. Новият кабинет на Б. Филов потвърждава привързаността на страната към позицията на неутралитет. Чак през лятото на 1940 г. политическата обстановка в Европа рязко се изменя и идеята за траен неутралитет на България постепенно се превръща в илюзия.⁹

Още през май 1940 г. председателят на МНИ Никола Стоянов в разговор с германския спортен министър Фон Чамер изтъква: „...освобождението на Македония и на другите поробени български земи зависи от германския успех и от българското приятелство с Германия и Русия“. Стоянов и проф. Александър Станишев същия месец след разговор възприемат тезата, че трябва да се говори, където е възможно, за запазване на целостта на Македония.¹⁰

На 5 юли, след среща на известни македонски дейци в дома на Н. Стоянов, се възприема становището център на всички действия да бъде МНИ. Още на 6 юли 1940 г. се свиква събрание от Коста Николов в състав: членовете на Временната комисия на СМББ и председателите на Илинденската организация, Македонно-одринското опълчение и Македонския женски съюз. Решението е да се работи за свободна Македония в границите на общото българско отечество, като център на действието да бъде МНИ.¹¹

През 1936 г. с помощта на МНИ на мястото на забраненото дружество „Вардар“ се появява ново студентско дружество „Шар“, което си поставя същите цели: да държи открит въпроса за освобождението на Македония. Създадено, за да се бори за запазване на българския национален идентитет на населението в областта Македония, дружеството се сблъска и със сръбската доктрина от края на миналия век, която от 1934 г. в модифициран вариант е приета и пропагандирана от Коминтерна. През 1938 г. в София излиза брошурата на Ангел Динев „Македонските славяни“, в която авторът, родом от Гевгелийско, твърди, че населението в Македония не било българско и представлява отделна национална особеност.¹² Както пише¹³ самият Стоян Бояджиев (родом от с. Долни Порои, Серско), а по това време изпълняващ председателската длъжност в студентско дружество „Шар“:

„[...] българските комунисти провеждаха една немислима и непонятна за нас линия по националния въпрос. Те твърдяха, че македонските българи не са българи, а „македонци“, т.е. отделна в национално отношение народност от българската

⁹ **Бобев**, Боби Н. Записки по история на България 1878–1944. София: Булвест 2000, 1992, с. 162–163.

¹⁰ **Стоянов**, Никола. Живот..., с. 530–531.

¹¹ **Пак там**, с. 540–542.

¹² **Гоцев**, Димитър Г. Македонската интелигенция в периода 1919–1941 г. София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2006, с. 220.

¹³ **Бояджиев**, Стоян Г. Македония в моя живот. [спомени]. подб. и ред. Мария Бояджиева. София [Ст. Загора]: КОТА, 2013, с. 42.

такава, че те представляват отделна македонска нация, с отделен език и история. [...] Това левосектантско учение за отделна македонска, тракийска и добруджанска нация го виждахме като пълен абсурд и не можехме да го възприемем по никакъв начин, докато македонците комунисти трябваше да се подчинят на партийната дисциплина и да възприемат, пропагандират и налагат това разбиране“.

През 1938 г. и 1939 г. студентското дружество „Шар“ е атакувано от студенти комунисти с цел да го превземат, разстроят и използват за разпространяване на идеологията си. През 1940 г. в София излиза от печат книга на Стоян Бояджиев („Съществува ли македонска нация“), с която той цели, както сам пише в спомените си, да отхвърли „на академично ниво всички аргументи за съществуване на македонска нация“. Срещу книгата реагира и официален Белград, като връчва нота на българското правителство за допускането на появата на такава книга, в която се подчертава българският народностен характер на македонците.¹⁴

Най-вероятно в духа на пакта за „вечно приятелство“ българската полиция арестува ръководството на дружество „Шар“, конфискува имуществото му (литература и материали по македонския въпрос) и забранява неговата дейност за известно време. Но въпреки това, през април 1940 г., по случай годишнината от създаването на македонското студентско дружество „Вардар“, във Варна излиза юбилеен брой на вестник „Вардар“. Това е първият официално излязъл вестник на македонските студенти след преврата от 1934 г., в който можем да прочетем какви са идеологията и становищата не само на членовете на дружество „Шар“, но и на голяма част от студентите, родом от Македония. Главните теми и проблеми в статиите, които се обсъждат, са ревизия на Букурещкия и на Ньойския договор, приветства се брошурата на Ст. Бояджиев и се обсъждат и осъждат теориите, зад които застават българските комунисти и членове на ВМРО (об.) за отделни македонска, тракийска и добруджанска нация и пр. На края във вестника се заключава че „македонските българи ще останат винаги фанатично верни на културното и духовното единство между свободни и поробени и ако трябва, ще загинат в борбата за обединението на целокупния български народ“. В цялото съдържание на вестника няма и следа от предишните лозунги за автономна или независима Македония и открито се заявява, че първостепенен дълг на студентите и интелегенцията от Македония е да се борят за обединение с България.¹⁵

Интересно е да се отбележи, че на 5 август известният български комунист и политик Тодор Павлов от Щип е на гости у Никола Стоянов, след като последният го помолил да съдейства пред ръководните лица в Москва за свободата на Македония; оказало се, че той напълно споделя становището на македонските организации: „Неделимост и присъединение на Македония към България“¹⁶, което е крайно противно на неговите по-късни действия.

¹⁴ Бояджиев, Стоян Г. Македония..., с. 42–43.

¹⁵ Гоцев, Димитър Г. Македонската интелигенция..., с. 221–222.

¹⁶ Стоянов, Никола. Живот..., с. 568

На 7 януари 1941 г., Рождество Христово, в дневника на Н. Стоянов среща-ме много емоционални слова: силно ядосан от слуховете за съглашение между Югославия и Германия, с което Белград би получил Беломорска Македония със Солун, той критикува жестоко българската държава за нерешителността ѝ да мине открито към Оста и да изяви открито своите народностни териториални претенции.

„С голяма скръб констатирам, че страхът и пораженството са овладели голяма част от българската интелигенция и мнозина български общественици и държавници – пише Стоянов и продължава: – Свободна България е длъжна да освободи Македония и македонските българи, защото тя стана причина да бъде заробена от сърби и гърци. Ако не беше Балканската война, македонските българи сами щяха да се освободят от турското робство, културно те бяха вече свободни.“¹⁷

Царство България се присъединява към Тройния пакт на 1 март 1941 г. и по този случай Н. Стоянов изпраща поздравителни телеграми, от името на УС на МНИ, до българските държавни ръководители и до пълномощните министри в София на Германия, Япония и Италия. Два дни след присъединяването към пакта, на 3 март 1941 се чества празникът на Санстефанска България, същия ден се провежда осмият Събор на българския младежки съюз „Отец Паисий“. От името на македонските организации в България председателят на МНИ Н. Стоянов поздравява събраните с кратка реч:

„От името на МНИ, СМББ в България, на Илинденската организация, на Македонския женски съюз и Съюза на Македоно-одринските опълченски друже-ства, от името на македонската емиграция в България и от родна Македония с пожелание в скоро време, при мъдрото царуване на любимия ни цар Борис III, да възкресне великото, славното, победоносното дело отпреди 63 години на Царя Освободителя [...] – да възкръсне Санстефанска България“.¹⁸

Както е видно, на МНИ е дадено правото да бъде център и представител на волята на петте легални македонски организации в България и като такъв се заема с ролята на оповестител за съдбата и иднината на Македония. Със започване на Втората световна война МНИ публикува (1940–1941) изложения до правителствата на Великите сили и апелира да помогнат за справедливо разрешаване на македонския въпрос. През октомври 1940 г. МНИ изпраща обширно изложение до министъра на външните работи на СССР Вячеслав Молотов, като се изтъква, че предвид развиващите се международни събития, СССР да се застъпи за обединение на Македония с общата българска родина. След присъединяването на България към Тристранния пакт МНИ работи активно по зададената кауза за присъединяване на целокупна Македония към Царство България. Тя се засилва след навлизането на германските войски в Македония. На 13 април дейците на МНИ са сред първите водачи и оратори на величествената манифестация в Со-

¹⁷ Стоянов, Никола. Живот..., с. 568.

¹⁸ Пак там, с. 574–575.

фия, приветстваща победите на съюзниците ни Германия и Италия.¹⁹

По всичко личи, че македонската емиграция в България, представлявана от своите учени, не подбира, а търси спасител за поробения роден край. Помощ се търси и от СССР, начело със Сталин, и от националсоциалистическа Германия и фашистка Италия. С една дума: от която и да е велика сила, която може да повлияе за промяната на статуквото и премахване на 30-годишното национално и духовно робство в Беломорска и във Вардарска Македония.

През октомври 1922 г. във Форт Уейн, Индиана, САЩ, бежанци българи от Македония основават „Съюз на македонските политически организации в САЩ и Канада“ (МПО). Още в раздел I от Устава на организацията се определя целта на МПО: да се бори с легални средства за издигането на Македония в „независима република“.²⁰

Интересно е да се погледне как две десетилетия по-късно организацията на македоно-българската емиграция разсъждава за събитията, сполетели областта Македония към началото и във вихъра на Втората световна война, и какво решение предлага при новите обстоятелства.

Централният комитет на МПО използва повода и по време на Мюнхенската конференция (29–30 септември 1938 г.), изпраща телеграма до държавните ръководители на Германия, Италия, Франция и Великобритания. Тогава ЦК на МПО издига девиза за „Свободна и независима Македония“ и протестира пред правителствата на Великите сили срещу непоносимото национално потисничество на своите братя и сестри в поробена Македония от страна на Белград и Атина.²¹

Осемнадесетият конгрес на МПО (3–7 септември 1939 г.) съвпада с началото на Втората световна война. В речта си при откриването на конгреса Коста Попов (родом от Воденско) – председател на ЦК на МПО, критикува сърбофилската политика на министър-председателя на България Г. Кьосеиванов, но и категорично заявява, че Македония е поробена българска земя, а цялата реч му е пропита с любов към България. Главният говорител на конгреса е българин от Битоля – историкът Вангел Сугарев (брат на легендарния войвода на ВМОРО Георги Сугарев). Той изнася и доклад за македонски въпрос, в който посочва няколко възможни решения за македонския въпрос, но най-вече поддържа тезата Македония – Швейцария на Балканите, и дава накратко как би изглеждала такава държава. Но и самият той е наясно, че не е възможно да се реализира тази идея – без готовността на балканските народи и техните лидери за компромис и съработка.²²

¹⁹ **Гоцев**, Димитър Г. Македонската интелигенция..., с. 308–309; **Гребенаров**, Александър Г. Легални и тайни..., с. 291.

²⁰ **Митев**, Трендафил. Българската емиграция в Америка и борбите за освобождението на Македония 1919–1945. София: Военноизд. комплекс Св. Георги Победоносец, 1993, с. 14–15.

²¹ **Гърдев**, Костадин В. Македонските патриотически организации в Канада от основаването им до 1987 г. : [Изследване]. София: Унив. изд. Кл. Охридски, 1991, с. 63–64.

²² **Пак там**; An American Symposium on the Macedonian problem. Indianapolis, USA, 1941. [онлайн]. [прегледан 6.01.2023].

<https://www.strumski.com/books/american%20symposium%20on%20the%20macedonian%20problem.pdf>

В отчетния доклад, изнесен пред конгреса, са обобщени възгледите на българите в Северна Америка за разрешаване на македонския въпрос, а именно: МПО се бори за осъществяване на политическа независимост на Македония, с което може да се положат здрави основи за създаване на истинска и трайна федерация между балканските народи и приветства всеки почин за мирно разрешаване на съществуващите спорове между народите.²³

ЦК на МПО преценява, че ВМРО и Съюзът на македонските емигрантски организации в България няма да бъдат възстановени и поема грижата да бъде чул гласът на поробена Македония. С тази цел назначава Асен Аврамов за специален пълномощник в Европа със задача да следи за развоя на събитията и да разговаря с отговорни дипломати и политици за перспективите по македонския въпрос. Още през пролетта и лятото на 1939 г. той успява да запознае политическите фактори в Европа с трагичната участ на народа в Македония и неговите справедливи искания. Въпреки, че не успява да превърне македонския въпрос в открита тема на обсъждане сред меродавните дипломатически кръгове в Европа и Америка „МПО е единствения легален политически фактор в света, който през 1939 г. настоява открито за разрешаване на македонския въпрос“.²⁴

ЦК на МПО не поддържа връзка с германското правителство и избягва да търси лични връзки с немски организации. МПО очаква една мирна ревизия на Ньойския договор, а страните, от които се очакват най-много действия за каузата на Македония, са Великобритания, Франция и САЩ (но нито една от тях не подкрепя промяна на границите на Гърция или Югославия).²⁵

XIX конгрес на МПО се провежда от 1 до 3 септември 1940 г. в град Питсбърг, Пенсилвания. Откриването е предшествано от внушителна манифестация по улиците на града, в която участват над 4000 българи от САЩ и Канада. В отчетния доклад се заявява, че и занапред организацията ще защитава независимостта в действията си. Интересно е да се отбележи, че в него комунистическите елементи сред българската емиграция се осъждат като предатели. От обществените организации, свързани с Балканите, се допуска единодействие само с Хърватското национално представителство (ХНП) в Америка и с бежанските съюзи на българите от Македония в свободна България. Всякакви други връзки и компромиси са оценени от XIX конгрес на МПО като опасни и нежелателни. Конгресът стои на позициите за мирна и ненасилствена ревизия на Ньойския договор и смята, че никога преди това не е съществувале по-благоприятна обстановка за това.²⁶

На XX редовен годишен конгрес на МПО в САЩ, Канада и Австралия (31 август 1941 г. в гр. Акрон) председателят на нейния централен комитет К. Попов категорично заявява, че „българите в Македония са част от българския

²³ Митев, Трендафил. Българската емиграция..., с. 320–321.

²⁴ Пак там, 316–317, 319.

²⁵ Пак там, с. 327–328.

²⁶ Пак там, с. 335–336, 338.

народ“. Конгресът остро протестира срещу италианското правителство на Мусолини, което присъединява към окупиранията от Италия Албания и части от Македония: „Тетовско, Дебърско, Реканско и град Струга... Тия краища от нашето отечество с чисто българско население трябва да бъдат върнати на Македония. Границата между българското племе и албанците се намира на запад от Реканско и Струга, на запад и север от Тетово“. Споменава се и тежката участ на Костурско, Леринско и Воденско и в отчета се изтъква, че тези краища трябва да се присъединят към общото българско отечество. От публикуваните отчети от конгреса се вижда, че делегатите на МПО определят като освобождение навлизането на българските войски в Битоля, Охрид, Струмица, Щип, Ресен, Скопие и изпитват неописуема радост от това, което се случва там през изминалите няколко месеца. Все пак в публикациите в този брой на в. „Македонска трибуна“ срещаме и лозунга за свободна и независима Македония. Причините за това са, от една страна, неизвестния край на войната, но от друга страна, проповядвания десетилетия наред лозунг и идея за независима македонска държава, който е станал живо верую на македонските бежанци отвъд океана. В резолюцията на конгреса ЦК на МПО обявява, че се придържа към принципа за самоопределение, изразен в Атлантическата харта на американския президент от 14 август 1941 г.²⁷

На XXII конгрес на МПО (5–6 септември 1943 г.), чиято цел е Македония да не бъде отново разпокъсана след предстоящия разгром на Германия, в меморандум до държавния секретар на САЩ се отправя молба тя да бъде окупирана от американски войски. Подобно искане съдържа и резолюцията на XXI конгрес на МПО (6–7 септември 1942 г.).²⁸

Можем свободно да кажем, че българите от областта Македония, избягали от родината си отвъд океана, са запазили своето българско народностно самосъзнание и се считат за част от българската нация. При това имат собствени училища и църкви, в които се учи и проповядва на книжовен български език, и никой, освен незначителната група комунисти, не проповядва нещо по-различно от позициите на МПО, която твърдо стои на становището за българския народностен характер на населението в Македония. МПО поддържа тезата за независима и обединена Македония с главен град Солун, като най-идеално решение за светлото бъдеще на Балканите и на населението в Македония. Македонските бежанци отвъд океана и тези в Царство България са едно цяло, живата връзка между тях съществува, те считат Македония като част от целокупното отечество България. Политическото стратегическо решение на ръководителите на МПО за независима македонска държава съществува, защото само по този начин считат, че може да се позволи на българската народност там да се ползва от своите елементарни човешки, социални и политически права, които до определена степен българите в Беломорска и Вардарска Македония притежават дори в управлението на „кървавия“ султан Абдул Хамид. Поучени

²⁷ *Македонска трибуна*, 9.09.1941; Гърдев, Костадин В. Македонските патриотични..., с. 67.

²⁸ Гърдев, Костадин В. Македонските патриотични..., с. 68.

от националните катастрофи през 1913 г. и 1918 г., но и до известна степен съобразявайки се с правителствената политика на страните, където са избягали и в момента живеят, а и се ползват с всички възможни тогава човешки права, македонските дейци в Америка и Австралия гледат на присъединяването на целокупна Македония към Царство България като нереалистично, имайки предвид различни предпоставки и фактори. Въпреки това, те приветстват влизането на българските войски и администрация в Македония. Техните предупреждения се оказват верни, когато повече от една трета от Македония остава под итало-албанско или гръцко административно управление и народът там е подложен на тормоз и на системно изстребление.

От пролетта на 1941 г. македонските бежански организации в България са отново на преден план, забравили за гоненията и обидите в предходните години от страна на българската държава, сега те се включват всеотдайно в изграждането на българските административни и културни институции в частта от Македония, дадена от Германия за временно българско управление.

Малък спомен за д-р Дафина Кьорчева

РУМЯНА ПАШАЛИЙСКА

A small memory of Dr. Dafina Kyorcheva

Rumyana Pashaliyska

Summary

The author tells how she managed to collect the archive of Dr. Dafina Kyorcheva, sister of the critic Dimo Kyorchev, wife of the writer Botyo Savov and savior of the repressed poet Trifon Kunev. This archive is today among the valuable possessions of the National Literary Museum.

Key-words: Dr. Dafina Kyorcheva, Dimo Kyorchev, Botyo Savov, Trifon Kunev, National Literary Museum, archive.

В края на 1976 г. имах щастливия шанс да постъпя на работа и да стана част от екипа на новосъздадения Национален музей на българската литература. По своята структура и специфика тази музейна институция нямаше аналог в съществуващата музейна мрежа и при нейното изграждане не можехме да използваме нищо „наготово“. Предстоеше ни дълга работа, за да създадем свой собствен музеен фонд, да издирим и съберем неизвестни дотогава писмени документи и веществени материали от нашата литературна история. Млади бяхме тогава, пълни с „културен ентузиазъм“ и дори малко нещо – екзалтирани, защото не се съмнявахме във високия смисъл на нашата работа, имахме усещането за „мисия“. В тези романтични времена на съзидание вложихме много мисловна и емоционална енергия в срещите с писатели, с техните наследници или с литературно осведомени лица; провеждахме дълги и многобройни разговори, за да ги убедим да предадат в музея оригиналните архивни материали, с които понякога беше трудно да се разделят. Не след дълго нашият усърден труд даде плодове: за кратко време успяхме да открием и съберем голям масив от ценни документи и архиви, представящи трайните, класическите стойности в българската литература.

Нещо повече: в стремежа си да бъдем честни и отговорни към историческата и художествената истина, ние имахме дързостта да не се съобразим с властващия тогава литературен канон и не приемахме „на сяпо“ установената и задължителна писателска „йерархия“ на времето. Започнахме целенасочено да издирваме и авторите, които по политически и извънхудожествени съображения бяха насилствено отстранени от литературния живот, стояха встрани от критическото внимание, премълчавани и от официалната литературна история. Така, през 1979 г. падна се на мен честта да приема и обработя богатия и обемен архив на репресирания и забравен писател Змей Горянин, предоставен от съпругата му Соня Димитрова, която дълги години беше пазила всяко листче, в очакване „да му дойде времето“... Дългосрочната работа по обработването на множеството ръкописи, фотографии и документи на-

лагаше чести срещи с г-жа Димитрова и това постепенно ни сближи. Разговорите ни ставаха по-пространни и засягаха много видни творци, с които тяхното семейство е общувало отблизо. Така се роди идеята Соня Димитрова да напише своите спомени за отминалите времена, да разкаже за големите личности, които е имала щастието да срещне в своя живот. Мемоарната ѝ книга беше сътворена по най-лесния начин: Соня ми диктуваше, а аз записвах на пишешката машинка спонтанно изреченото. С живото редакторско съучастие на литературния историк Петър Величков през лятото на 1998 г. книгата „Спомените на една Змеица“ беше издадена от Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

В тази книга присъства и малък разказ за Трифон Кунев, с когото Змея и Змеицата са се запознали покрай близкия им приятел Елин Пелин. С видимо вълнение Соня Димитрова си спомняше за семейните им общувания, за ранната смърт на красивата му жена, украинката Маша, за репресиите и преследванията, които след 9 септември 1944 г. е преживял Трифон Кунев като убеден демократ и николапетковист. Г-жа Димитрова с добро чувство споменаваше и „милосърдната“ Дафина Кьорчева, която единствена е била до писателя в тези тежки времена и всеотдайно се е грижела за него след жестокия побой, който му е бил нанесен през 1946 г. в редакцията на „Народно земеделско знаме“. Възмущаваше се, че след това издевателствата над възрастния и болен писател продължили и той за пореден път е бил хвърлен в Централния софийски затвор. От Соня Димитрова научих, че д-р Дафина Кьорчева е руска възпитаница, завършила медицина в Санкт Петербург. Там се омъжила за руски евреин, минен инженер и чрез този брак получила възможност да остане в Русия, за да довърши следването си. Завърнала се в България, д-р Кьорчева станала известна като първата жена акушер-гинеколог в страната и имала успешна лекарска практика, но семейният ѝ живот не бил щастлив и завършил с развод. Когато у нас започнали гоненията на евреите, въпреки че преживяла много мъки с неверния си бивш съпруг, Дафина, с помощта на Трифон Кунев, успяла да го спаси от интерниране. След като Трифон заболял – грижила се за него до края на живота му. „Беше много всеотдайна, скромна и благородна жена, рядко се срещат такива жени. И много умна беше, не беше обичайно у нас жени да играят бридж...“, заключи Змеицата.

(Името на д-р Дафина Кьорчева не ми беше непознато, бях го срещала и преди. Бях чела нейния спомен за рано погиналия поет Димитър Бояджиев, а в някои мемоарни текстове тя се споменава и като сестра на известния политик и литературен критик Димо Кьорчев, която се е движила в неговия приятелски кръг и е познавала отблизо Елин Пелин, Димитър Бояджиев, Симеон Радев, както и много други видни представители на нашия литературен и културен елит.¹ За нея беше ми говорил и

¹ По-късно научих за дълбоката връзка между Димо Кьорчев и по-малката му сестра, за нежната им грижа един към друг, за общите ценности, които са ги свързвали. В писмо до Дафина Кьорчева от 5 ноември 1929 г. Симеон Радев си спомня, че докато тя е в Петроград, винаги присъства в разговорите на компанията. Димо Кьорчев им чете писмата ѝ, в които нейната мисъл, духовитост и нежност го изпълват с вълнение и гордост. Някои от тях знае наизуст. *Вж. Колева, Дора. Димо Кьорчев в писмата му до Дафина Кьорчева. [онлайн]. [прегледан 3.01.2023]. https://www.uni-vt.bg/res/12108/18._Dora_Koleva.pdf*

писателят Бони Гацов, по-известен с литературния псевдоним Боян Магът, когото посещавах по същото време. Познат през 30-те и 40-те години на миналия век като автор на стихосбирки и стихотворни драми, на повести, антологии и художествени преводи, той също беше напълно забравен като творец. С него разговоряхме за литературното му минало, за връзките му с известни писатели и видни имена на нашата художествена култура и най-вече – за сърдечното му човешко и творческо приятелство с поетесата Мара Белчева, която го е имала за свой „духовен син“, и с която е общувал отблизо в последното десетилетие от живота ѝ.

Боян Магът се срещнал за първи път с Мара Белчева през лятото на 1926 г. в дъновисткото селище „Изгрева“, където се помещавала Школата на Всемирното бяло братство, основана от Учителя Петър Дънов. Като редови член на тази духовна общност, Мара Белчева изповядвала принципите и добродетелите, проповядвани от Учителя: търпение, благодет, благородство, скромност, справедливост, доверие, физическа и духовна издръжливост. По този повод Магът си спомни, че и д-р Дафина Кърочева била ревностна последователка на това нравствено и религиозно-философско учение, била и заклета вегетарианка. Добави, че тя била особено близка с Петър Дънов, радвала се на специалното му внимание и дори била една от лекарите, които се грижели за него в последните му дни, когато 80-годишният Учител напуснал този свят през декември 1944 г.)

– Ех, ако беше жива д-р Дафина Кърочева, колко неща можеше да ни разкаже... – споделих моето съжаление пред Змеицата.

– Ама тя си е жива, Румяна! – възкликна тя. – Нали няма деца и роднини, живее си сама в апартамента на ул. „Раковски“, на ъгъла с площад „Славейков“. Всеки ден минаваш покрай нея, когато отиваш на работа...

Д-р Дафина Кърочева

Направо бях смаяна... Не очаквах, че през лятото на 1980 г. Дафина Кърочева все още съществува на белия свят и при това – толкова наблизко. Без да губя време, направо от Змеицата отърчах към посочената кооперация (входът ѝ беше на ул. „Раковски“ № 120), качих са на първия етаж и позвъних на вратата. Отвори ми въз-

растна жена и без да се учуди, че търся д-р Дафина Кьорчева, любезно ме покани. Влязох в светла и просторна стая и развълнувано се спрях по средата: на широк перваз, надлъж на прозореца, беше седнала висока и стройна жена с гипсиран крак, която вгълбено четеше списание „Иностранная литература“. Забелязах, че годините изобщо не ѝ личаха, а беше прехвърлила деветдесетте. Представих се и смутено изложих целта на посещението си. Тогава няхахме служебни карти или друг документ, с който да удостоверя, че съм представител на официална архивосъбираща институция. Съзнавах, че е доста необичайно моето внезапно посещение – ей така, направо от улицата, без предварително обаждане, без препоръка – да се интересувам какви оригинални архивни материали притежава Дафина Кьорчева и разпалено да обяснявам колко е важно да ги предаде в Литературния музей, за да бъдат съхранени за поколенията...

Неочаквано за мене, д-р Кьорчева не се остави дълго да я убеждавам. Тя прие ситуацията съвсем естествено, кимна разбиращо и каза лаконично: „Е, щом е за историята...“. След това веднага почна да сваля от лавиците на библиотеката книги, да вади от шкафовете архивни материали, а накрая откачи от стената и една живописна картина. Трупаше ги на масичката и с мил жест ме подкани да ги взема. С неудобство ѝ казах, че в момента нямам у мене никакви документи (временни квитанции, актове), задължително придружени и с опис, каквито следва да получат притежателите, които предоставят на музея оригинални материали.

– Нищо – рече тя. – Ще ми ги донесете допълнително.

Сбогувах се с Дафина Кьорчева с уговорката, че след два дни отново ще я посетя, за да ѝ донеса документите за нейното дарение. Тръгнах си към музея с два претоварени плика и картината под мишница, и почти тичах по „Раковски“, за да споделя с колегите това необикновено преживяване. При второто ми посещение Дафина Кьорчева вече беше подготвила и ми предаде нов масив от архивни материали и заяви, че това е всичко, което притежава. Уточни, че по-голямата част от библиотеката на Димо Кьорчев вече е предадена в гр. Велико Търново, където през 1938 г., в съгласие и с братовото си завещание, тя е дарила своя наследствен имот за изграждането на Народната библиотека в родния им град.²

Искаше ми се да продължим нашите разговори, за да науча „от извора“ повече за живота и духовния свят на големите ни творци, които д-р Кьорчева е познавала отблизо и за които вече нямаше кой да остави „живи свидетелства“. Останаха много недоизказани неща, много недокоснати теми и личности...

Обещахме си, че ще се видим отново... но повече не я видях.

Много скоро след последната ни среща, на 31 март 1981 г. д-р Дафина Кьорчева си отиде тихо и самотно от този свят, а аз стоях стъписана пред нейния некролог...

„Ти, приятелю, срещал ли си другаде нещо подобно на Дафина?“ – така възкликнал Димо Кьорчев пред Симеон Радев, който другарувал наравно с брата и

² Съществува Протокол №7/18 ян. 1939 г. на Великотърновския градски общински съвет, с който се удостоверява, че д-р Дафина Кьорчева подарява мястото и къщата, които е наследила от покойния си брат на общината, с единственото условие дарението да послужи за построяването на Народна библиотека. Вж **Колева**, Дора. Пак там.

със сестрата, и споделял същата обич и възхищение от Дафина Кьорчева.

И сега, с напредването на възрастта все повече си мисля за онази изчезваща „духовна порода“ българи, с които имах честта да общувам в младите си години. Преживели жестоки и преломни времена, те останаха благородни и хуманни, и приемаха съдбата си с достойнство, подкрепено от живото им чувство за хумор. Умееха да изслушват с интелигентна съдържаност, отнасяха се с учтиво внимание и уважение към нас – младите и начинаещи търсачи на истината. Предаваха ни с щедра ръка материалните и духовните знаци на своето време, доверчиво ни допускаха до себе си и ни помагаша да се докоснем до техния интимен вътрешен свят. Свят, изпълнен с неотменното чувство за духовна свобода, с европейска ерудиция и култура, с висока нравствена мярка в цялостното им житейско поведение.

Днес дарението на д-р Дафина Кьорчева е едно от ценните притежания на Националния литературен музей. Материалите се съхраняват в архивен фонд „Димо Кьорчев“ и са достъпни за всеки литературен изследовател. Тук обобщено ще спомена една част от тях: ръкописи, документи, кореспонденция, авторски книги, портретни и колективни фотографии на Димо Кьорчев, негов живописен портрет с още две лица от Цено Тодоров и др.; документи и множество фотографии на д-р Дафина Кьорчева (включително семейния албум на писателя Ботьо Савов, за когото д-р Кьорчева е била омъжена през 20-те години на миналия век), писма и картички до нея от Елин Пелин, Константин Константинов и др.

Серафим, главният герой на едноименния разказ на Йордан Йовков, като проекция на Сина човешки

Йонко Бонов¹

Seraphim, the protagonist of Yordan Yovkov's story of the same name, as a projection of the Son of Man

Yonko Bonov

Summary

The subject of this article is the image of Seraphim from the story of the same name by Yordan Yovkov, included in the collection "A Woman's Heart".

The aim is to examine the uniqueness of this artistic image in the new Bulgarian literature from a theological point of view. The image of Seraphim as a projection of the folk motif of Christ's descent to earth. The human heart is the center of man's experiences in his communion with God. It is a moral principle that elevates and separates man from the vanity of this world. It is also a collective metaphor, which gives homogeneity to the stories from the collection "Women's Heart".

Key-words: Heart, Christ. Story, Metaphor, Homogeneous, Morality, Person, Love, Literature.

Струва ни се, че не е пресилено да се определи творчеството на Йордан Йовков като християнска литература, като християнско изкуство, и то в неговия най-фин художествено-естетичен смисъл. Господ Иисус Христос сякаш прекосява Йовковите разкази. Невидимото Му присъствие се чувства в душевността както на писателя, така и на неговите герои. Ако някой от персонажите му е забравил това, ще се намери друг, като Серафим, който да му го припомни. Присъствието на Иисус Христос се открива в репликите, в мислите и в делата на персонажите. Българският изследовател проф. Иван Станков отбелязва:

„Истината е, че Йовков никаква действителност не отразява и не критикува, а през цялото време показва пътя. Пътя към небето“.²

По-нататък в своята монография „Йовковото творчество“ Иван Станков търси духовните измерения и идеи в света на Йовковите разкази и герои, отбелязвайки:

„Друга идея, заради която четох отново написаното, този път за Йовков, е, че в неговия свят основен художествен закон е своеобразната обратна перспектива. Използвам термина „обратна перспектива“ не в строго научния смисъл, който влагат в него

¹ Авторът е докторант в Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, специалност „Апологетика“, научен ръководител доц. д-р Димо Пенков.

² Станков, Иван. Йовковото творчество. В. Търново: Слово, 1995, с. 12.

изкуствоведите – от П. Флоренски насам. Използвам го като критическа метафора, която събира в себе си основното разбиране за двомирността на Йовковите герои, на Йовковите разкази и въобще на Йовковия свят. Светът на Йовков има две лица, две хипостаси, които са двуединни и единосъщни – неразделими и несъбираеми. Тукашният, земният, временният, свят и човек, и отвъдният, небесният, вечният свят и човек. Двомирността на Йовков има своите корени в традиционното българско национално мислене³.

Усецането за невидимото присъствие на Сина Божи не е просто творческа инвенция, осенила изведнъж писателя, а неизменна част от народопсихологията на българина, доловена и пресъздадена от деликатния сърцевед Йовков. „Все пак можем да смятаме за напълно достоверно, че никъде другаде невидимото присъствие на Иисус Христос не е толкова осезателно доловимо, колкото в многоликите образи на страдащите и нуждаещите се хора. Чрез тях Иисус Христос неуморно продължава да обикаля Земята, да моли за хляб, подслон или блага дума. В лицето на гладните Той изнемогва от глад, страда с болните, плаче с отхвърлените. В този дух сред нашия народ съществуват поверия, според които Иисус Христос слиза на Земята и в образи на старци, дрипави пътници или гладни просяци спохожда хората, разговаря с тях и ги поучава.“⁴

Тези поверия за слизането на Христос на Земята са несъмнено характерна част от християнската вяра, част от нравствената ценностна система на българския народ. Очевидно е, че те са интересували живо писателя Йордан Йовков. Преживени са от него и са обогатили с изразителен и жив колорит част от творчеството му. В това се убеждаваме например от неговия разказ „Стари хора“, включен в цикъла „Женско сърце“, когато излезлите да копаят на празник, което в народното съзнание е „грехота“, баба Въла, Гунчовата Неда и Петровица съглеждат „...един стар човек с голяма бяла брада, такъв един... като че е слязъл от някоя икона. Гледа ни, гледа, поклати си главата и рече:

– Не е хубаво, дето работите в празник. Не е хубаво...“⁵

Тук внезапната епизодична среща на бедните жени със светец е недвусмислено ясна.

Образът на Серафим от едноименния разказ на Йордан Йовков, включен също в сборника „Женско сърце“, би могъл да се разглежда като иносказателна проекция на простонародния мотив за слизането на Христос на Земята.

Цикълът „Женско сърце“ е издаден през 1935 г. Почти всички разкази, включени в него, са отпечатани най-напред във в. „Зора“ през първата половина на 30-те години. Изключение прави разказът „Платено“, отпечатан през 1934 г. в сп. „Завети“. Разказът „Серафим“ е публикуван във в. „Зора“, в бр. 4601, на 28 октомври 1934 г.

³ Станков, Иван. Йовковото..., с. 13.

⁴ Киров, Димитър. Духовно-нравственият образ на Иисус Христос. – В: *Сборник* материали за кандидат-студенти по богословие. състав. Иван Денев, Димитър Киров. София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 1999, с. 196.

⁵ Йовков, Й. Съчинения: Т. 2. София: Бълг. писател, 1989, с. 312–313; Йовков, Йордан. Серафим. – В: *Зора*, № 4601, 28.10.1934, с. 2–3.

Сборникът носи заглавието на един от разказите в него. Според някои изследователи на Йовковото творчество този цикъл не е така хомогенен, т.е. заглавието не обединява под една идея разказите, включени в него. Струва ни се обаче, че в тези разкази се открива едно общо звучене, а именно, че всеки от тях носи послание, което е градивен нравствен елемент от характерния Йовков свят. Иван Станков определя това по следния начин:

„Със сборника „Женско сърце“ писателят внася някакъв едва забележим коректив. Пренася силата на жената в сърцето й, придава по-строги духовни измерения на понятието женственост“.⁶

Заглавието „Женско сърце“ е обща за целия сборник метафора и духовното измерение на тази обобщаваща метафора е тъкмо в основата на хомогенната цялост на разказите от този сборник. Тази метафора надмогва пряката сексистка специфика, за да загатне за библийската истина на сътворението:

„И сътвори Бог човека по Свой образ, по Божий образ го сътвори, мъж и жена ги сътвори“ (*Бит. 1:27*).

Йовковото „женско сърце“ е венецът на Божието творчество, съсредоточието, където става общението с Бога, тайнствената сцена на спасителното преживяване, единение и общение с Него. Тази метафора, за която писателят изхожда от женския инстинкт и чувствителност, е форма изобщо на човека, сътворен по образ Божи.

Иван Станков обобщава Йовковото творчество:

„Ето тази идея за цялостна хармоничност на човека живее в заглавието на сборника „Женско сърце“. Не сърцето на Аничка или на жената въобще, не сърцето, което осигурява само физическото безсмъртие на човечеството, а онова общо сърце на човека, с което той стои по-близо до Бога“.⁷

Бихме искали да уточним, че *женско сърце*, този свръхестествен, обгърнат в непонятна за човека тайнственост, този свръхбитие център за преживяване, в случая, преди да се извежда като метафора в един литературен анализ, преди да се разглежда като *общо сърце на човека*, е замислен от писателя като основен двигател на сюжетното действие. Във всеки от разказите лежи по едно женско сърце, тоест по една жена, независимо дали заема главна или съвсем второстепенна и незабележима наглед позиция. Независимо от своята поставеност – главна или едва открояваща се, като персонаж в композиционната рамка, проявата на сърдечна чувствителност на една жена дава начало на нов живот, т.е. жената предизвиква реакция, отключва действие, директно в сърцето на мъжа. Жената като начало, което съживява и провокира персоналната човешка добродетелност. Тази истина е директна препратка към библийските думи:

„И даде Адам на жена си име Ева (Живот), защото тя стана майка на всички живеещи“ (*Бит. 3:20*).

Например, в първия разказ от сборника, озаглавен „Серафим“, това е жената, влязла да иска пари на заем от „кръстник Еню“. Тя, Павлина, предизвиква кипежа на гнева в душата на Еню, но нейният плач на безпомощност е повод да се разкрие

⁶ Станков, Иван. Цит. съч., с. 49.

⁷ Пак там, с. 51.

неочаквано Божието Царство в душата на одрипавелия странник. С други думи, жената предизвиква у мъжа непосредствената емоционална грешна битност, от една страна, но и необичайната свръхестествена битност на милосърдието, което е с неопетнени и неподвластни на човешката греховност ангелски чисти крила. Неслучайно дори неговото собствено име е алюзия за тази идея – Серафим. Затова и разноцветните кръпки по палтото му, предизвикали насмешка у нагазилия с двата крака в греховната земна кал Еню, като всички нас, всъщност изглеждат по-скоро като неопетнено богослужебно одяние.

В този сборник Йордан Йовков е събрал широк спектър от християнска нравственост – милосърдие, съчувствие, емпатия. Ала тук, в сюжетната последователност на сборника с разкази ще открием и женската слабост, дори безпомощност, която отключва съвестта на мъжа, пробужда неговото разкаяние и дори неговата затрогваща християнска нравственост. Тази метафора, изведена от логиката на литературния анализ, това човешко сърце, съсредоточие на любовта, този център за нравствената извисеност и трамплин към Бога, това чудотворно начало на живот по Божи образ, сърцето, което състрадава и прощава – тази божествена сплав, невидима и тайнствено недостъпна, обединява в художествена хомогенна сплав разказите в сборника „Женско сърце“.

В народната представа слезлият на земята Богочовек не идва за Своето Второ пришествие, не идва за Своя Страшен съд. Неговата поява не е предшествана от пророческата проповед на св. Йоан Кръстител, нито от призованите от Христос апостоли, нито от тъпнящи се около Него любопитни и жадни за Божието слово. В народните представи Той слиза като божи човек, тоест като беден, одрипавял странник, Който със Своята неподправена нравствена чистота се явява, за да напомни и да ободри грешния човек, че е висше, макар и несъвършено след грехопадението си, Божие творение:

„И сътвори Бог човека по Свой образ, по Божий образ го сътвори; мъж и жена ги сътвори“ (*Бит. 1:27*).

Йовковият герой Серафим, от едноименния разказ, е в духа на тези народни представи. Той също е окъсан и одрипавял, но още от пръв поглед се вижда, че от външния му вид се излъчва някаква необичайност, предадена композиционно още в самото начало на разказа:

„Един чудноват човек, нито селянин, нито гражданин, дрипав, окъсан, идеше към Енювото кафене...“⁸

На пръв поглед странността на Серафим иде от дългото му зимно палто:

„Посред лято, в тая страшна жегата, тоя човек беше навлякъл дълго зимно палто, като попско расо...“⁹

Палтото е сакрален знак за духовната мисия на непознатия. Това дълго зимно палто, неслучайно сравнено с духовническо одяние – расо, привлича погледа на Еню като проповед, като някакъв живописно причудлив символ, от който не може да откъсне очи:

⁸ Йовков, Йордан. Цит. съч., с. 245.

⁹ Пак там, с. 245.

„...едно време то ще е било синьо, ще е било от един плат, но сега нищо не личеше – орфанно, разнищено, навред продупчено, навред кърпено. И между безбройните разноцветни кърпки най-много се хвърляха в очи две-три много големи, взети сякаш от чувал или от най-проста аба и лепнати, както доде, с едър шев и избелели конци“.¹⁰

Колоритно синият цвят на палтото отправя към християнското живописно изкуство, по-точно към символиката на цветовете в иконографията на Иисус Христос. Най-често Синът Божи е представян с червен хитон и с химатий (горната му дреха) в синьо. Червеният цвят в случая символизира човешката Му природа, а синият – Неговата божествена същност.

Виктор Бичков разглежда по-подробно символиката на цветовете според византийското богословие:

„Червеният (erythros) цвят у Псевдо-Дионисий е цвят на пламенността, на огъня, а в огъня, в „чувствени образи“ се изразяват божествените енергии“.

Този цвят също е и „животворна топлина“. Оттук червеното – тежко, горещо, крещящо, е символ на живота. Но той е и цвят на кръвта, преди всичко на Христовата кръв, а следователно според богословската аргументация е знак на истинността на Неговото възплъщение и на идващото спасение на човешкия род.¹¹ Виктор Бичков продължава разсъжденията си¹² за символиката на други основни цветове, включително и за синия:

„Тъмносиният цвят (cyanos), символизиращ според Псевдо-Дионисий непостижимите тайни, започва асоциативния си ред от възприемането на цвета на небето. Оттук и най-слабата материалност и „чувственост“ на този цвят, неговото силно духовно очарование. В източнористиянската култура той се възприема като символ на трансцендентния свят, асоциира се с вечната божествена истина“.

Дали случайно или напълно съзнателно, в духа на иконографската символика, Йордан Йовков е избрал първоначалният цвят на палтото на чудака Серафим да бъде син, едва ли ще бъде изяснено категорично, но в случая синият цвят ни отправя към идеята за Серафим като проекция или възплъщение на Божия Син. Многобройните едри, избелели, с поизтрети конци кърпки всъщност придават на това странно палто необикновения вид на достолепна богослужебна одежда, която в тази среда, пред това селско кафене, изглежда някак причудлива и не на мястото си на пръв поглед. Непознатият: „...мършав, дребен човек, изгубен в окърпеното палто като в пашкул“.¹³ Определението „изгубен“ и сравнението „като пашкул“ са намерени точно от писателя. Богослужебните одежди поначало обгръщат духовника така, че той потъва в тях, за да изпъкнат не толкова физическите черти на свещенослужителя, които се губят в тези одежди. Целта е в този символичен блясък да изпъкне благолепието и духовната висота на служението, а не на физическото тяло.

¹⁰ Йовков, Йордан. Цит. съч., с. 245.

¹¹ Бичков, Виктор В. *Византийска естетика: Теоретически проблеми*. прев. от рус. Сабина Павлова. София: Наука и изкуство, 1984, с. 96.

¹² Пак там, с. 97.

¹³ Пак там, с. 245.

На Еню е потребно известно време, за да разпознае човека, потънал в такова не-обичайно одяние. Когато най-сетне разпознава Серафим, който припечелва като наемник, залавяйки се за всякаква работа, без много да подбира, каквато му позволява поразклатеното здраве.

Разбира се, Еню вижда в Серафим само един поизпаднал стар свой познат – конкретен, разбираем и смешен в своята бедност и причудлива външност. Това го кара да възкликне с непринудена грубост:

„– Аз пък рекох, че е таласъм. Помислих, че плашилото на даскал Тодоровата бахча иде насам. Да те вземе мъгната, да те вземе. Мисля си: какъв ще е тоз изпаднал германец!“¹⁴

Тук е уместно да припомним думите на литературния критик Димитър Ефендулов за една особеност на Йовковото творчество:

„Не е необходимо читателят – интерпретатор на Йовковото творчество, да притежава специална подготовка или особени духовни качества, за да се убеди, че най-„несоциалният“ (според семантиката на израза социален писател от последните пет десетилетия!) български белетрист, за когото трудно се намираше място сред методи и направления (пак по същото време!), е най-проникновеният творец, в чието творчество земното, физическото, сякаш по чудодееен начин се трансформира в метафизика, т.е. в духовна визия, където действат други, неземни закони. Авторът сякаш е дълбоко убеден, че светът, в който живеят неговите герои, има две равнища: едното е емпирическата реалност, т.е. житейската прагматика, а другото – метафизическата реалност“¹⁵. Това наблюдение на Димитър Ефендулов за две реалности – емпирическа и метафизическа, откриваме в главния герой чудак на разглеждания от нас разказ „Серафим“. От една страна, героят е познат, в случая на Еню, той е обикновен, непретенциозен, делничен, беден, простодушен, маргинален, покрит с дрипи и кръпки, предизвикващ недоумение и присмех. От друга страна, той е метафизичен, неземеен, отвъден, неочакван, милосърден, неразбираем, недостъпен, самобитиен, свръхбитиен, предизвикал изумление със своята непосредствена безсловесна любов към ближния. Качества, някои от които се определят в богословското познание като свойства на Бога. Димитър Ефендулов забелязва:

„В случая става дума за духовна визия на оня умопостижим божествен свят, в който се влиза по пътя на нравствения дълг да се твори добро на ближния в беда, в противовес на опитите този път да се подменя с моралната мечтателност на бездействените умове и сърца. Затова може би в Йовковото литературно пространство Серафим не е сам: след него вървят иванбелиновци, салияшаровци, люцкановци – цяло литийно шествие от мъдреци и добротворци, за които висшият жизнен принцип е човешката любов – онази любов, която ги издига над сетивния свят и ги свързва с един особен ред на нещата“¹⁶.

С тази своя двойствена природа, като нищ човек и като алегория или проекция на

¹⁴ Йовков, Йордан. Цит. съч., с. 245.

¹⁵ Ефендулов, Димитър. Българска литература и библийска традиция. Ловеч: Обектив, 1993, с. 126.

¹⁶ Пак там, с. 128.

Христос, слязъл на Земята, бихме могли да го определим като знаков амбивалентен герой. За това подсказва и неговата пряка характеристика в разказа, чрез която се загатва за известна двойственост, влизаща в противоречие с пряката характеристика: „Той беше от града, но търсеше работа по селата“.¹⁷

Редно е да обърнем внимание, че Серафим гостува на Еню, като е седнал на пейка пред кафенето, в чието вътрешно пространство са утаени човешки страсти, разпри, злободневни проблеми, хорска греховност, маловерие и разпасана на воля безнравственост, омраза, алчност, егоизъм... Серафим остава отвъд този праг, отвъд този сетивен свят. Нека да припомним, че Серафим отказва да спи в кафенето. Нещо повече, той си приготвя легло не на завет до стената например, а в най-нелогичното място на пръв поглед – сред мегдана, още по-далече от кафенето. По-далече от мястото, където Серафим става неволен свидетел на сцената между Еню и изпадналата в бедност и в безизходица жена, дошла при него да го моли за пари назаем, за да отведе болния си мъж на лекар, като се мъчи да го омилостиви, наричайки го „кръстник Еню“. На нейната сърдечна и отчаяна молба Еню отговаря с грубост, заключвайки сърцето си, вкоравявайки душата си, за да не изпусне капка милост и състрадание. Думата „кръстник“ не е употребена спонтанно или случайно. Кръстникът е довереният свидетел, достойният във вярата, свидетелстващ пред Бога за новоприетия член на Църквата. Ала Еню, наточил като свое защитно оръжие злобата само заради това, че изпадналата в затруднение жена си е позволила да му поиска пари, е толкова далече от Христовата вяра и от човешката нравственост, водеща към богоуподобяване. Няма и следа в сърцето на Еню от Христовото напътствие:

„Който ти проси – давай и не се отвърщай от оногова, който ти иска назаем“ (Мат. 5:42).

Реакцията на Серафим срещу такова внезапно избликнало безчовечие и грубост е незабележима за вкаменената душа на Еню. Серафим е притеснен и силно смутен, но Йордан Йовков не изтъква неговото вътрешно състояние директно, Серафим не прави назидателни коментари, няма и дума за упрек. Изобщо няма и намек за видима промяна на неговото душевно състояние. Вместо това:

„Серафим малко работеше, бавно пипаше, но не обичаше да стои празен. Пред къщата на Еня, която беше наблизно, бяха стоварени кой знай кога камъни и както бяха насваляни, тъй си стояха разхвърляни. Серафим ги прибра на едно място и ги нареди, след туй ходи за вода. След туй – поля пред кафенето и премете“.¹⁸

Йордан Йовков е наистина дълбок психолог в своето творчество. Той избира такава реакция за своя герой, която като че ли няма нищо общо с диалога между Еню и жената, всъщност говори за невидимо преживяващото сърце на Серафим. Той не упреква, не търси отговорност или сметка, той реагира по своему. Тази реакция, останала непонятна и неразбираема за Еню кафеджията, не е директна, това е реакция, на която е способна само изключително деликатна и чувствителна личност – един изключителен пример в българската литература.

¹⁷ Йовков, Йордан. Цит. съч., с. 246.

¹⁸ Пак там, с. 248.

Втората реакция на Серафим е отдалечаването му от кафенето на Еню, както споменахме, не на завет до стената, а сред ветровития мегдан, далече от тежката, задушлива атмосфера на кафенето. Центърът на мегдана – образен израз на Лоното Авраамово, израз на трансцендентното, на свръхбитийното Божие Царство. Негова противоположност е Енювото кафене – греховният земен свят, светът на човешките страсти и несъвършенства, където плътското доминира над духовното.

На другия полюс са мислите на Еню:

„Страх го е да не го оберат“ – помисли си Еню, като забеляза, че Серафим се попишва по пазвата¹⁹.

Когато разбира обаче на другия ден какво е сторил кроткият Серафим, когото заварва отново на пейката, Еню недоумява:

„Дал си пари на Павлина, оназ, дето снощи беше тука, дето искаше пари от мен. Аз сега бях у тях, тя ми каза. Как тъй даваш пари на човек, когото не познаваш? Че може да те излъже, може да не ти ги върне“²⁰.

Еню е изненадан за трети път от Серафим, и то в градирана последователност: първия път на телесно ниво, когато го вижда, без да може да го познае в накърпеното му, дълго като попско расо палто; втория път след като Еню прогонва Павлина, а Серафим се отдалечава от кафенето, като нечисто греховно място, към центъра на мегдана, тоест по степенната трихотомна вертикала на ценностите – на по-горното второ или душевно ниво; третия път Серафим е вече на духовно ниво, след като Еню разбира, че този мизерник е дал вместо него парите на жената. С други думи, пред невиждащия поглед на Еню Серафим се разгръща по трихотомната схема за човека – като телесна, душевна и духовна личност, според св. апостол Павел:

„А сам Бог на мира да ви освети напълно и целият ваш дух и душата, и тялото да се запази без порок при пришествието на Господа нашего Иисуса Христа“ (1 Сол. 5:23).

В благодееянето на Серафим към изпадналата в нужда бедна жена няма нито корист, нито лицемерна показност, нито има и намек за каквото и да било задоволяване на човешка гордост или подхранване на суетност. Неговият затрогващ хуманен жест е напълно в духа на Христовите напътствия:

„И тъй, кога правиш милостиня, не тръби пред себе си, както правят лицемерците по синагоги и по улици, за да ги хвалят човеците. Истина ви казвам: те вече получават своята награда.

А ти кога правиш милостиня, нека лявата ти ръка не знае, какво прави дясната, та милостинята ти да бъде скришом; и твоят Отец, Който вижда в скришно, ще ти въздаде наяве“ (Мат. 6:2–4).

Необикновената постъпка на Серафим е не само в духа на евангелските напътствия, тя е непосредствено свидетелство за живота и за учението на Христос. Неговото окърпено палто е жива проповед за Господ Иисус Христос, която илюстрира недвусмислено Христовото обобщение:

„И тъй, не се грижете и не думайте: какво да ядем или какво да пием, или какво

¹⁹ Йовков, Йордан. Цит. съч., с. 249.

²⁰ Пак там, с. 249.

да облечем?

Защото всичко това търсят езичниците, и защото вашият Небесен Отец знае, че имате нужда от всичко това.

Но първом търсете царството на Бога и Неговата правда, и всичко това ще ви се придаде“ (*Мат. 6:31 – 33*).

Благодеянието на Серафим е същевременно косвен упрек към хората, които на думи са християни, но според делата си са всъщност езичници, престанали да търсят Божието Царство.

Щедростта на Серафим е напълно непонятна за кафеджията Еню – недвусмислен изразител на първия човек, на човека на греха, на телесния Адам. Между Еню и Серафим лежат хилядолетия. Серафим би могъл да бъде определен като проекция на духовния Човек, на Втория Адам, на слезлия на земята Христос. Първият крачи по хоризонтала, който неусетно се спуска надолу, а другият се издига по вертикала, към Небесния Йерусалим заедно с окърпеното си палто, всяка кръпка блести като златна, защото „... често даваше някому парите си, както беше ги дал тая сутрин на Павлина. Оттогаз на палтото му взеха да се явяват тия големи кръпки от сива аба“²¹ – уточнява Йовков.

Милосърдието на Серафим, чрез което той доброволно се отрича от заслужено ново палто, от насъщна лична потребност, напомня за поучителната проповед на Господ Иисус Христос:

„Който иска да върви след Мене, нека се отрече от себе си, да вземе кръста си и Ме последва.

Защото който иска да спаси душата си, ще я погуби; а който погуби душата си заради Мене и Евангелието, той ще я спаси. Защото каква полза за човека, ако придобие цял свят, а повреди на душата си?“ (*Марк 8:34–36*).

Впечатлението за комично излъчване на Серафим е повърхностно и неуместно. То би променило и дори обезсмислило посланието на литературния герой. Няма как например да се съгласим напълно с написаното от Д. Б. Митов, че чрез описанието на Серафим Йордан Йовков е показал хумористично или дори карикатурно виждане. Една твърде крайна оценка, която се отдалечава от посланието, пък и от натюрела на писателя, както впрочем отбелязва и самият критик:

„В „Женско сърце“ Йовков се опитва за пръв път да покаже до известна степен едно хумористично виждане, обаче, то се изразява по-скоро във външните описания, отколкото в едно проникване в смешната страна на околната действителност. Творческият натюрел на Йовков е с много силни мистични наеви, за да може да бъде той изразител на смешните черти у нашия народ. Патосът му е също така доста повишен, за да може неговият реализъм да бъде пълнокръвен. Карикатурното виждане се изразява чисто външно, в описанието, а не в смешните положения“²²

Може да се каже, че Йордан Йовков проявява своето чувство за хумор в сборника „Женско сърце“. Става дума за разкази като „Несполука“ и „Вражда“, където комичното е част от действията на двамата приятели и същевременно върли врагове, според

²¹ Йовков, Йордан. Цит. съч., с. 250.

²² Митов, Д. Б. Белетристи. София: Вазова задруга, 1939, с. 137.

ситуацията, Татар Христо и Консула. Хуморът в случая е по Йовковски деликатен, не се натрапва, не е евтина част от характеристиките на двамата герои, не е търсена на всяка цена тенденциозност. Йовков не се стреми самоцелно към комичното във външния вид или в действията на героите си. Ако използва елемент на комичност в своите разкази, писателят го полага като графичен шрих или като живописна мазка, за да уплътни характеристиката на героите си. В разказа „Серафим“, например, странната външност на Серафим изглежда комична само за задебелялата душа на Еню, ала целта на Йовков не е да предизвика смях у читателя. По-скоро писателят използва самоиронията като литературен похват, с която той представя своя главен герой:

„Аз съм, бай Еню, аз. Натурален като жив... тъй да се каже...“²³

Или:

„Той погледна палтото и се усмихна: – То е, тъй да се каже, добро за музея...“²⁴

Самоирония на един добър и смирен човек, на истински свободния човек, сътворен по подобие и образ Божи:

„След това рече Бог: да съворим човек по Наш образ, [и] по наше подобие; и да господарува над морските риби, и над небесните птици, [и над зверовете] и над добитъка, и над цялата земя, и над всички гадини, които пълзят по земята“ (*Бит. 1:26*). Човек, извисен и неподвластен на гравитацията на земната суета, на която е предадено човечеството: „Който обича сребро, на сребро няма да се насити, и който обича богатство, той няма полза от това. И това е суета!“ (*Екл. 5:9*).

Самоиронията на Серафим е всъщност ирония над световната суета.

Серафим държи старото си палто в ръце, винаги готов да потъне в него като в богослужерна одежда, а душата му белее в усмивка с надежда за Божието царство. Това ни подсеща за думите:

„Няма човешки живот без ценност; нито едно човешко същество не заслужава пренебрежение. Ние трябва да откликваме на тази вътрешно присъща човешка ценност у всеки със загриженост и обич. Безрезервното откликване на нуждите на нашите ближни, особено на най-слабите и беззащитните, е израз на любовта, показана ни от Исус Христос като сърцевина на богоподобното поведение. Накратко, за да бъдем човечни, трябва да обичаме човешкото у всяко човешко същество, дори и у най-маргиналното“.²⁵

Непосредствено се достига до съпоставката между хуманното звучене в посланията на Серафим и на Мармеладов от романа „Престъпление и наказание“ на Фьодор Достоевски. За това ни съдейства изследването²⁶ на апологета Димо Пенков, посветено на екзистенциалните измерения на вярата в творчеството на Ф. М. Достоевски:

„Достоевски никъде не наставлява съгрешилия човек, а разкрива „силата“ на сми-

²³ Йовков, Йордан. Цит. съч., с. 245.

²⁴ Пак там, с. 247.

²⁵ Киров, Димитър С., Нушев, Костадин К. Социалната мисия на Българската православна църква. София: Богосл. фак. СУ Св. Кл. Охридски, 2007, с. 187.

²⁶ Пенков, Димо Кр. Екзистенциални измерения на вярата в творчеството на Ф. М. Достоевски. София: Артграф, 2009, с. 144.

рението, което притежават всички тези „слаби, страдащи и окаяни, които тънат в греха, но обичат наивно Бога“. Именно смирението опровергава радикално Великия инквизитор. Христос в „Легенда за Великия инквизитор“ запазва мълчание, но в лицето на бедния пияница Мармеладов („Престъпление и наказание“) се появява един неочакван защитник. Той се е докоснал до тайната на Агнеца Божи, в духовния си опит е разпознал единствения Съдия, Който всичко разбира и към всички проявява Своята милост: „...и за всички ни ще отсъди, и всички ще прости, и добрите, и злите, и премъдрите, и смирените... И когато свърши с всички, ще рече и нам: „Излезте – ще каже – и вие! Излезте, пияници, излезте, малодушни, излезте, блудници!“... И ще излезем всички, без да се срамуваме, и ще застанем пред Него. И ще каже: „Свине сте вие! Със зверски образ и подобие; но приидите и вие!“... И ще рекат премъдрите, ще рекат разумните: „Господи, защо сих приемлеш?“... И ще каже: „Затова ги приемам, премъдри, защото нито един от тях не се е смятал за достоен за това...“.

И ще простре към нас ръцете си, и ние ще паднем ничком... и ще заплачем... Господи, да приидет царствие Твое!“²⁷

Ако чрез Мармеладов Достоевски акцентира върху смирението, основано върху съзнанието, че човек е греховен, порочен и недостоен пред Господа, то Йовков създава героя си Серафим, като акцентира на смирението, основано върху любовта към ближния:

„Учителю, коя заповед е най-голяма в закона?

А Иисус му отговори: възлюби Господа, Бога твоего, с всичкото си сърце, и с всичката си душа, и с всичкия си разум:

тази е първа и най-голяма заповед;

а втора, подобна ней, е: възлюби ближния си като себе си;

на тия две заповеди се крепи целият закон и пророците“ (*Мат. 22:36–40*).

Йовковият художествен образ на Серафим е уникален в нашата нова литература, защото сърцето му вижда и прегръща братски Сина човешки. Изобщо появата на Йордан Йовков през този период на българската литература не е случайна. „Българският свят след войните очаква появата на автор – спасител на родната душа, проповедник на забравените Бог, добро, красота, любов. Йовков като всеки голям национален творец идва в литературата по повелята на своето време“ – пише литературната изследователка Виолета Русева.²⁸ В същата своя книга Виолета Русева обобщава за Серафим:

„Серафим е краят на пътуването към доброто. Той е светлината, в която Бог явява волята си“.²⁹

Струва ни се, че няма да е пресилено да определим Серафим като отражение на божествения свят, слязъл сред калта на греховната Земя, за да накара нещо да трепне и сред най-грешните, да направи така, че поне за малко нещо да се обърне в тях... божествен свят, превърнал в свой храм грешната и слаба човешка душа.

²⁷ Достоевски, Ф. М. Престъпление и наказание: Роман в 6 части и епилог. прев. от рус. Георги Константинов. София: Нар. култура, 1968, с. 25.

²⁸ Русева, Виолета. Мистичният Йовков. Велико Търново: Абагар, 1998, с. 8.

²⁹ Пак там, с. 155.

Пътят „през тръни към звездите!“

Диана Ралева

The road per aspera ad astra!

Diana Raleva

Summary

Rev. of the book: LICHT, MEHR LICHT! In memory of Professor Milen Kumanov : Festschrift on the occasion of his 80th anniversary / Nikola Avreyski... [et al.] ; comp. Alexandra Kumanova... [et al.] ; pref. and dialogue – deixis: Alexandra Kumanova, Nikolay Vasilev ; ill. Konstantina Konstantinova ; rev. Vasil Gyuzelev ... [et al.] ; – Sofia : Za bukвите – O pismeneh, 2022. – 1800 p. : with 1042 ill. ; 28 ling. tables ; 314 facsim. – (Torchbearers ; XXXII).

Other auth.: Natali Alexandrova, Boris Angelov, Boyan Angelov, Anna Angelova, Maya Angelova, Alexandar Arnaudov, Atanas Kumanov Aatanasov, Ahmet Atasoy, Petr Bazanov, Tamara Bahturina, Snezhana Beneva, Igot Bistri, Hristina Bogova, Vera Boneva, Veneta Boneva, Boryana Buzhashka, Nikolay Vasilev, Sofia Vasileva, Ventsislav Velev, Petar Velichkov, Dimitar Veselinov, Petar Velchev, Ivan Garvanov, Magdalena Garvanova, Angel Georgiev, Biser Georgiev, Lachezar Georgiev, Vesela Georgieva, Darina Georgieva, Stela Georgieva, Viliyana Gerova, Rudzhero Gilyarevski, Ivan Granitski, Milan Grba, Alexandar Grebenarov, Desislava Grogorova, Sebastian Grudzien, Liana Galabova, Ani Dancheva-Vasileva, Anton Daskalov, Radoslav Daskalov, Nahide Deniz, Stoyan Denchev, Teodora Dimitrova, Prodrum Dimov, Angela Dimcheva, Vanya Dobрева, Umberto Eco, Marina Encheva, Nikolay Zhechev, Lilia Zareva, Zeynep Zafer, Ft. Zbigniew Tęcza, Tsvetelina Zlatkova, Antoaneta Ivanova, Stefka Ilieva, Lyubov Yovinska, Tsvetana Yovcheva, Yuli Yordanov, Nikola Kazanski, Iliyana Kamburova, Ibrahim Kamil, Maria Karaivanova, Petar Kenderov, Angela Cannon, Emilia Kikarina, Mohammad Kiani, Alekiandar Klementiev, Petko Kolev, Ignat Konstantinov, Konstantina Konstantinova, Desislava Kostadinova, Trendafil Krastanov, Mila Krasteva, Rositsa Krasteva, Milen Kumanov, Alexandra Kumanova, Ft. Krzystow Kurzok, Valeriy Leonov, Irina Linden, Frederick Linden, Ma Xipu, Antonina Maximova, Mariyana Maximova, Galina Manolova, Vladimir Manchev, Milena Marinova, Viktor Melnik, Tatyana Milkinska, Marina Minina, Galina Miheeva, Mariela Modeva, Hristo Mutafov, Zhorzheta Nazarska, Silvia Naydenova, Larisa Naydich, Ivana Nikolova, Tanya Nikolova, Kiril Nikolov, Konstantinos Nihoritis, Plamen Pavlov, Filip Panayotov, Andrea Pandulis, Ivo Panov, Angelina Peneva, Irena Peteва, Stefka Petkova, Ivaylo Petrov, archpriest Petar Kuduzki, Andrey Pechilkov, Vladislav Pisanov, Leonid Pisanov, Dimitar Popov, Velka Popova, Nikolay Popopetrov, Donka Pravdomirova, Konstantin Pryazhnikov, Ana Rabadzhiyska, Diana Raleva, Evgenia Ruseva, Evgeniy Sachev, Polina Simova, Natalia Sitnikova, Denitsa Slavova, Arkadiy Sokolov, Ivan Sokolov, Marianna Sokolova, Tsvetana Staykova,

Stanislav Stepanov, Ft. Stefan Pashov, Orlin Stefanov, Vasilka Stefanova, Maria Stefanova, Tervel Stilianov, Kalin Stoev, Yuri Stolyarov, Tonya Stoyanova, Tsvetelina Stoyanova, Aleksandar Subeto, Kalina Sabeva, Anna Maria Tammaro, Myumyun Tahirov, Tsvetan Teofanov, Todor St. Todorov, Tanya Todorova, Nadezhda Tomova, Kiril Topalov, Todor Toshev, Mira Tosheva, Ivanka Trendafilova, Krasimira Uzunova, Silvia Filipova, Hadjar Fiuzi, Alexandra Fol, Valeria Fol, Ivon Foster, Svetoslav Tsankov, the Right Reverend Zaporozhie Bishop Luka, Veselin Chantov, Alfred Schmidt, Atanas Shopov, Nedyalko Yankov, Ivanka Yankova ; other comp.: Nikolay Vasilev, Angela Dimcheva ; other rev.: Nikolay Yaramov, Filip Panayotov, Nikolay Zhechev, Irena Peteva, Irina Linden, Frederick Linden. – Text in 40 languages: Bulgarian, Russian, English, Azerbaijan, Arab, Armenian, Vietnamese, Glagolitic (Old Bulgarian “Constantine-Cyril” alphabet), Greek, Danish, Hebrew, Yiddish, Spanish, Italian, Kazakh, Cyrillic (Old Bulgarian „Church-Slavonic” alphabet), Chinese, Latin, Lusatian, German, Norwegian, Polish, Portugal, Romanian, Sanskrit, Slovakian, Slovenian, Serbian, Old Slavonic, Thai, Tocharian, Turkish, Udmurtian, Uktainian, Farsi, French, Croatian, Czech, Swedish, Japanese. – Biogr. notes with photos for 183 authors from 17 countries: Austria, Bulgaria, Canada, China, France, Georgia, Greece, Israel, Iran, Italy, Moldova, Poland, Russia, Turkey, UK, Ukraine, USA. – Bibliogr. to every publ. – Contains also: 5 books by M. Kumanov: Prof. Vasil Zlatarski (p. 23–223), Acad. Alexandar Teodorov-Balan (p. 225–593), Orthodoxy in Bulgaria (p. 595–938), Paisiy’s Studies (p. 939–964), A Dying confession of King Milan (p. 965–974); Biobibliogr. of M. Kumanov – 221 enum. refer.-encycl. ed. / Alexandra Kumanova (p. 1219–1244) and his autographs / Desislava Kostadinov (p. 1245–1269). – Permutation index of 168 publ., 5 of M. K. – are hypertexts.

Jubil. ed., dedicated to the 300 anniv. of St. Ft. Paisiy Hilendarski (1722–1773) and 260 years from the creation of Istoriya Slavyanobolgarskaya (1772).

Public ed. board: H. R. Rev. Bishop of Melnik Gerasim, His Grace Archbishop Hristo Proykov, Acad. Georgi Markov, Prof. DSc Rudzhero Gilyarevski, ; Ed. board: Acad. Prof. Stoyan Denchev – ed.-in-chief, sci. ed. ; Acad. Prof. DSc Alexandra Kumanova – preface, deixis, biobibliogr., sci. ed. ; Dr. Nikolay Vasilev – introd., deixis, ling. sci. ed. ; Dr. Angela Dimcheva – ling. sci. ed. ; Assoc. Prof. Dr. Nikola Kazanski – terminol., sci. ed. ; Acad. Prof. DSc Alexandar Subeto – expert sci. ed. ; Acad. Prof. DSc Leonid Djahaya – expert sci. ed. ; Prof. DSc Konstantinos Nihoritis – expert sci. ed. ; Prof. Dr. Patrique Lecaque – expert sci. ed. ; Dr. Thomas Lecaque – expert sci. ed. ; H.E. Mohammad Ali Kiani – expert sci. ed. ; Acad. Assoc. Prof. Dr. Ventsislav Velev – expert sci. ed. ; Acad. Assoc. Prof. Dr. Krasimira Alexandrova – expert sci. ed. ; Corr.-mem. Ivan Granitski – expert sci. ed. ; Prof. DSc Dimitar Ivanov – expert ed. ; Prof. DSc Vanya Dobрева – expert ed. ; Prof. DSc Ani Vasileva-Dancheva – expert ed. ; Prof. DSc Hristina Bogova – expert ed. ; Prof. DSc Boryana Buzhashka – expert ed. ; Prof. DSc Evgeni Velev – expert ed. ; Prof. DSc Myumyun Tahirov – expert ed. ; Assist. Prof. Dr. Vladimir Manchev – expert ling. ed. ; Dr. Silvia Naydenova – expert ed. ; Dr. Desislava Kostadinova – expert bibliogr. ed. ; Assist. Prof. Silvia Filipova – expert bibliogr. ed. ; Diana Raleva – expert bibliogr. ed. ; Mariyana Maximova – expert bibliogr. ed. ; Ed. board: Assoc. Prof. Dr. Diana Stoyanova, Assoc. Prof. Dr. Kalin Stoev, Assist. Prof. Dr. Eng. Iglia Getova, Assist. Prof. Dr. Sabina Eftimova, Assist.

Prof. Dr. Nadezhda Tomova, Assist. Prof. Dr. Denitsa Mladenova, Dr. Vanya Avramova, Vasilka Stefanova, Tsvetana Naydenova, Anton Daskalov, Tatyana Milkinska, Ilian Barzev, Angel Georgiev, Lyubov Yovinska, Tsvetana Yovcheva, Viliana Gerova, Lilia Zareva.

The book contains: 1) photo gallery and documentaries of the funeral and memorial services with delivered funeral speeches for M.K. from the family archives of M. and A. Kumanov, Sofia Press and State Archives in Pazardzhik: 117 ill. (p. 989–1084); 2) five interviews of M. K. in 2008–2021 (p. 1190–1216) – the last one is of 7.11.2021 (p. 217–224); 3) biobibliography of M. K. : 221 enum. titles (p. 1219–1244).

The book is edited in the framework of the project Civic competence of the researcher in the personal, linguistic and technological levels of the information modeling of SSS at ULSIT, by Contract N НИП–2022–01 according to Ordinance for terms and order of assessment, planning, distribution and expenditures of state budget for financing of the university scientific and creative activities at Ministry of Education and Science.

Database of e-library CIVILIANA.

ISBN 978-619-185-558-2

E ISBN 978-619-185-559-9

Publ. as a e-book in: Nat. Libr. St. St. Cyril and Methodius: <<https://www.national-library.bg/www/%d0%be%d0%bd%d0%bb%d0%b0%d0%b9%d0%bd-%d1%80%d0%b5%d1%81%d1%83%d1%80%d1%81%d0%b8/d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%ba%d1%82%d1%80%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%b8-%d0%ba%d0%bd%d0%b8%d0%b3%d0%b8/>> ; в колекцията Ценни дигитални издания на Столична библиотека – София <<https://www.libsofia.bg/>> ; Унив. по библиотекозн. и информ. технолог. <<https://sno.unibit.bg/news.html>> ; <<https://sno.unibit.bg/files/LICHT,%20MEHR,%20LICHT!%20%D0%92%20%D0%9F%D0%90%D0%9C%D0%95%D0%A2%20%D0%9D%D0%90%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4.%20%D0%9C%D0%98%D0%9B%D0%95%D0%9D%20%D0%9A%D0%A3%D0%9C%D0%90%D0%9D%D0%9E%D0%92.pdf>>.

Key-words: LICHT, MEHR LICHT! In memory of Professor Milen Kumanov : Festschrift at his 80's (Sofia, 2022), 168 publications, 5 of which are hypertexts by M. Kumanov, 183 authors from 3 continents 17 countries.

Произнеси името ми и аз ще оживея...

...Това е едно древно заклинание за памет, обърнато към живите от Отвъдното...

А как оживява всеки след смъртта си, зависи от завещаното на потомците... именно то оживява в Паметта – този най-истински неразрушим и безсмъртен идеален Резервоар на световното знание.

Какво по-добро потвърждение за същността на един творец от девиза му.

Символ на веруюто на учения и човека проф. Милен Куманов са думите на великия Й. В. фон Гьоте – „LICHT, MEHR LICHT!“ („Светлина, повече светлина!“).

Необхватна и трудна задача се падна на мен: да разкажа за един живот чрез книгите.

Но аз избирам единствено възможния за мен начин – библиографията.

Във възпоменателния юбилеен сборник „LICHT, MEHR LICHT!“¹, посветен на 80-годишнината от рождението на проф. Милен Куманов (13.II.1942–22.XI.2021), е събрана и отразена разнородната – не само полезна, но и уникална енциклопедична! – научна дейност на учения и изследователя на историческия процес, старателно подбрана и поднесена от неговата съпруга и съратник в живота и творчеството – неговия библиограф и библиотекар проф. Александра Куманова (р. 13.02.1956).

Над изданието „LICHT, MEHR LICHT!“ тя работи в продължение на една година, подпомагана от екип единомишленици – библиографи и историографи – кръгът около „Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ“ и серия „Факлоносци“ на Академичното университетско издателство „За буквите – О писменехъ“.

И резултатът от нейните старания е пред нас – не само като завиден строго структуриран обем от текстове, но и като научно качество, внушаващи респект с изящната си форма, вбрала пространната рудиментарна систематика на разнороден, но подбран с много вкус и със знание материал.

Общото число на историческите книги и статии, създадени от учения проф. Милен Куманов в универсалния и специализирания научен печат, надхвърля 2500 номерирани заглавия по данни на националната библиография на Р. България.

221 тома от тази продукция е създадената от него персонално и публикуваната под прякото му ръководство на изградените от него научноизследователски екипи – възпитаните от проф. Милен Куманов генерации от творци, разработващи справочно-енциклопедична историческа и универсална библиографска и биографична научноизследователска литература, за създаването на която той лично организира и ръководи цяло енциклопедично движение от изследователи – библиотекарите, архивисти, музейни работници, учители, журналисти, които обучава (много от тях защитават докторски дисертации под неговото вещо менторство).

През 2008 г. излиза юбилейният сборник „Клио“, посветен на 65-годишнината му¹.

¹ **КЛИО**: Сб. в чест на 65-год. на ст. н. с. Милен Куманов. и др. [предг. Стоян Танев]. – София: Фонд. Арете-Фол, 2008. 803 с.

Авт.: Ал. Арнаудов, Ал. Гребенаров, А. Веков, А. Златева, Ат. Шопов, В. Стоянова, В. Гюзелев, В. Велев, В. Милачков, Г. Гемиджиев, Зд. Тодорова, Зл. Герджикова, Ил. Тодев, К. Панайотова, К. Косев, К. Гърдев, Л. Любенова, Л. Ревякина, Н. Жечев, Н. Игов, Н. Поппетров, Н. Савов, Н. Цв. Кочев, П. Стефанов, П. Хр. Петров, П. Чолов, Р. Първанова, Св. Елдъров, Сл. Славоу, Ст. Петров, Ст. Танев, Т. Готовска-Хенце, Т. Петров, Хр. Глушков, Хр. Йонков, Хр. Темелски; Ани Златева е известна като Анка Георгиева Златева; Пълното име на К. Панайотова е Кинка Панайотова Савова, на Л. Любенова – Лизбет Любенова Върбанова, на Н. Жечев – Николай Жечев Николов.

Съд. и: **Гълъбова**, Лиана. Четиридесет години в служба на Клио; **Куманова**, Александра. Милен Куманов: Систематично-хронологичен библиогр. списък на книгите, публ. с неговото авторство; За авторите.

ISBN 978-954-617-042-2

949.72(08)

930.1(497.2)(092)(08)

Неговите трудове са издадени – освен в България, и в Австрия, Монголия, Румъния, Русия, Сърбия, Турция, Украйна, Хърватия, Чехия – по линия на академичните научни форуми, в които той участва.

А Американският биографичен институт – АБИ (The American Biographical Institute /ABI/) в Рали (Raleigh), Северна Каролина (North Carolina) оценява високо уникалния справочно-енциклопедичен историографски историко-културен метод на проф. М. Куманов, възприел и развил в условията на съвременната информатизация най-високите традиции на информационно моделиране, зададени и отстоявани (от 40-те години на XX в.) от Българския библиографски институт „Елин Пелин“ (1941–1963). Този метод прави създадените от него справочно-енциклопедични произведения ценни информационно-търсещи системи в пресичащото се поле на историографията, архивистиката, библиографията, биографиката на дейците на историята и съвремението ни. АБИ обявява проф. М. Куманов не само за учен на 2005 и 2006 г., но той е номиниран и в качеството на автор на „The Contemporary „Who’s, Who of Professional“.

Изданието „LICHT, MEHR LICHT!“ е предшествано от предговор, написан от проф. А. Куманова и д-р Н. Василев, на три езика – български (с. 15–16), руски (с. 17–18) и английски (с. 19–20), в който се дава лапидарен гецалтплан на труда, създаден по законите на изключително трудоемките и прецизни за изпълнение академични Festschrift публикации.

„LICHT, MEHR LICHT!“ е справочно-енциклопедично издание, което представя в диалектическо единство 168 разножанрови творби на 183 автора от 3 континента и 17 държави, подредени в семантични раздели с вътрешна организация на материала – по фамилията на авторите, представени по изписването им по българската кирилица: Австрия, България, Великобритания, Грузия, Гърция, Израел, Иран, Италия, Канада, Китай, Молдова, Полша, Русия, САЩ, Турция, Украйна, Франция, като 18 от тези творци живеят и се реализират в повече от една държави.

Произведенията, представени в тома, са написани или в тях се съдържа информация общо на 40 езика, а служебната платформа на изданието е на български, руски, английски, но и на пр. езици, на които са написани трудовете или техни фрагменти – на азербайджански, арабски, арменски, вьетнамски, глаголица (старобългарска Константин-Кирилова азбука), гръцки, датски, иврит, идиш, испански, италиански, казахски, кирилица (старобългарска църковно-славянска азбука), китайски, латински, лужишки, немски, норвежки, полски, португалски, румънски, санскритски, словашки, словенски, сръбски, старославянски, тайски (тайландски), тохарски, турски, удмуртски, украински, фарси, френски, хърватски, чешки, шведски, японски.

В макроструктурата на „LICHT, MEHR LICHT!“ органично са преплетени две

92 Куманов, Милен Костадинов

COBISS.BG-ID 1228712932

Рец.: **Иванова, С.** Сборник, посветен на човека, отдал живота си в изследване на историята (№ 413). – В: Тр. на Студентското научно общество при СВУБИТ (София), т. 5 (2010), с. 435–438. [онлайн]. [прегледан 3.01.2023]. <<http://www.unibit.sno.bg>>

относително самостоятелни, но и семантично взаимосвързани книги, посветени на проф. Милен Куманов, които имат общ план и са с единна справочно-информационна база – сигнификация (систематика, номериране и ключови думи):

– Кн. 1. История (Хронологичен биобиблиографски вертикал в жизнения и творческия път на учения): разд. I–III.

– Кн. 2. Памет (Когнитологичен калейдоскоп на интердисциплинарната свързаност в семиосферата): разд. IV–VIII.

Онтологията на когнитивния енциклопедичен контекст в творчеството на проф. Милен Куманов е във фокуса на внимание в първата част на изданието, която цели да разкрие пътя на историка в универсалното хуманитарно познание като евристично ядро на неговите комплексни проучвания като архивист, библиограф, историограф и биограф едновременно.

Културологията на познанието в широкия спектър на научното изследване, неговата критическа и обществена рефлексия и художествената естетика в орбитата на съпътстващи пътя на проф. Милен Куманов творци са в центъра на втората част на тома, която екстраполира знаковите системи на личността на твореца и философски натоварената хуманитаристика: религия – изкуство – наука, в която е потопено нравственото кредо на учения.

И двете книги са визуализирани чрез емблематиката на изданието:

– Кн. 1: репродукцията на гравюрата на неизвестен майстор с изображението на южнославянски (дубровнишки) благородник, считан за монаха – игумен Мавро Орбини (1563–1611/4/) – далматински свещеник, родоначалник на историческата наука, изразяваща идеята за единство на славянския свят.

– Кн. 2: репродукцията на платното „Мнемосина – майка на музите“ (1884) на върховия представител на викторианския академизъм барон Фредерик Лейтон (1830–1896), създал образа на богинята на паметта.

За визията на отделните раздели на изданието са привлечени репродукциите на платната на Константина Константинова (1957–2018) – сестра на Александра Куманова, която особено високо е ценена като творец от проф. М. Куманов.

Гражданските и личностните достойнства на твореца са СВЕТЛИНАТА на света – според Милен Куманов, и знаменитият израз – послание към човечеството на Йохан Волфганг фон Гьоте – „LICHT, MENS LICHT!“ – е често произнасяна от него крилата фраза, поради което тя е избрана от съставителите на изданието – проф. Александра Куманова, д-р Николай Василев и д-р Анжела Димчева – за обозначаване на тази академична продукция като № 1 в новосъздаваната е-библиотека CIVILIANA на Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ).

Този вторично-документален продукт – CIVILIANA – е посветен на гражданското кредо на твореца: проф. М. Куманов: полилингва на 40 ез.: бълг., рус., англ.; азерб., араб., арм., виетн., глаголица, гр., дат., ивр., идиш, исп., ит., казахски, кирилица, кит., лат., лужишки, нем., норв., пол., порт., рум., санскр., словашки, словенски, ср., старославянски, тайландски, тохарски, тур., удмуртски, укр., фарси, фр., хърв., чешки, шв., яп.), което тук посочихме по-горе.

Съществено е, че останалите е-библиотеки, създадени от Студентското науч-

но общество (СНО) при УниБИТ², са създадени с помощта на научните консултации и рецензирането на М. Куманов, и само изброяването им е уникална знаниева магистрала: ANTHOLOGICA (: е-библиотека по българската изящна словесност: IX–XXI в.): томове I, II, IV–XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредни кн. VIII–X, XXII, XXIII, XXIX–XXX на сер. „Факлоносци“; BALANICA (: е-библиотека по личността и делото на акад. Александър Теодоров-Балан – библиографиране и историографиране на ез. на ориг. на публ. в неговото творчество): поредна кн. XXXII на сер. „Факлоносци“; ARYANICA (: е-библиотека по култа към светлината: праистория – XXI в.: трилингва – англ., бълг., рус.): томове I–II, IV, VII–VIII, XII–XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредна кн. XV на сер. „Факлоносци“; AUTOBIOBIBLIOGRAPHICA (: е-библиотека по вторично-документалните персоналии: проф. А. Куманова: полилингва): томове II, V–VI, XIV–XVI на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредни кн. XI, XXIV на сер. „Факлоносци“; CLIO (: е-библиотека по Съединението на Източна Румелия с Княжество България и Сръбско-българската война 1885 г. – Сливница – най-черният кошмар на сръбския крал Милан. Предсмъртната изповед на крал Милана. Разговор на д-р Владан Джорджевич с крал Милан във Виена): текстолог. изследв. на М. Куманов): поредна кн. XXXII на сер. „Факлоносци“; COMMENTATORICA (: е-библиотека по анотациите, рецензиите, рефератите, отзывите, коментарите на библиографираната от студентите на УниБИТ научна продукция): томове I–II, IV–VIII, X–XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“; СНЕКHOVIANA (: е-библиотека по личността и делото на Антон Павлович Чехов – библиографиране и историографиране на ез. на ориг. на публ. в неговото творчество и на лит. за него): том XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“; DECAMERONICA (: е-библиотека по личността и делото на Джовани Бокачо – проблеми на пандемиите по земното кълбо към XXI в. – публ. на бълг., рус., нем., англ., ит. ез.): томове XVI–XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“; ESOVIANA (: е-библиотека по биобиблиогр. на У. Еко: кватролингва – англ., бълг., ит., рус.): томове XIV–XVI на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредна кн. XXI на сер. „Факлоносци“; ERUDITICA (: е-библиотека по е-ресурсите на Студентското научно общество при УниБИТ – гецалтплан на 22 ез.: англ., араб., бълг., гр., дат., лат., исп., ит., нем., пол., порт., рум., рус., санскр., слов., тур., укр., фарси, фр., чеш., швед., яп. – тук и по-долу са приведени стандартните съкращения на езиците, възприети от националната библиография на България): томове I–XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредни кн. I–XXXII на сер. „Факлоносци“; ETYMOLOGICA (: е-библиотека по терминологията по библиотечно-информационна дейност: трилингва – англ., бълг., рус.): томове III, VI–VIII, X–XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредни кн. V–VII, XVIII на сер. „Факлоносци“; EVRISTIANA (: е-библиотека по откритията на човечеството: библиографиране: трилингва – англ., бълг., рус.): томове IV–VIII, XI на „Тр. на СНО при УниБИТ“; GLORICA (: е-библиотека по апологията на знанието и универсалната хуманитаризация на информатизацията: полилингва – англ., бълг., нем., пол., рус., тур., укр., фр.): томове I, II, IV–XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредни кн. I, XI, XIV, XVI, XIX, XXVI–XXVIII на сер. „Факлоносци“; GRATULATORICA (: е-библиотека

² Вжс www.unibut-bg.org; <sno.unibut.bg>.

по апологията на знанието и на УниБИТ като част от планетарната информатизация): томове I–II, IV–XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредна кн. XXIX на сер. „Факлоносци“; HOFFMANNIANA (: е-библиотека по Ернст Теодор Амадей Хофман – публ. на нем., англ., фр., бълг., рус. ез.): том XVIII на „Тр. на СНО при УниБИТ“; HUMANITARIANA (: е-библиотека по концепциите за човека в универсалната хуманитаристика: библиографиране: трилингва – англ., бълг., рус.): томове V–XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредни кн. XXVIII–XXIX на сер. „Факлоносци“; NESTINARIANA (: е-библиотека по култа към светлината, пресемантизиран в нестинарския реликт: праистория – XXI в.: трилингва – англ., бълг., рус.): томове I–II, IV–VIII, XI–XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредни кн. III, XII–XIII на сер. „Факлоносци“; ORTHODOXY (: е-библиотека по Православието в България: кратка ист. енциклопед. / авт., науч. ред., анотация, предговор, упътване, по-важни съкр. М. Куманов): поредна кн. XXXII на сер. „Факлоносци“; PAISIADA (: е-библиотека по декодиране на „История славяноболгарская...“ на св. о. Паисий Хилендарски като част от световната патрология и първи граждански кодекс на българите и манифест на Българското възраждане): томове VI–XVII и поредни кн. II, XXXI–XXXII на сер. „Факлоносци“; PATRIARCHICA (: е-библиотека по декодиране на житията на св. патриарх Евтимий Търновски като връх на европейския Предренесанс): том XVI на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредни кн. VIII–X, XXII, XXIII на сер. „Факлоносци“; PEDAGOGIA (: е-библиотека по педагогическата работа с глухонемите деца: информационен ресурс на библиотеките през XXI в.: библиографиране на избраната литература за 50 г.: 1970–2021): том XVIII на „Тр. на СНО при УниБИТ“; PSYCHOLOGICA (: е-библиотека по концепциите за психологията на човека в универсалната хуманитаристика: библиографиране: трилингва – англ., бълг., рус.): томове I–II, IV–XXVIII на сер. „Факлоносци“; PUSHKINIANA (: е-библиотека по личността и делото на Александър Сергеевич Пушкин – библиографиране и историографиране на ез. на ориг. на публ. в неговото творчество и лит. за него): том XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“; RAKOVSKI (: е-библиотека по личността и делото на Георги С. Раковски – публ. на бълг. ез.): том XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“; UNIVERSALICA (: е-библиотека по световна /международна/ универсална библиография: III в. пр.Хр.–XXI в.: полилингва – англ., араб., бълг., гр., дат., лат., исп., ит., нем., пол., порт., рум., рус., санскр., слов., тур., укр., фарси, фр., чеш., швед., яп.): томове I–II, IV–XVII на „Тр. на СНО при УниБИТ“ и поредни кн. I, IV, VI, XVII, XIX–XX, XXV–XXVIII, XXX на сер. „Факлоносци“; ZLATARICA (: е-библиотека по личността и делото на проф. Васил Златарски – библиографиране и историографиране на ез. на ориг. на публ. в неговото творчество и в лит. за него по: дипл. тр. на М. Куманов: „Професор Васил Златарски като историк на Първата българска държава. – София, 1965): поредна кн. XXXII на сер. „Факлоносци“.

За всички тези 26 е-библиотеки, създадени в УниБИТ под вещия взор на проф. М. Куманов, четем в „LICHT, MEHR LICHT!“ на с. 1070–1082: възпоменанието „Паметта – жива епифания“ на Любов Йовинска и Ангел Георгиев и на с. 1577–1586: рецензията „Да възсъздадеш духа на културната вечност (Образци на съвпадащи исторически, философски и естетически светлинни потоци в универсалното познание)“ на Игнат Константинов и Денислава Григорова).

Микроструктурата на първата книга на изданието „LICHT, MENR LICHT!“ отразява в съответствие с категорията „дълго време“ (по израза на М. Бахтин) многожанровото творчество на персоналията.

Позиционирането на този раздел в началото на изданието е продиктувано от разбирането на М. Куманов: „Делата говорят най-много за човека“.

Вътрешната макроструктура на фрагмента има следният вид:

I. ТРУДОВЕ НА МИЛЕН КУМАНОВ (5 хипертекста във вид на е-библиотеки – своеобразен пентаграм на научното историческо познание като част от универсалната хуманитаристика):

I-1. ПЪРВО ПРОСТРАННО НАУЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ – дипломното проучване от 1965 г. „Професор Васил Николов Златарски като историк на Първата българска държава“ (с. 23–223);

I-2. ПОСЛЕДНО ЗАВЪРШЕНО НАУЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ – „Академик Александър Теодоров-Балан. Автобиобиблиография“ – лекции с тезаурус на езика (с. 225–593);

I-3. ПОСЛЕДНО НЕЗАВЪРШЕНО ЕНЦИКЛОПЕДИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ – „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“, работена в продължение на 20 години (с. 595–938);

I-4. ПОСЛЕДНО ЗАВЪРШЕНО ИСТОРИОГРАФСКО ПЕРСПЕКТИВНО ИЗСЛЕДВАНЕ – „Историография на Паисиезнанието“ (с. 939–964);

I-5. ПОСЛЕДНО ЗАВЪРШЕНО ТЕКСТОЛОГИЧНО ПЕРСПЕКТИВНО ИЗСЛЕДВАНЕ – „136 г. от Съединението на Източна Румелия с Княжество България и Сръбско-българската война 1885 г. – Сливница – най-черният кошмар на сръбския крал Милан. Предсмъртната изповед на крал Милана“ (с. 965–974);

II. ЗА МИЛЕН КУМАНОВ (с. 975–1218)...

Книга I. История (Хронологичен биобиблиографски вертикал в жизнения и творческия път на учения) има две кулминации:

– първата: разд. II: II. Фотогалерия и II–III. Вечная память, които съдържат общо 117 номерирани и детайлно описани фотографии и факсимилетана документи (с. 989–1084), свързани с живота и творчеството на проф. М. Куманов: за създаването им са използвани и Личният архив на персоналията, и Държавният архив – Пазарджик; тук са поместени и пълните текстове, придружени с илюстрации, на опелото и отслужените за М. Куманов панихиди;

– втората: разд. III, в който са съсредоточени и прижизнено базираната биобиблиография на М. Куманов, създадена от А. Куманова (с. 1219–1244), и библиографирането на фонд А от дарствените надписи в колекцията от малки печатни форми, съхранявана в личната семейна библиотека на М. и А. Куманови (с. 1245–1269).

Следва разделът III. II. Памет (Когнитологичен калейдоскоп на интердисциплинарната свързаност в семиосферата).

Микроструктурата на втората книга – Кн. 2. Памет (Когнитологичен калейдоскоп на интердисциплинарната свързаност в семиосферата): разд. IV–VIII – в „LICHT, MENR LICHT!“ е също многожанрова. Тя включва постъпилите в редакцията на възпоменателната книга през пролетта–лятото на 2022 г. 109 текста,

като 27 от тях представят ценностното виждане на М. Куманов – били са особено високо оценени от него приживено:

– разд. IV – 1–61. Статии (две от тях – IV – 2 и IV – 42 – са с посвещения за юбиляра, но изложенията им семантично не са свързани с персоналията; 14 статии са оценени особено високо в процеса на научното му рецензиране на предходни издания, във връзка с което намират място тук) (с. 1271–1560);

– разд. V – 1–18. Рецензии и отзиви (11 от тези продукти са получили също изключително висока оценка в цитираното рецензиране на М. Куманов, във връзка с което са включени) (с. 1561–1626);

– разд. VI – 1–3. Интервюта (първият комплекс от тези форми – VI–1 – е поместен тук поради засвидетелствания във времето голям интерес към него – става дума за интервюта за България на проф. Умберто Еко) (с. 1627–1650);

– разд. VII – 1–12. Очерци (една от тези публикации – VII–7 – присъства на основание, че също е получила висока оценка от М. Куманов) (с. 1651–1714);

– разд. VIII – 1–15. Изящна словестност. Преводи (включени са високо ценените от М. Куманов билингви: прев. на тур. на Ахмет Атасой на любимата на му балада на Пенчо Славейков „Неразделни“ – VIII – 1; три сонета на Франсиско де Кеvedо – прев. от исп. на Петър Велчев – VIII – 2–4 и сонетен триптих на автора – VIII – 5–7; стихотворението на Аманда Горман „Memorial“ в ориг. на англ. и в прев. на бълг. от Никола Казански – VIII – 8; прев. на рус. на Владимир Манчев на стиховете на бълг. поетеси Ружа Велчева – VIII – 9–10 и Мария Чулова – VIII – 11–12; прев. на укр. на Виктор Мелник на „Пет приказки“ на Валери Петров – VIII – 13; прев. на англ. на Ивон Фостър на особено любимо негово стихотворение на Анжела Димчева – „De profundis“ – VIII – 14; прев. на англ. на Веселин Чантов на стихотворението „Стража“ на Анибал Радичев – VIII – 15) (с. 1715–1742).

В края на изданието са публикувани пермутационен показалец към базата от ключови думи (с. 1743–1760), диалог между проф. А. Куманова и д-р Н. Василев – дейкис за настоящото издание: епитафия – епифания (с. 1761–1762 – на бълг.; с. 1763–1764 – на рус.; с. 1565–1766 – на англ.), CURRICULUM VITAE – Сведения за авторите (с. 1767–1776) и многоезично кумулирано съдържание (с. 1777–1798).

На въпроса на д-р Н. Василев – как може с една дума да бъде описана личността на проф. Милен Куманов, изхождайки от нравствената мярка, която извисява любовта над всичко, разлиствайки тази книга, отговаряме и ние – читателите й...

Ето и отговора на Ал. Куманова:

ЛИЧНОСТЕН КАТАЛИЗАТОР!

Милен Куманов и в себе си, и за обкръжаващите кристализираше в нецта на чистото творчество, където властелин е Истината. Той постоянно беше в творчески процес и това го правеше обърнат към творческия заряд на обкръжаващите го.³

Защото Милен Куманов беше отдаден на познанието и хората творец, а мора-

³ ЛІСНТ..., с. 1761–1762.

лът на личността е ценност, когато е породена от любовта.

Затова изданието „LICHT, MENR LICHT!“, което е предназначено за когнитолози, изследователи от целия универсален спектър на хуманитаристиката и за изучаващите психологията на научното творчество на достигнали възможно най-високи научни достижения уникални творци, но и блестящи едновременно с това сред съвременниците си с ярка гражданска позиция за благо на обществото и човешки добродетели – какъвто е проф. Милен Куманов, продължава да привлича и да възпитава.

...В цитирания диалог – дейксис на книгата „LICHT, MENR LICHT!“, се прокрадва една загадъчна на пръв поглед фраза на проф. А. Куманова:

Класическата древногръцка античност по някакъв властен начин присъстваше в природата му и с лекота, винаги почти митично, той ставаше съпричастен на срещите се трудности, които лично премахваше – като милостив Божи пратеник сред нас, защото също така властно в него водещо начало над всичко беше християнолюбивото му естество... Трудът за него беше животът!⁴.

...Написаното неволно извика в съзнанието ми сцена от 65-годишния юбилей на проф. Милен Куманов, на който бях сред поканените в библиотеката – оазис на учения в дома му – святая светих...

След словата, приветствията, тостовете и стиховете, които се лееха в негова чест, той помоли проф. Александра Куманова да рецитира любимия му момент от шеста песен на „Илиада“ на Омир – среща на Хектор и Андромаха, дори посочи наизуст номерата на стиховете: 407–430...

...Странно ли е, че думите на проф. А. Куманова от диалога – дейксис на „LICHT, MENR LICHT!“

„Безкрайна е признателността ми към всеки един от авторите на тази книга, която – заради Любовта – когато разливаш, докосваш човек“⁵, – извиках в съзнанието ми и интонациите, и безсмъртния смисъл на сакралната човешка онтологична свързаност, изразена виртуозно в съвършенството на древногръцката епическа поезия, станала основа на западната литература, които като че ли с „LICHT, MENR LICHT!“ проф. А. Куманова – както на 13.II.2008 г. – отново рецитира и днес като по вода за проф. Милен Куманов:

*Хекторе, ти си ми всичко: и татко, и майка почитена,
ти си ми брат и съпруг неразделен във възраст цветуща!...⁶*

...Защото самата съдба така се е разпоредила...⁷

⁴ LICHT..., с. 1762.

⁵ Пак там.

⁶ Омир. Илиада. прев. от старогр. Александър Милев, Блага Димитрова; ил. Александър Денков. – София: Захарий Стоянов, 2009. 672 с.

⁷ 8 са вторично-документалните публикации, направени от А. Куманова за М. Куманов, от които:

– 4 чисти библиографски, от които:

– 3 прижизнени биобиблиографски труда, публикувани през:

Книгата „LICHT, MEHR LICHT!“ е онтологичен урок по безсмъртие на творческото и човешкото *intentio* на учения, защото това са двете ипостаси на личността животворяща...

Произнеси името ми и аз ще оживея...

LICHT, MEHR LICHT! В памет на професор Милен Куманов : юб. сб. по случай 80-год. от рождението на учения = LICHT, MEHR LICHT! In memory of Professor Milen Kumanov : festschrift on the occasion of his

--- 2008:

---- 1. **Куманова**, А. Милен К. Куманов: Систематично-хронолог. библиогр. списък на кн., публ. с неговото авт. (Stabat Bibliography) [1978–2007]. състав. А. Куманова; науч. ред. Н. Казански; библиогр. ред. Д. Ралева ... [и др.]. // <<https://www.researchgate.net/>>. – 11.03.2008. – 42 с. – Др. библиогр. ред.: М. Гаврилова, М. Максимова, Е. Недева. – Предв. публ.

---- 2. **Куманова**, А. Милен К. Куманов: Систематично-хронолог. библиогр. списък на кн., публ. с неговото авт. (Stabat Bibliography) [1978–2007]. състав. ...; науч. ред. Н. Казански; библиогр. ред. Д. Ралева ... [и др.]. – В: *Клио*: сб. в чест на 65-год. на ... Милен Куманов. – София, 2008. – с. 779–800: 136 ном. загл. – Др. библиогр. ред.: М. Гаврилова, М. Максимова, Е. Недева. – Рез. на рус. и англ. ез. – Основна публ.

--- 2014:

---- 3. **Куманова**, А. Милен К. Куманов: Систематично-хронолог. библиогр. списък на кн., публ. с неговото авт. (Stabat Bibliography) (Продълж. и доп. I). състав. ...; науч. ред. Н. Казански, В. Велев; библиогр. ред. Д. Ралева ... [и др.]; ез. ред. Н. Василев. – В: *Науч. тр. на Унив. по библиотекознание и информ. технолог.* (София), т. 12 (2014), с. 545–565: с ил. – Др. библиогр. ред.: С. Филипова, М. Максимова. – Библиогр. списък: 164 ном. загл. в разд.: Многотомни публ.; Еднотомни изд. – Именен показалец. – Рез. на рус. и англ. ез.

– 1 посмъртен биобиблиогр. труд, публ. през:

--- 2022:

---- 4. **Куманова**, А. Милен К. Куманов: Систематично-хронологичен библиогр. списък на книгите, публ. с неговото авторство (Stabat Bibliography: Прижизнено базирана биобиблиография – 221 ном. назв.; Именен показалец. състав. ...; библиогр. ред. Н. Казански, Н. Василев. – В: **LICHT, MEHR LICHT!** В памет на професор Милен Куманов: юбил. сб. по случай 80-год. от рожд. на учения = LICHT, MEHR LICHT! In memory of Professor Milen Kumanov: Festschrift on the occasion of his 80th anniversary. състав ... [и др.]; предг. и диалог – дейкис: А. Куманова, Н. Василев; ил. К. Константинова; рец. В. Гюзелев ... [и др.]. София, 2022, с. 1219–1244.

– 4 посмъртни вторично-документални публикации със скрита библиография:

– 5. **Куманова**, А. Милен К. Куманов: Жизнен и творчески път (13.II.1942–22.XI.2021) (Curriculum vitae: на бълг.). – В: *Библиотека*, 2022, № 6, с. 79–86: с портр.; ил. – Рез. на англ. ез. – Рубр. Библиотечно-библиогр. хуманитаристика.

– 6. **Куманова**, А. Милен К. Куманов: Жизнен и творчески път (13.II.1942–22.XI.2021) (Curriculum vitae: на бълг.) / А. Куманова и др. – В: **LICHT, MEHR LICHT!** В памет на професор Милен Куманов..., с. 977–980: с портр.

– 7. **Куманова**, А. Милен К. Куманов: Жизненный и творческий путь (13.II.1942–22.XI.2021) (Curriculum vitae: на рус.) – В: **LICHT, MEHR LICHT!** В памет на професор Милен..., с. 981–984: с портр.

– 8. **Куманова**, А. Milen K. Kumanov: Lifetime and evolution (13.II.1942–22.XI.2021) (Curriculum vitae: In Eng.) – В: **LICHT, MEHR LICHT!** В памет на професор Милен Куманов ..., с. 985–988: with portr.

Other authors: N. Kazanski, N. Vasilev, D. Kostadinova, T. Naydenova.

Цит. тук записи 1–8 са по намиращата се под печат биобиблиография на М. Куманов, предназначена да види бял свят с авторството на А. Куманова в т. XVIII на „Тр. на СНО при УниБИТ“ (2023).

80th anniversary / Никола Аврейски ... [и др.] ; състав. Александра Куманова ... [и др.] ; предг. и диалог – дейкис: Александра Куманова, Николай Василев ; ил. Константина Константинова ; рец. Васил Гюзелев ... [и др.] – София : За буквите – О писменехъ, 2022. – 1800 с. : с 1042 ил. ; 28 лингв. табл. ; 314 факсим. – (Факлоноски ; XXXII)

Др. авт.: Натали Александрова, Борис Ангелов, Боян Ангелов, Анна Ангелова, Мая Ангелова, Александър Арnaudов, Атанас Куманов Атанасов, Ахмет Атасой, Петр Базанов, Тамара Бахтурина, Снежана Бенева, Игор Бистри, Христина Богова, Вера Бонева, Венета Борисова, Боряна Бужашка, Николай Василев, София Василева, Венцислав Велев, Петър Величков, Димитър Веселинов, Петър Велчев, Иван Гарванов, Магдалена Гарванова, Ангел Георгиев, Бисер Георгиев, Лъчезар Георгиев, Весела Георгиева, Дарина Георгиева, Стела Георгиева, Вилияна Герова, Руджеро Гиляревски, Иван Гранитски, Милан Грба, Александър Гребенаров, Денислава Григорова, Себастиан Груджиен, Лиана Гълъбова, Ани Данчева-Василева, Антон Даскалов, Радослав Даскалов, Нахиде Дениз, Стоян Денчев, Теодора Димитрова, Продрум Димов, Анжела Димчева, Ваня Добрева, Умберто Еко, Марина Енчева, Николай Жечев, Лилия Зарева, Зейнеп Зафер, отец Збигнев Тенча, Цветелина Златкова, Антоанета Иванова, Стефка Илиева, Любов Йовинска, Цветана Йовчева, Юлий Йорданов, Никола Казански, Илияна Камбурова, Ибрахим Камил, Мария Караиванова, Петър Кендеров, Ангела Кенън, Емилия Кикарина, Мохаммад Кияни, Александър Клементиев, Петко Колев, Игнат Константинов, Константина Константинова, Десислава Костадинова, Трендафил Кръстанов, Мила Кръстева, Росица Кръстева, Милен Куманов, Александра Куманова, отец Кшищоф Кужок, Валерий Леонов, Ирина Линден, Фредерик Линден, Ма Сипу, Антонина Максимова, Марияна Максимова, Галина Манолова, Владимир Манчев, Милена Маринова, Виктор Мелник, Татяна Милкинска, Марина Минина, Галина Михеева, Мариела Модева, Христо Мутафов, Жоржета Назърска, Силвия Найденова, Цветана Найденова, Лариса Найдич, Ивана Николова, Таня Николова, Кирил Николов, Константинос Нихоритис, Пламен Павлов, Филип Панайотов, Андреа Пандулис, Иво Панов, Ангелина Пенева, Ирена Петева, Стефка Петкова, Ивайло Петров, протойерей Петър Кудузки, Андрей Печилков, Владислав Писанов, Леонид Писанов, Димитър Попов, Велка Попова, Николай Поппетров, Донка Правдомирова, Константин Пряхников, Ана Рабаджийска, Диана Ралева, Евгения Русинова, Евгений Сачев, Полина Симова, Наталия Ситникова, Деница Славова, Аркадий Соколов, Иван Соколов, Марианна Соколова, Цветана Стайкова, Станислав Степанов, отец Стефан Пашов, Орлин Стефанов, Василка Стефанова, Мария Стефанова, Тервел Стилиянов, Калин Стоев, Юрий Столяров, Тоня Стоянова, Цветелина Стоянова, Александр Субето, Калина Събева, Анна Мария Таммаро, Мюмюн Тахиров, Цветан Теофанов, Тодор Ст. Тодоров, Таня Тодорова, Надежда Томова, Кирил Топалов, Тодор Тошев, Мира Тошева, Иванка Трендафилова, Красимира Узунова, Силвия Филипова, Хаджар Фиюзи, Александра Фол, Валерия Фол, Ивон Фостер, Светослав Цанков, Н. Пр. Запорожки епископ Лука, Веселин Чантов, Алфред Шмидт, Атанас Шопов, Недялко Янков, Иванка Янкова ; Др. състав.: Николай Василев, Анжела Димчева ; Др. рец.: Николай Яръмов, Филип Панайотов, Николай Жечев, Ирена Петева, Ирина Линден, Фредерик Линден. – Текст на 40 ез.: бълг., рус., англ.; азерб., араб., арм., виетн., глаголица, гр., дат., ивр., идиш, исп., итал., казахски, кирилица, кит., лат., лужишки, нем., норв., пол., порт., рум., санскр., словашки, словенски, ср., старославянски, тайски (тайландски), тохарски, тур., удмуртски, укр., фарси, фр., хърв., чешки, шв., яп. – Биогр. бел. с фотопортр. за 183 авт. на наст. кн. от 17 държави: Австрия, България, Великобритания, Грузия, Гърция, Израел, Иран, Италия, Канада, Китай, Молдова, Полша, Русия, САЩ, Турция, Украйна, Фран-

ция. – Библиогр. след отд. публ. – Съд. и: 5 кн. на М. Куманов: Проф. Васил Златарски (с. 23–223), Акад. Александър Теодоров Балан (с. 225–593), Православието в България (с. 595–938), Паисиезнанието (с. 939–964), Предсмъртната изповед на крал Милан (с. 965–974) ; биобиблиогр. на учения – 221 ном. справочно-енцикл. изд. / Александра Куманова (с. 1219–1244) и неговите автографи / Десислава Костадинова (с. 1245–1269). – Пермутационен индекс на 168 публ. в изданието, 5 от които – тези на М. К. – са хипертекстове.

Юбил. изд., посв. на 300-год. от рожд. на св. о. Паисий Хилендарски (1722–1773 г.) и 260-год. от създаването на „История славяноболгарская...“ (1772 г.).

Обществен изд. съвет: Н. Пр. Мелнишки епископ Герасим, Н. Впр. архиепископ Христо Пройков, акад. проф. д.ист.н. Георги Марков, проф. д.ф.н. Руджеро Гиляревски ; Ред. съвет: акад. проф. д.ик.н. Стоян Денчев – отг. ред., науч. ред.; акад. проф. д.пед.н. Александра Куманова – предговор, дейкисис, биобиблиогр., науч. ред.; д-р Николай Василев

– предговор, дейкисис, ез., науч. ред.; д-р Анжела Димчева – ез., науч. ред.; доц. д-р Никола Казански – терминолог., експертна, науч. ред.; акад. проф. д.ф.н., д.ик.н. Александър Субето – експертна, науч. ред.; акад. проф. д.ф.н. Леонид Джаяхия – експертна, науч. ред.; проф. д.ф.н. Константинос Нихоритис – експертна, науч. ред.; проф. д-р Патрик Льокак – експертна, науч. ред.; д-р Томас Льокак – експертна, науч. ред.; Н. Пр. Мохаммад Али Кияни – експертна, науч. ред.; акад. доц. д-р Венцислав Велев – експертна, науч. ред.; акад. доц. д-р Красимира Александрова – експертна, библиогр. ред.; чл.-кор. Иван Гранитски – експертна ред.; проф. д.ик.н. Димитър Иванов – експертна ред.; проф. д.ф.н. Ваня Добрева – експертна ред.; проф. д-р Ани Василева-Данчева – експертна ред.; проф. д-р Христина Богова – експертна ред.; проф. д-р Боряна Бужашка – експ. ред.; проф. д-р Евгени Велев – експертна ред.; проф. д-р Мюмюн Тахиров – експертна ред.; гл. ас. д-р Владимир Манчев – експертна, ез. ред.; д-р Силвия Найденова – експертна ред.; д-р Десислава Костадинова – експертна, библиогр. ред.; ас. Силвия Филипова – експертна, библиогр. ред.; Диана Ралева – експертна, библиогр. ред. Марияна Максимова – експертна, библиогр. ред. ; Редкол.: доц. д-р Диана Стоянова, доц. д-р Калин Стоев, гл. ас. д-р инж. Иглика Гетова, гл. ас. д-р Събина Евтимова, гл. ас. д-р Надежда Томова, гл. ас. д-р Деница Младенова, д-р Ваня Аврамова, Василка Стефанова, Цветана Найденова, Антон Даскалов, Татяна Милкинска, Илиан Барзев, Ангел Георгиев, Любов Йовинска, Цветана Йовчева, Вилияна Герова, Лилия Зарева.

В кн. са публ.: 1) фотогалерия на персоналията и документални кадри от опелото и панихидите с произнесените траурни слова, прозвучали по време на отслужените помени за М. К., които са от

Личния семеен архив на М. и А. Куманови, Sofia Press и Държавния архив – Пазарджик : 117 ил. (с. 989–1084); 2) пет интервюта, взети от М. К. в периода 2008–2021 г. (с. 1190–1216) – едно от които е последното, дадено от него – на 7.11.2021 г. (с. 217–224); 3) биобиблиогр. на М. К. : 221 ном. назв. на моногр. публ. (с. 1219–1244).

Кн. е създадена в рамките на проект на тема „Гражданската компетентност на изследователя в личностните, езиковите и технологичните равнища на информационно моделиране на СНО при УниБИТ”, по Договор № НИП–2022–01 по Наредба за условията и реда за оценката, планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на присъщата на държавните висши училища научна или художествено-творческа дейност на МОН.

База на е-б-ка CIVILIANA.

ISBN 978–619–185–558–2

Е ISBN 978–619–185–559–9

Публ. и във вид на е-кн. в: Нац. библи. Св. св. Кирил и Методий: <<https://www.nationallibrary.bg/www/%d0%be%d0%bd%d0%bb%d0%b0%d0%b9%d0%bd-%d1%80%d0%b5%d1%81%d1%83%d1%80%d1%81%d0%b8/%d0%b5%d0%bb%d0%b5%d0%ba%d1%82%d1%80%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%b8-%d0%ba%d0%bd%d0%b8%d0%b3%d0%b8/>> ; в колекцията Ценни дигитални издания на Столична библиотека – София <<https://www.libsofia.bg/>> ; Унив. по библиотекозн. и информ. технолог. <<https://sno.unibit.bg/news.html>> ; <<https://sno.unibit.bg/files/LICHT,%20MEHR,%20LICHT!%20D0%92%20D0%9F%D0%90%D0%9C%D0%95%D0%A2%20D0%9D%D0%90%20D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4.%20D0%9C%D0%98%D0%9B%D0%95%D0%9D%20%D0%9A%D0%A3%D0%9C%D0%90%D0%9D%D0%9E%D0%92.pdf>>.

Книга за хаджи Викентий, светогорец от Търновския край

РАДКА ПЕНЧЕВА

A book about Hadji Vikentii, a St. Mountaineer from the Tarnovo region
Radka Pencheva

Summary

Review of Olga Tsankova's book "Belyakovskiyat Svetogorets" about the life of Hadji Vikentiy Zografski (1758–1865), Bulgarian writer and revivalist, associate of Saint Paisius of Hilendar, active participant in the struggle of the Bulgarians for church independence.

Key-words: Hadji Vikentii Zografski, Athos Monastery Zograf, ancestral memory.

В средата на 2022 г. излезе от печат книгата „Беляковският светогорец“ от Олга Цанкова. Авторката на книгата е бивша учителка по френски език в търновските училища и родственица на хаджи Викентий, който е от с. Беляковец, Търновско. Цанкова подробно описва родословието на хаджи Викентий и ранните му години. Той се е занимавал на младини с търговия на кожи. От това е натрупал капитал, който му помага да има сравнително самостоятелен живот.

Олга Цанкова си поставя за цел да опише и изследва източниците за живота му. Хаджи Викентий се установява да живее в Атонския манастир Зограф. За неговата личност се разчуло из цяла България. Монашеското му име не е едно – известен е като Светогорски, Атонски, Хилендарски, Зографски.

Първи писателят Цани Гинчев научил за него и бил много вдъхновен от думите му: „Школя отваряйте бре, школя! Оттам ще да излезе, каквото има да излезе добро за народа“. Цани Гинчев използва монашеското презиме Хилендарски и направил хаджи Викентий литературен герой на повестта си „Женитба“. Публикувал я в 1892 г. в издаваното със собствени средства списание „Труд“. Така неговото име станало още по-известно: учителите в с. Беляковец цитирали пред децата повестта „Женитба“ за да се помни тази личност.

Сталян Цанков (1903–1988), бащата на Олга Цанкова разпитал дядо си Цанко Хутов. Той му разказал, че са от един род, но коренът на рода е в с. Сергювец. Хутови е прякор на родовия клон Цанков. Другият родов корен е на хаджи Викентий. И двата родови клона са на голямо родово дърво от с. Сергювец. Този дядо е ходил на Света гора. Посъветвал и внука си един ден да отиде там и да пие вода от чешмата, построена от хаджи Викентий. На въпроса на Сталян Цанков защо се е отделил от света, дядото отговорил: „Тясно е Беляковец за дядо хаджи Викентия“.

В специална глава авторката добавя още сведения за родовата памет на хаджи Викентий. Тя разказва за пътуванията му по света като търговец на кожи. С тази търговия тогава се е печелело много. Керванджиите стигали до далечни земи – Цариград и по-далеч, а на изток до Русия. Той усвоил тънкостите на занаята – следял пазарните цени, разбирал от банкови операции. Знаел руски, турски, румънски, гръцки език. Станал и хаджия. Но по свое вътрешно убеждение решил да се посвети на Христовата вяра. Само така щял да покаже своята непримиримост към гръкоманията. Така се озовава на Света гора. В Царския поменик на Зограф е в монашеското братство: „1903 г. Викентий – йеромонах“.

По-нататък в книгата авторката проследява работата на отделни учени в Зографския манастир – проф. Йордан Иванов, Михаил Ковачев и др. От кореспонденцията на Зографския манастир те научават, че хаджи Викентий е дал пари да се построят три училища в Търново. Разказва как тя и баща ѝ намират първоизточници за хаджи Викентий. Това са оставените книги на Натанаил Зографски, Васил Кънчов и Атанас Попов. Натанаил Зографски защитава монашеското братство от нападките, че не открива училища. Васил Кънчов оставя своя пътепис за Зограф. За манастирския живот на Света гора авторът пише, че се е зародил по времето на Константин Велики някъде в началото на IX в. През следващия век миряните напускат манастира и остават само монасите. Следват две опустошения от кръстоносци и латини, след което настава мирно време за Атонската обител. През турското робство са признати вечните права на манастирите, дадени им от владетелите. През XV, XVI и XVII в. манастирите разполагали с големи, дарени им владения във Влашко, Молдова и Бесарабия. От Карей до Зограф В. Кънчов стигнал за 3 часа пеша. Ето какво казва той за историята му: „Основан е през 898 г. от тримата братя Мойсей, Аарон и Йоан от Охрид. Съградили църква, наречена на св. Георги Победоносец, понеже иконата сама се изографисала... Основателите още от Охрид са донесли черковните книги, защото там е било главното средище на писмеността... Хиляди и хиляди монаси са получили тук своето образование и после са го разнесли по българските земи... Ето защо Зограф заслужава нашата почит, нашето внимание и нашето славословие“. Посочва за дарените от цар Калоян имоти и хрисовул. Самият цар Иван Асен II посетил манастира и определил точно неговите граници. Хрисовулите на тези царе се пазят в манастира... През XVII в. молдовските войводи подаряват манастирите Добровец с именията и Киприяни в Бесарабия с обширни земи на Зограф.

През XIX в. тези владения във Влашко и Бесарабия са загубени. Тогава хаджи Викентий и хаджи Анатоли заминават за Петербург, където се срещат с царицата. Връщат се обратно за документите, за да се докаже, че Зограф владее тези земи и те са им върнати. „400 000 лв. са внесени в банката в Петербург, а 100 000 са занесени в манастира, с които са покрити дълговете му. Това е дело на хаджи Викентий и става в 1838 г. От имението Киприяни годишно Зографския манастир получавал 100 000 лева. За хаджи Викентий Васил Кънчов пише, че доживява до дълбока старост. Починал е на 104 години през 1864 г. Близко до манастира в една красива долина той построил в 1841 г. голяма чешма, която се казва „Хаджи Викентиева чешма“.

Атанас Шопов също насочва проучванията си към Зографския манастир, където е бил през май 1900 г. Публикува ги в сп. „Българска сбирка“ през 1903 г. Той също се спира на хаджи Викентий и на неговата дипломатическа мисия в Русия, като разказът му се различава малко от този на Васил Кънчов.

Хаджи Викентий е поддържал и кореспонденция с Васил Априлов, основал Априловската гимназия в гр. Габрово. Това става особено след спечелване на делото от манастира Зограф. Хаджи Викентий е поддържал три момчета да учат в Одеските гимназии.

Авторката хвърля светлина и върху отношенията на хаджи Викентий с княз Богориди, с Гавраил Кръстевич, с братя Миладинови и т.н. Прави впечатление, че този патриот българин винаги е срещу гръкоманията, че зове за борба още преди започването на борбата за църковна независимост срещу гръцката патриаршия.

Книгата е снабдена с приложения и снимки, които допълват текста. Олга Цанкова изпълнява своя синовен дълг към делото на монаха, родом от с. Беяковец, Търновско, който е направил толкова много за народа си и за монашеското братство. За да не се забравя никога делото на такива българи – родолюбци. С изнесените документални източници книгата ще бъде извор за по-нататъшни изследвания.

Цанкова, Олга. Беяковският светогорец. – В. Търново : Ивис, 2022. – 95 с. : с прил.

Нови справочници в НБКМ

Общественно-политически науки

Гребенюк, Татьяна Владимировна. Владельческие книжные знаки в отделе редких книг Российской государственной библиотеки : каталог. Кн. 5, Габеленц – Георг III, король Великобритании и Ирландии / Т. В. Гребенюк. – Москва : Пашков дом, 2021. – 435 с. : с ил., факс.

Изд. на РГБ. НИО редких книг (Музей книги). – Библиогр.: с. 409–430 и след отд. статьи. – Азб. показали.

ISBN 978-5-7510-0786-7.

Далгатович, Барыс Дзмітрыевіч. Твои сыновья, Беларусь : маршалы, генералы (адмиралы) – белорусы и уроженцы Беларуси в годы Великой Отечественной войны : биографический справочник / состав. Б. Д. Долготович, А. А. Коваленя ; отв. ред. Г. К. Киселев. – Минск : Беларус. навука, 2019. – 476 с. : с портр.

Изд. на НАН Беларуси. Инст. истории. – Библиогр.: с. 464.

ISBN 978-985-08-2438-7.

Иванов, Юрий Васильевич. Последние дипломаты Российской империи 1900–1917 / Ю. В. Иванов, Е. Ю. Иванова. – Москва : Перо, 2021. – 284 с.

Библиогр.: с. 270–277. – Показалци.

ISBN 978-5-00189-019-5.

Кто есть кто в Республике Беларусь. Образование 2020 / под ред. И. В. Чекалова. – Минск : Энциклопедикс, 2020. – 252 с. : с портр.

ISBN 978-985-7247-18-9.

Малішэўскі, Мікалай Мікалаевіч. Беларускія адміралы Польшчы = Białoruscy admirałowie Polski = Белорусские адміралы Польшы / Мікалай Малішэўскі. – Мінск : Р. М. Цымбераў, 2019. – 420 с. : с ил., портр.

Парал. загл. и на англ. ез.: Belarusian admirals of Poland. – Парал. текст и на англ. ез. – Библиогр.: с. 412–419.

ISBN 978-985-90499-3-4.

Победители : книга Памяти / состав. В. А. Лякин. – Минск : Колорград, 2020. – 408 с.

ISBN 978-985-596-564-1.

Титова, Ольга Алексеевна. Екатеринбург и его жители 1875–1911 : справочник / состав. О. А. Титова. – Екатеринбург : УМЦ УПИ, 2020. – 698 с. : с табл., цв. факс.

Азб. показали.

ISBN 978-5-8295-0693-3.

Шлоер, Бернхард. Німецько-українсько-російський коментований словник з адміністративного права / Б. Шлоер, І. Сойко ; заг. ред. Б. Шлоера та Ю. Зайцева. – Київ : Укр. Правнича Фундація, 2003. – 464 с. : с табл.

Изд. на Укр. Правнича Фундація. Укр. центр правн. студій, М-во внутріш. справ ФРН и др. – Библиогр.: с. 459–463.

ISBN 966-7630-13-7.

Əlimərdanov, Hafiz Mütəllib oğlu. Elmira Teymur qızı Süleymanova : bibliografiya / tərt. H. M. Əlimərdanov, Z. İ. Məhərrəmli, V. X. Quliyeva = Эльмира Теймур кызы Сулейманова : библиография / состав. X. M. Алимарданов, З. И. Магеррамли, В. X. Гулиева = Elmira Teymur Suleymanova : bibliography / comp. Kh. M. Alimardanov, Z. I. Maharramli, V. Kh. Guliyeva. – Yenidən işlənmiş ikinci nəşr. – Bakı : [б.и.], 2012. – 600 с. : с портр., факс., [52] л. : цв. ил. – (Azərbaycan elm və mədəniyyət xadimləri = Деятели Науки и культуры Азербайджана = Scientific and cultural figures of Azerbaijan).

Изд. на АМЕА. Akad. Y. H. Məmmədəliyev ad. Neft-Kimya Prosesləri İnst. Mərkəzi Elmi Kitabxana. – Показалци.

ISBN 978-9952-8200-6-5.

Dictionary of Korean archaeology. – [Daejeon] : Nat. Research Inst. of Cultural Heritage, 2017. – 992 с. : с цв. ил.

Библиогр.: с. 852–957.

ISBN 978-89-299-0483-8.

Fijas, Liane. Wirtschaftsrussisch-Wörterbuch. Bd. 1, Deutsch-Russisch / von Liane Fijas u. Viktoria Petrowna Tjulnina. – München ; Wien : Oldenbourg, 1999. – X, 664 с. – (Lehr- und Handbücher zu Sprachen und Kulturen).

ISBN 3-486-24297-0.

Fijas, Liane. Wirtschaftsrussisch-Wörterbuch. Bd. 2, Russisch-Deutsch / von Liane Fijas u. Viktoria Petrowna Tjulnina. – München ; Wien : Oldenbourg, 2001. – IX, 490 с. – (Lehr- und Handbücher zu Sprachen und Kulturen).

ISBN 3-486-24302-0.

Der grosse Brockhaus : in zwölf bänden. Bd. 1, A – Bef. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1977. – 656 с. : с цв. ил.

ISBN 3-7653-0039-X.

Der grosse Brockhaus : in zwölf bänden. Bd. 2, Beg – Dam. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1978 (Germany). – 672 с. : с цв. ил.

ISBN 3-7653-0039-X.

Der grosse Brockhaus : in zwölf Bänden. Bd. 3, Dan – Feh. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1978. – 672 с. : с цв. ил.

ISBN 3-7653-0039-X.

Der grosse Brockhaus : in zwölf Bänden. Bd. 4, Fei – Gre. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1978. – 671 с. : с цв. ил.

ISBN 3-7653-0039-X.

Der grosse Brockhaus : in zwölf Bänden. Bd. 5, Gri – Jar. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1980. – 695 с. : с ил. (някои цв.)

ISBN 3-7653-0039-X.

Der grosse Brockhaus : in zwölf Bänden. Bd. 6, Jas – Lao. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1980. – 664 с. : с ил.

ISBN 3-7653-0039-X.

Der grosse Brockhaus : in zwölf Bänden. Bd. 7, Lap – Mor. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1979. – 680 с. : с цв. ил., [1] л. : цв. ил.

ISBN 3-7653-0039-X.

Der grosse Brockhaus : in zwölf Bänden. Bd. 8, Mor – Pha. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1979. – 680 с. : с цв. ил.

ISBN 3-7653-0039-X.

Der grosse Brockhaus : in zwölf Bänden. Bd. 9, Phb – Sac. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1980. – 663 с. : с цв. ил., [3] л. : цв. ил.

ISBN 3-7653-0039-X.

Der grosse Brockhaus : in zwölf Bänden. Bd. 10, Sad – Stac. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1980. – 672 с. : с цв. ил.

ISBN 3-7653-0039-X.

Der grosse Brockhaus : in zwölf Bänden. Bd. 11, Stad – Vej. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1980. – 680 с. : с цв. ил., [3] л. : цв. ил.

ISBN 3-7653-0039-X.

Der grosse Brockhaus : in zwölf Bänden. Bd. 12, Vek – Zz. – 18., völlig Neubearb. Aufl. – Wiesbaden : Brockhaus, 1981. – 663 с. : с цв. ил.

ISBN 3-7653-0039-X.

Klimeková, Agáta. Bibliografia inorečových tlačí z územia Slovenska : 1901–1918 / Agáta Klimeková, Janka Ondrušková. – Martin : Sloven. nár. kniž., 2021. – 416 с. – (Slovenská národná retrospektívna bibliografia. Séria A. Knihy).

Текст и на англ., нем. ез. – Азб. показали.

ISBN 978-80-8149-146-7.

Məmmədova, Lətifə Adil qızı. Kitabxana-informasiya terminlərinin qısa lüğəti / tərtibçilər Lətifə Məmmədova, Mayıl Əhmədov, Samir Abbasov. – Bakı : Nurlar, 2010. – 144 с.

Парал. текст на рус. ез. – Изд. на Azərb. Resp. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi.

ISBN 978-9952-450-95-8.

Mostafavi, Amir. Iran travel guide / Amir Mostafavi. – Tehran : Mahkameh, 2018. – 608 с. : с цв. ил., к.

Азб. показалец.

ISBN 978-600-8731-34-4.

Naxçıvan ensiklopediyası : NE / red. heyəti C. Ə. Əliyev ... [и др.]. – Bakı : Azərb. Milli Elmlər Akademiyası, 2002. – 598 с. : с цв. ил., к., портр.

ISBN 5-8066-1468-9.

(One hundred) 100 of Iran's heritages / Mahsa Abdullah Bayaneh ... [и др.] ; ed. Sara Asadi, Marjan Golpira ; transl. Fatemeh Baensaf Orumieh ... [и др.]. – [Б.м.] : Agar, 2020. – 252 с. : с цв. ил., к. – (Collection Iran 1001).

Библиогр.: с. 250–252.

ISBN 978-600-93158-9-5.

Selecká Mârza, Eva. Slovacikálne tlačé v sedmohradskej knižnici Batthyaneum v Alba Iulii : 16.–18. storočie / Eva Márza Selecká. – Martin : Sloven. nár. kniž., 2021. – 360 с.

Загл. и на рум. ез.: Tipărituri slovace în Transilvania la Biblioteca Batthyaneum de la Alba Iulia. – Текст и на рум., англ. ез. – Библиогр.: с. 54–57. – Азб. показалец.

ISBN 978-80-8149-147-4.

Slovensko / text Viliam Čičaj ... [и др.] ; hl. ed. Ján Lacika. – 2. dop. a aktualizované

vyd. – Bratislava : Ikar, 2020. – 583 с. : с цв. ил.

ISBN 978-80-551-7449-5.

Vəliyeva, Mədinə. Aida İmanquliyeva (Aida Nəsir qızı İmanquliyeva) : bibliografiya / tərt. ed. Mədinə Vəliyeva ; elmi red. Kərim Təhirov = Aida İmanquliyeva (Aida Nasir gizi İmanquliyeva) : bibliography / comp. Medina Veliyeva ; sci. ed. Karim Tahirov = Аида Имангулиева (Аида Насир кызы Имангулиева) : библиография / состав. Медина Велиева ; науч. ред. Керим Тахиров. – Bakı : Azərb. Milli Kitabxanası, 2019. – 240 с. – (Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri = Remarkable people of Azerbaijan = Выдающиеся деятели Азербайджана).

Изд. на Azərb. Resp. Mədəniyyət Nazirliyi. – Показалци.

ISBN 978-9952-526-29-5.

Vəliyeva, Mədinə. Mir Cəlal (Paşayev Mir Cəlal Əli oğlu) : bibliografiya / tərt. ed. Mədinə Vəliyeva, Mətanət İbrahimova ; elmi red. Kərim Təhirov = Мир Джалал (Пашаев Мир Джалал Али оглы) : библиография / состав. Медина Велиева, Матанет Ибрагимова ; науч. ред. Керим Тахиров = Mir Jalal (Pashayev Mir Jalal Ali oglu) : bibliography / comp. by Medina Veliyeva, Matanat Ibragimova ; sci. ed. Karim Tahirov. – Bakı : M. F. Axundov adına Milli Kitabxana, 2018. – 496 с. – (Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri = Выдающиеся деятели Азербайджана = Remarkable people of Azerbaijan).

Изд. на Azərb. Resp. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi. – Показалци.

ISBN 978-9952-476-49-1.

Vukičević, Branko D. P. Dictionary of criminalistic technique : English-Serbian : Serbian-English : 50.000 entries = Rečnik kriminalističke tehnike : englesko-srpski : srpsko-engleski : 50 000 odrednica / Branko D. P. Vukičević. – Beograd : AGM knjiga, 2019. – 1184 с. : с ил.

ISBN 978-86-6048-014-1.

Литературознање, езикознање и изкуство

Балановська, Тетяна Григорівна. Французский портрет XVII–начала XX века в гравюре и литографии : эстампы из собрания Одесского музея западного и восточного искусства : каталог / Татьяна Балановская ; науч. ред. И. Ю. Глебова. – Одесса : Астропринт, 2020. – 212 с. : с портр.

Загл. и на укр. ез.: Французський портрет XVII–початку XX століття у гравюрі і літографії. – Библиогр.: с. 9. – Азб. показалец. – Рез. на укр. ез.

ISBN 978-966-927-672-8.

Купрысь, Паліна Дзмітрыеўна. Вялікі беларуска-рускі слоўнік / П. Д. Купрысь, Д. М. Яндальцаў = Большой русско-белорусский словарь / П. Д. Купрысь, Д. М. Яндальцев. – Мінск : Харвест, 2021. – 272, 304 с.

Парал. текст, отпеч. на обратната страна на кн. със самостоятелна загл. с. и паг.

ISBN 978-985-18-4640-1.

Русские писатели. Поэты : Советский период : биобиблиографический указатель. Т. 30, Б. Чичибабин – А. Ширяевец / состав. М. А. Бенина ... [и др.] ; ред. Т. В. Котова ... [и др.]. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2017. – 596 с.

ISBN 978-5-8192-0532-7.

Словарь редких, забытых и непонятных слов романа Л. Н. Толстого „Война и мир“ / состав. С. В. Кряж ... [и др.]. – Тула : Тул. гос. пед. унив. им. Л. Н. Толстого, 2020. – 139 с.

ISBN 978-5-903877-39-3.

Словарь русских народных говоров. Вып. 50, Хас – Хоглок / состав. Ю. Ф. Денисенко, Е. В. Колосько ; гл. ред. С. А. Мызников. – Санкт-Петербург : Наука, 2018. – 335 с.

Изд. на РАН. Инст. лингв. исследований.

ISBN 978-5-02-038244-2.

Словарь русских народных говоров. Вып. 51, Ход – Хоюшки / состав. Ю. Ф. Денисенко ; гл. ред. С. А. Мызников. – Санкт-Петербург : Наука, 2019. – 360 с.

Изд. на РАН. Инст. лингв. исследований.

ISBN 978-5-02-040350-5.

Сорокина, Юлия А. Библиография произведений А. С. Пушкина и литературы о нем : 1999 юбилейный год : приложение к „Временнику Пушкинской комиссии“ / состав. Ю. А. Сорокина, Л. А. Тимофеева. – Санкт-Петербург : Росток, 2019. – 623 с.

Изд. на РАН. Отд. ист.-филолог. наук. Пушкинская комис. – Именен показалец, темат. показалец. – Рез. на англ. ез.

ISBN 978-5-94668-261-9.

Тодоров, Николай Николаев. Васил Илиев Кондов : биобиблиография : 1981–2021 : статьи, рецензии, снимки / състав. Николай Тодоров ; науч. ред. Мария Паслар, Николай Тодоров. – Тараклия : Тараклийски държ. унив. Григорий Цамблак, 2021. – 456 с. : с портр., факс.

ISBN 978-9975-3416-5-3.

Abbasova, Xeyransa. Mirzə Şəfi Vazeh (Mirzə Məhəmməd Şəfi Vazeh Kərbəlayı Sadiq oğlu) : bibliografiya / tərt. ed. Xeyransa Abbasova, Gülbahar Misirova ; elmi red. Kərim Tahirov = Мирза Шафи Вазех (Мирза Мухаммед Шафи Вазех Карбалаи Садыг оглы) : библиография / состав. Хейранса Аббасова, Гюльбахар Мисирова ; науч. ред. Керим Тахиров = Mirza Schafy Wazeh (Mirza Mohammed Schafiy Wazeh Karbalai Sadig oglu) : Bibliographie / zsgest. von Kheyransa Abbasova, Gulbahar Misirova ; wiss. Red. Karim Tahirov. – Bakı : Azərb. Milli Kitabxanası, 2019. – 376 с. – (Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri = Выдающиеся деятели Азербайджана = Hervorragende Persönlichkeiten Aserbaidschans).

Изд. на Azərb. Resp. Mədəniyyət Nazirliyi. – Показалци.

ISBN 978-9952-526-17-2.

Abbasova, Xeyransa. Teymur Əhmədov (Teymur Əkbər oğlu Əhmədov) : bibliografiya / tərt. ed. Xeyransa Abbasova ; elmi red. Kərim Tahirov = Теймур Ахмедов (Теймур Акпер оглу Ахмедов) : библиография / состав. Хейранса Аббасова ; науч. ред. Керим Тахиров ; пер. Ляман Багирова. – Bakı : Azərb. Milli Kitabxanası, 2020. – 312 с. – (Azərbaycanın tədqiqatçı alimləri = Ученые-исследователи Азербайджана).

Изд. на Azərb. Resp. Mədəniyyət Nazirliyi. – Показалци.

ISBN 978-9952-542-24-0.

Handbuch zum künstlerischen Puppenspiel 1900–1945 : Deutschland, Österreich, Schweiz : Handpuppen- und Marionettenspiel / hrsg. von Manfred Wegner ; mit Beitr. von Mascha Erbelding ... [и др.]. – München : utzverlag, 2019. – 501 с.

Изд. на Münchner Stadtmuseum. – Библиогр.: с. 442–460. – Показалци.

ISBN 978-3-8316-4783-5.

Langenscheidts Universal-Wörterbuch Italienisch : Italienisch-Deutsch = Deutsch-Italienisch. – Neubearb. – Berlin [и др.] : Langenscheidt, 1976. – 480 с.

ISBN 3-468-18182-5.

Langenscheidts Universal-Wörterbuch Portugiesisch : Portugiesisch-Deutsch = Deutsch-Portugiesisch. – 22. Aufl. – Berlin [и др.] : Langenscheidt, 1976. – 384 с.

ISBN 3-468-18270-8.

Messinger, Heinz. Langenscheidts Grosswörterbuch der englischen und deutschen Sprache „Der Kleine Muret-Sanders“ : Deutsch-Englisch / von Heinz Messinger. – 3. Aufl. – Berlin [и др.] : Langenscheidt, 1986. – 1296 с.

ISBN 3-468-02125-9.

Morărașu, Nadia-Nicoleta. English-Romanian dictionary of name-related terms = Dicționar englez-român de termeni referitori la nume / Nadia-Nicoleta Morărașu. – Cluj-Napoca : Casa Cărții de Știință, 2020. – 229 с.

Библиогр.: с. 223–229. – Азб. показалци.

ISBN 978-606-17-1668-5.

Səfərəliyeva, Gülbəniz. Nizami Cəfərov (Cəfərov Nizami Qulu oğlu) : bibliografiya / tərt. ed., red. Gülbəniz Səfərəliyeva ; elmi red., ön söz. müəll. Kərim Təhirov = Nizami Jafarov (Jafarov Nizami Gulu oğlu) : bibliography / comp.-ed. Gulbaniz Safaraliyeva ; sci. ed., auth. of the pref. Karim Tahirov = Низами Джафаров (Джафаров Низами Гулу оглы) : библиография / состав., ред. Гюльбәниз Сафаралиева ; науч. ред., авт. предисл. Керим Тахиров. – Bakı : Azərb. Milli Kitabxanası, 2019. – 472 с. – (Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri = Remarkable people of Azerbaijan = Выдающиеся деятели Азербайджана).

Изд. на Azərb. Resp. Mədəniyyət Nazirliyi. – Показалци.

ISBN 978-9952-526-31-8.

Vəliyeva, Mədinə. Aida İmanquliyeva (Aida Nəsir qızı İmanquliyeva) : bibliografiya / tərt. ed. Mədinə Vəliyeva ; elmi red. Kərim Təhirov = Aida İmanquliyeva (Aida Nasir gizi İmanquliyeva) : bibliography / comp. Medina Vəliyeva ; sci. ed. Karim Tahirov = Аида Имангулиева (Аида Насир кызы Имангулиева) : библиография / состав. Медина Велиева ; науч. ред. Керим Тахиров. – Bakı : Azərb. Milli Kitabxanası, 2019. – 240 с. – (Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri = Remarkable people of Azerbaijan = Выдающиеся деятели Азербайджана).

Изд. на Azərb. Resp. Mədəniyyət Nazirliyi. – Показалци.

ISBN 978-9952-526-29-5.

Zafer, Zeynep. Türkçe-Bulgarca sözlük / Zeynep Zafer = Турско-български речник / Зейнеп Зафер. – Ankara : Türk Dil Kurumu, 2018. – 698 с. – (Türk Dil Kurumu ayinlari ; 1270).

Библиогр.: с. 14–15.

ISBN 978-975-16-3545-7.

Zielke, Rainer. Wirtschaftswörterbuch. Bd. 1, Russisch-Deutsch / von Rainer Zielke u. Alexandra Zielke geb. Jastrebenko. – München : Vahlen, 2003. – XIII, 593 с.
ISBN 3-8006-2634-9.

Zielke, Rainer. Wirtschaftswörterbuch. Bd. 2, Deutsch-Russisch / von Rainer Zielke u. Alexandra Zielke geb. Jastrebenko. – München : Vahlen, 2001. – XIII, 501 с.
ISBN 3-8006-2635-7.

Естествени науки и техника

Herbert, William John. Dictionary of immunology / ed. by W. J. Herbert, P. C. Wilkinson, D. I. Stott. – 3rd ed. – Oxford [и др.] : Blackwell, 1985. – XI, 240 с. : с ил.
ISBN 0-632-00984-5.

*Редактор Евелина Стойнева
e.stoyneva@nationallibrary.bg*

Изданията на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ през 2022 г.

The publications of the National Library „St. St. Cyril and Methodius“ in 2022

Summary

In 2022, the National Library published four titles of bibliophile and bibliographic value.

Key-words: Angel Karaliychev, Mecho, Tapchilestov, Mihov, Kumanova, Palangurski.

Издателската дейност на Националната библиотеката през 2022 г. се характеризира с реализацията на няколко издания с библиофилска и библиографска ценност.

В началото на изминалата година Издателският център реализира фототипното издание „Христо П. Тъпчилещов – живот и неговата обществена дейност“, което е публикувано за първи път през 1935 г. като издание на Калюферската благотворителна дружба. Автор на книгата е акад. Никола Начов. Той написва книгата благодарение на съхранения архив на Христо Тъпчилещов.

Настоящото ново издание е посветено на 150-годишнината на Първия църковно-народен събор в Цариград. Предговорът на новото издание, написан от проф. Милко Палангурски, завършва с важно обобщение за личността на Тъпчилещов: „Той не е от хората, чиито портрети ще бъдат поставени по стените в училищните стаи, но онези, които ще получат тази привилегия, нямаше да я имат, ако ги нямаше личности като Христо Тъпчилещов“. Премиерата беше на 13 юли в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. За книгата и за нейния автор акад. Никола Начов, също калюферец като Христо Тъпчилещов, говори проф. Вера Бонева. Тя разказа за огромния принос на Тъпчилещов като меценат и важна фигура сред цариградските българи. Дарител на средствата за отпечатването на фототипното издание е Константин Чипев, наследник на Христо П. Тъпчилещов. Той също взе участие в представянето заедно с друг родственик – гл. ас. д-р Стефан Марков, наследник на Никола Тъпчилещов.

По повод 120-годишния юбилей на писателя Ангел Каралийчев беше фототипно издадено библиофилско номерирано издание на първата му книга за деца – „Мечо“, с оригиналните рисунки на Илия Бешков. Специално за книгата беше написан и литературно-исторически текст, който обглежда историята и редактирането на разказите. На 31 май Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ представи книгата. За събитието беше поканена да говори гл. ас. Надежда Стоянова, преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, която акцентира върху културно-историческата стойност на произведението, което не е само за деца, но и за възрастни, поради екзистенциалните проблеми, които засяга. Спомени от първо лице за Каралийчев и Бешков сподели журналистката Савка Чолакова, снаха на Илия Бешков. С „Мечо“ Националната библиотека все участие и в културната програма на Базара на книгата пред НДК. Там д-р Ваня Аврамова, заместник-директор на Националната библиотека, и д-р Яница Радева представиха изданието пред детска аудитория. Техните родители и възрастни роднини си припомниха своите детски срещи с творчеството на Ангел Каралийчев.

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, съвместно с Дружеството за история и култура „Матица Черногорска“, реализира фототипното луксозно издание „Празничен миней“, издадено от Божидар Вукович през 1538 г. във Венеция. Това е първото печатно издание на кирилица на химнографския състав на песнопенията за неподвижния календар. Това издание е било разпространено в по-големи манастири и църкви на Балканите и дълго време се употребява за богослужебни цели. Съдържа 32 гравюри, които се използват по-късно от първия български печатар Яков Крайков в неговия „Часослов“ от 1566 г. В архива на Националната библиотека се съхраняват пет оригинални екземпляра от „Празничния миней“.

Фототипното издание имаше премиера в Черна гора на 5 май 2022 г., а в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ на 7 юли.

Изданието не е предназначено за продажба.

През 2022 г. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ издаде като фотопипно пълноцветно издание, с лимитиран тираж от 200 номерирани екземпляра, Аджарското четириевангелие от 1652 г. То се съхранява в Библиотеката от края на 70-те или началото на 80-те години на XX в. и е сред най-ценните документи на Националната библиотека. Изработено е в период, който изследователите все по-често наричат „трети Златен век“ на българската литература. Двуетичният следговор към него е на проф. Елисавета Мусакова. В текста си тя се спира обстойно на изработката на евангелието, хартията, подвързията на изданието и всички важни елементи по него. Задълбочен анализ е направен и на приписките по него, огледани са с вещо око и личностните на книжовниците.

Изданието беше реализирано по случай празника на Националната библиотека на 10 декември 2022 г. и беше представено в празничния ден. На 31 януари 2023 г. в Централното фоайе на Библиотеката беше организирано ново представяне, за да се запознае по-широк кръг от читатели с ценното издание.

В края на календарната година излезе от печат библиографският указател „Никола Михов – биобиблиография“. Той е първото самостоятелно издание за задълбочената дейност на Никола Михов. Реализирано е съвместно с Регионална библиотека „Априлов-Палалузов“, Габрово. Верни на завещаното от бившия поддиректор на Народната библиотека в София, който работи всеотдайно с директора ѝ Пенчо Славейков, съставителите доц. Красимира Александрова, д-р Ваня Аврамова и Савина Цонева изготвиха изданието в чест на 145-годишнината на акад. Никола Михов. Предговорът е на проф. Александра Куманова, а обяснителните бележки – на Юлия Карадачка-Симеонова.

**Всички издания, с изключение
на „Празничен миней“,
могат да бъдат купени
от регистратурата на
Националната библиотека
„Св. св. Кирил и Методий“
или поръчани на имейл:
*R.Vladimirova@nationallibrary.bg***

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“, издание на
НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“,
ЗА 2023 г.

Име. Презиме. Фамилия

Фирма (библиотека)

ИЗПРАЩАЙТЕ АБОНАМЕНТА НА АДРЕС:

Пощенски код. Град (село). Област.

Улица. бл. вх. ет.

ап. тел.

Заплащам сумата от. лева за:

	Бр. кн.	Ед. цена	6 м.	12 м.
☐ Сп. „Библиотека“	6	9,00 лв.	☐ 27 лв.	☐ 54 лв.

ЗА КОНТАКТИ И ИНФОРМАЦИЯ:

Росица Владимирова – тел. 9183 136; GSM: 0885643171

e-mail: R.Vladimirova@nationallibrary.bg

rosicavladimirova@abv.bg

МОЖЕТЕ ДА ИЗПРАЩАТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

По сметка:

IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993, BIC код:

UNCRBGSF, Уникредит Булбанк,

Бизнес център София Батенберг, 1000 София

С пощенски запис:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

**Прилагам към поръчката копие от платежния банков документ
или квитанция от изпратения пощенски запис.**

